"Kept seperately" [illegible]

स ट सं ग्र ह

रामदासकृत

अभंग.

माधवचंद्रोबा

यांनीं

शुद्ध करून

लोककल्याणार्थ

स्वताच्या

शिलाछापखान्यांत छापिले.

मुंबई.

शके १७८९

सन १८६८

रामदासकृतबाळक्रीडा.

अभंग.

नमस्कार माझा हा विघ्ननाशना शारदा आननामाजी राहो १
राहो सर्वकाळ गोविंदाचें नाम कीर्तन उत्तम यादवाचें २
यादवाचे कुळीं गोकुळीं गोविंद आनंदाचा कंद अवतरला ३
अवतरला पूर्ण अवतारी अच्युत आयुधें मंडित चतुर्भुज ४
चतुर्भुज हरी डोळस सांवळा वैजयंतीमाळा पीतांबर ५
पीतांबरधारी प्रकटे मुरारी मथुरेमाझारीं कारागृहीं ६
कारागृहीं माता पीता वसुदेव तेथें आले देव सोडवणें ७
सोडवणें आला वैकुंठींचा राव येतांचि राघव थोर केलें ८
थोर केलें कर्म सर्वां भुलवीलें स्वयें आच्छादीलें नीजरूप ९
निजरूप देवें सोडुनी कौतुक जहाला बाळक नंदजीचें १०
नंदजीचें बाळ करि पंथ मोकळा जावया गोकुळा विश्रांतीसी ११
विश्रांतीसी आलें स्थळ पालटलें नवल जाणवलें कंसराया
कंसराय जाय मारूं आपटोनी मन गडबडोनी उसळली १३
उसळली म्हणे कंसा तुझा वैरी गोकुळामाझारी वाढतसे १४
वाढतसे वैरी नंदाची कुमारी बोलोनी अंबरीं गुप्त झाली १५
झाली तळमळ ऐकतां कंसासी लागली मानसीं थोर चिंता
थोर चिंता करी म्हणे माझा वैरी वाढतसे मारी कोण आतां १७
कोण आतां तरी करावा उपाय वैरीया अपाय होय जेणें १८
होय जेणें मृत्यु तया बाळकासी तंव आले जोसी म्हाबळभट

म्हाबळभट आले रायें सन्मानीले तयाप्रती बोले कांहीं एक २०
कांहीं एक भटो मांडिलें संकट तंव येरें पट उकलीला २१
उकलीला पट पाहीला मुहूर्त म्हणे चिंता व्यर्थ कां करीतां २२
कां करितां चिंता तया-बाळकाची वधूनि शीघ्रचि येतों आतां २३
येतों आतां ऐसें बोलोनि वचन शीघ्रचि गमन आरंभिलें २४
आरंभिलें तेथें ब्रम्हांड गमन पावला भूवन नंदजीचें २५
नंदजीचें बाळ आलें मुळावरी बैसऊनि नारी सांगतसे २६
सांगतसे म्हणे हें तुम्हां बाईट कुळाचा शेवट करूं आलें २७
करूं आलें घात सर्वांचें अनहीत वोखटें बहूत दिसतसे २८
दिसतसे दुष्ट सांगतों मी स्पष्ट बुद्धिनें वरिष्ठ आहों आम्ही
आहां तुम्ही माझे कीं हो यजमान म्हणोनि सांगणें लागे आम्हां ३०
लागे आम्हां शब्द ऐसें न करावें सत्वर वधावें लेंकुरासी ३१
लेंकुरासी क्रोध ऐकूनि वचन मग पीढेदान आरंभीलें ३२
आरंभीलें थोर कठिण द्वीजासी उठोनि त्वरेसी पळतसे ३३
पळतसे पुढें मागें पीढेदान पृष्ठीचें कंदन तें होतसे
होतसे ताडन काष्ठाचें चंहुकडून कष्टला ब्राम्हण पळतसे ३५
पळतसे भय भरलें अंतरीं म्हणे हरी हरी नारायण ३६
नारायणें मज रक्षीलें जीवेसीं दावी रायापासीं पृष्ठभाग ३७
पृष्ठभागीं थोर झालेंसे ताडण भटो बहु सीण पावलेती ३७
पावलीती पूतना म्हणे काय झालें बाळकें मारिलें ब्राम्हणासी
ब्राम्हणासी जेणें दिल्हें पीढेदान तयासी मारीन शीघ्रकाळें

दावीतसे भाव शब्दाचें लाघव जाणीयेली माव बाळकानें
बाळकासीं पुढें घेउनि चुंबन देत स्तनपान आदरेंसीं ४५
आदरेंसी हरी स्तनपान करीं पूतना अंतरीं जांजावली ४६
जांजावली म्हणे पुरे बापा आतां जाऊंदे अनंता सोड वेगीं
सोड वेगीं हातें लोटिलें श्रीमुख नीघेना बाळक शोषीतसे
शोषीली पूतना आक्रंदे मानसीं मुकली प्राणासी कृष्णमुखें
कृष्णमुखें रीठासुर रगडीला लातीं बीदारीला शाकटासूर ५०
शाकटासूर लातीं हाणें बाळपणीं वृक्ष उन्मळूनी सांगतसें ५१
सांगतां सांगतां देवें गीळीयेला उदरीं दाविला विश्व लोक ५२
विश्वलोक नांदे जयाचे अंतरीं गाई राखे हरी गोळीयांच्या ५३
गोळीयांच्या गाई राखी नयेवेळीं खेळे चेंडूफळी गोपाळांसीं ५४
गोपाळांसीं चेंडु खेळतां उडाला जाउनी बुडाला डोहांमध्यें ५५
डोहांमध्यें कृष्णें टाकियेली उडी पहाताती थडी सवंगडे ५६
सांगताती कृष्ण बुडाला तुमचा जेथें काळीयाचा डोहो आहे
डोहो आहे तेथें दावीति गोपाळ मीळाले सकळ विश्व जन
विश्व जन सर्व पहाती गोविंदा आक्रंदे यशोदा दीनरूप ५९
दीनरूप माता करिते रोदन संबोखिती जन यशोदेसी ६०
यशोदेसी ठाव दावीला गोपाळीं मोडली डहाळी कळंबाची ६१

---

१ सर्व.

कळंबाची छाया दिसे जळावरी बुडाला श्रीहरी तयेठाईं ६२
तये ठाईं माता घालूं पाहे उडी धरिती देवगडी नगरलोक ६३
नगरलोक सर्व गोपाळ रुदती गाई हुंबरती कृष्णालागीं ६४
कृष्णालागीं सर्वजन आक्रंदती मग संबोखिती थेरथेरां
थेरथेरां संबोखुनियां निघाले कृष्णें काय केलें डोहामाजी
डोहामाजी क्रूर काळिया वीखार परस्परें थोर युद्ध झालें
युद्ध झालें थोर काळिया नाथीला गोकूळासीं आला कृष्णनाथ ६८
कृष्णनाथें अगबगबिभांडीले धेनुका मारीलें आपदूनी ६९
आपदूनी मांडी खेळती गोपाळ घूमरी कल्लोळ पांवयांचे ७०
पांवयांचे नाद वाजती मोहरी तेणें नगर नारी लुब्ध होती ७१
लुब्ध होती पक्षी नर वनचर यमुनेचें नीर तुंबळलें ७२
तुंबळले गोप लागला वणवा गीळूनीयां अव्वा वधीयेलें ७३
वधीयेलें कृष्णें पन्नग आवर्ती दुष्टतृणावर्ता मारीयेलें ७४
मारीयेला गर्व थोर ब्राम्हणांचा जाहाला सर्वांचा समूदाय ७५
समूदाय सर्व गोपाळ स्वजन बळें गोवर्धन उचलीला ७६
उचलीला तळीं राखीलें गोकुळ इंद्राचा सकळ गर्व नेला ७७
नेलें मथुरेसीं अक्रूरें कृष्णासी मल्ल चाणूरासि वधीयेलें ७८
वधीयेला कंस घातलें आसन तेथें उग्रसेन बैसवीला ७९
बैसवीला उग्रसेन नृपासभीं चैद्यासी वासुनी मारीयेलें ८०
मारी विरुपाक्ष आणि भौमासूर वधीला असुर जरासंध ८१
जरासंध काळयवन महासूर मारीले असुर थोरथोर ८२

थोर ख्याती केळी अर्जुना रक्षीलें सर्व साह्य केलें पांडवांचें
पांडवांचा सखा सर्व साहाकारी संकटीं कैवारी द्रौपदीचा ८४
द्रौपदीचा सखा द्वारकेभीतरी सोळा-सहस्र नारी गोपांगना
गोपांगना राधा रुक्मिणी सुंदरी सुखें राज्य करी यादवेंसी ८५
यादवांसीं शाप दिल्हा ऋषेश्वरीं माडिली बोहरी तेणें मीसें
तेणें मीसें सर्व आटले यादव तेकाळीं उद्धव उपदेशिला ८८
उपदेशीला दास श्रीकृष्णें आपुला अवतार झाला पूर्ण आतां ८९

वैराग्यशतक.
अभंग.

नमन योगीया स्वामी दत्तात्रेया गाईन वोविया संसारींच्या १
संसारींचें दुःख आठविलें मनीं मागें नाना योनी भोगीयेल्या
भोगीयेल्या परी नाहीं आठवण दुःख तें कठीण विसरलों ३
विसरलों राम चित्तीं दृढ काम तेणेंगुणें श्रम थोर झाला ४
झालों कासावीस थोर गर्भवासी नको त्या दुःखासी सांगवेना
सांगवेना सीण अत्यंत कठीण रामा तुजवीण दुःख झालें ६
दुःख झालें भारी मातेच्या उदरीं नवमासवरी कोंडीयेलें ७
कोंडियेलें मज अत्यंत सांकडीं रामा कोण सोडी तूजवीण ८
तुजवीण मज जाहालें बंधन जठरीं शयन जननीचें ९
जननीचें जठर संकोचित थोर विष्ठा आणि मूत्र नाकीं तोंडीं
नाकीं तोंडीं जंत वांती आणि पीत्त निर्बुजलें चित्त वायू नाहीं

वायु नाहीं तेथें वन्हीचा उबारा तेणें या शरीरा दुःख होय१२
दुःख होय थोर सर्वांग आहळे तेणेंगुणें पोळे अस्थीमात्र१३
अस्थीमात्र पंजर शिरीं वेटाळीला नाहीं गुंडाळीला मेदमासें१४
मेद मांस कृमी कुत्सित कातडी गळती आंतडीं लपथबीत१५
ऐसें अमंगळ अत्यंत कुश्चीळ प्राण हा व्याकुळ होय दुःखें
दुखें आला श्वास तेणें कोंडे श्वास कोंडिलें उधेस घेतां नये१७
नये नये येतां सर्वथा बाहेरी ऐसी दाटी थोरी उकडीलों १८
उकडीतां प्राणी करी तळमळ नव जन्मकाळ आला पुढें१९
आलें पुढें अंत काळींचें संकट कष्टावरी कष्ट थोर झालें२०
थोर झाले कष्ट मातेच्या उदरीं सीणलों श्रीहरी दास तुझा२१
दास्य मी करीन ऐसें होतें ध्यान जन्म काळीं प्राण गेला माझा
गेला माझा प्राण झालें विस्मरण स्वामिचे चरण वीसरलों २३
विसरलों सोऽहं मग म्हणे कोऽहं जन्मकाळीं बहु दुःख झालें२४
दुःखें दुःखावलों म्हणे आहा आहा जन म्हणे टाहा फोडीयेला
फोडीयेला टाहो पडतां भूमीवरी दिवसें दिवस हरी विसरलों
विसरलों बुद्धि स्वहीताची क्रद्धी अज्ञानाची वृद्धी होत असे२७
होत असे वृद्धी दृढ देह बुद्धी तूज कृपानीधी अंतरलों २८
अंतरलों सूख तूज वीसंबतां विषय भोगीतां दुःख झालें २९
दुःख झालें फार ऐसा हा संसार पुढें षड् विकार उद्भवला३०
उद्भवलें तेणें सुख दुःख कळे प्राण हा आंदोळे दुःख होतां
दुःख होय देहीं माता नेणे कांहीं मज वाचा नाहीं काय करूं

करीं देवा आतां माझी सोडवण   दुःख हें दारुण भोगवेना ३५
भोगवेना दुःख संसारींचें आतां   धांव बा अनंता पाव वेगीं ३६
पाव वेगीं दास सोडवीं आपुले   लोभेंचि वाहिले माया-जाळीं
माया-जाळीं झालें दृढ माझें मन   रामा तुझें नाम आठवेना ३८
आठवेना चित्तीं स्वहिताचें ज्ञान   माय-बापें लग्न केलें लोभें
लोभें लग्न केलें मानीली आवडी   पायीं ओविली बेडी बंधनाची
बंधनाची बेडी प्रबळला काम   मग कैंचा राम आठवेना   ४१
आठवेना राम स्वामी त्रैलोक्याचा   झालों कुटुंबाचा भार-वाही
भारवाही झालों रामा   अंतरलों बंधनीं पडलों काय करूं   ४३
काय करूं मज कामाचें सांकडें   संसाराचें कोडें उगवेना   ४४
उगवेना मन आठवे कांचन   सर्वकाळ ध्यान प्रपंचाचें   ४५
प्रपंचाचें ध्यान लागलें मानसीं   चिंता अहर्निशी दुश्चंचळ ४६
चंचळ मानस संसार उद्वेगें   क्षणाक्षणीं भंगे चित्तवृत्ती   ४७
वृत्ती कांता धन पाहे जनमान   इच्छेनें बंधन दृढावलें   ४८
दृढावलें वोस प्रपंचाच्या माया   तेणें गुणें व्यथा थोर झाली
थोर होय व्यथा तारुण्याच्या भरें   कामाचें कावरें आवरेना ५०
आवरेना क्रोध तेणें होय खेद   वृत्तीचा उच्छेद करूं पाहे ५१
करूं पाहे घात थोर पुढीलाचा   मार्ग स्वहीताचा अंतरलों ५२
अंतरलों भक्ती ठाकेना विरक्ती   देवा तुझी प्राप्ती केवीं घडे ५३

केवीं घडे आसी मज पतीतासी झाल्या पापराशी सांगूं कीति ५४
सांगूं कीती दोष झाले लक्ष कोटी पुण्य माझे गांठी आढळेना ५५
आढळेना पुण्य पापाचे डोंगर करितां संसार माझें माझें ५६
माझी माता पीता माझे बंधू जन कन्या पुत्र धन सर्व माझें ५७
सर्व माझें ऐसा मानीला भरवसा तूज जगदीशा वीसरलों ५८
वीसरलों तूज वैभवा करितां शेरवीं माता पीता रोम झालीं ५९
राम झाली माता देखत देखतां नरी म्हणे कांता पुत्र माझे ६०
माझे पुत्र माझे स्वजन सोयरे दृढ देहीं भरे अहं-भाव ६१
अहंभावें मनीं दुःख आच्छादूनी कर्ततसें जनीं अभीमानें ६२
अभिमान माथां वाहे कुटुंबाचा अंतरीं सुखाचा लेश नाहीं ६३
नाहीं नाहीं सूख संसारीं पहातां पुरे देवा आतां जन्म नको ६४
नको नको आतां घालूंया संसारीं पोळलों अंतरीं काय करूं
काय करूं माझें नेणती स्वहीत आपुलालें हीत पहातात ६६
पहातात सूख वैभवाचीं सखीं कोणी मज शेखीं कामा नये ६७
कामा नये कोणी तुजवीण रामा नेई नीजधामा माहीयेरा ६८
माहेरही माझें अंतरलें दुरी लोभें दुराचारीं गोवीयेलें ६९
गोवीयेलें मज आपुलीया हीता माझी कोणी चिंता केली नाहीं
केली नाहीं चिंता लोभें गुंडाळीलें पीकूनी घेतलें सर्व माझें ७१
सर्व माझें गेलें झालें निःकारण स्वामीचे चरण अंतरलों ७२
अंतरलों देवा आयुष्य वेचलें अंतर पडलें काय करूं ७३
काय करूं आतां शरीरही गेलें मज वोसडीलें जीवालागीं ७४

---

१ सेळी.

जीवालागीं मज मोकलीलें देवा काय करूं हेवा आरध्याचा
आरध्याचा हेवा प्रपंचीं रंगला देहांतीं खंगला वृद्धपणीं ७६
वृद्धपणीं माझें चळलें शरीर श्रवण बधीर नेत्र गेले ७७
नेत्र गेले मज पहातां दीसेना खयें उठवेना पाय गेले ७८
पाय गेले तेणें दुःख होय भारी तेथेंचि बाहेरी जायवेना ७९
जायवेना तेणें झालें अमंगळ अत्यंत कुश्चीळ वात पित्त ८०
वात पित्त जन देखोनी पळती दुर्गंधी गळती नव नाळीं ८१
नवनाळीं वाहे दुर्गंधी न साहे वांती होऊंपाहे देखतांची ८२
देखतीं सकळ सुटले पाझर मळ मुत्र धीर धरवेना ८३
धरवेना क्षुधा निद्रा आणि तृषा परं मनीं आशा प्रबळली
प्रबळली आशा झाली अनावर चिंता-तृष्णा-ज्वर सर्वकाळ
सर्वकाळ चित्तीं थोर लोलंगता खाद्यासीं मागतां नेदी कोणी
नेदी कोणी कांहीं क्षीण झालों देहीं जीवलग तेही वोसंडीले
वोसंडीलें मज वैभव गेलीया देह खंगलीया दुःख झालें ८८
दुःख झालें थोर क्षुधा आवरेना अन्नही जिरेना वांती होय
यांती होय तेणें निर्बुजे वासना स्वादिष्ट चावेना दांत गेले ९०
दांत गेले तेणें जिव्हेसी बोबडी कंठ गडगडी बोलवेना ९१
बोलवेना अंत-काळींच्या विपत्ती सर्वही म्हणती मरेना कां ९२
मरेना कां आतां कासया वांचला देवा वीसरला नेणोनीयां ९३
नेणोनीयां याची मर्यादा खुंटली सकळा लागली चिंता मनीं
चिंता मनीं वाटे कृत्याची सकळां सर्वांसी कंटाळा आला थोर ९५

---

१ आवरायाला अशक्य. २ लंपटपणा.

दुरी ठेली सर्व दुःखाची चोरटीं कोणीच संकटीं सोडवीना ९८
सोडवीना कोणी श्रीरामावांचूनीं संकटीं धांवणीं राम करी ९९
राम करीतसे दासाचा सांभाळ भक्तांचा स्नेहाळ राम माझा १००

ज्ञान शतक.

संतांचे संगती काय प्राप्त होतें तें तुम्हा नीरूतें सांगईन १
सांगईन परी मानसीं धरावें मग उद्धरावें या संसारीं २
संसारींचें सार जया नावा नाहीं तेंची पडे ठाईं संत-संगें ३
संतसंगें चूके जननी[1]जठर दुस्तर संसार[2] माया-जाळ ४
माया जाळ तूटे तरी देव भेटे संत-संगें आटे भवसिंधू ५
भव भयानक[5] बुडवी सकळां त्याहूनि वेगळा साधूसंग ६
साधूसंग साधी असाध्य-वस्तूसी जेथें आहे त्यासी वाव नाहीं
वाट नाहीं जेथें जावया इतरा अभावींका नरा पाप-बुद्धी ८
पापबुद्धी झडे संतांचे संगती नाहीं अधोगती गर्भवास ९
गर्भवास संतसंगें मुक्त होय वेगीं धरी सोय आलीया १०
आलीया संसारीं स्वहीत वीचारीं एके भावें धरीं संतसंग ११
संतसंग धरी धन्य तो संसारीं बोलीले श्रीहरी भागवतीं १२
भागवत-गीता-सार निरूपण त्याचें विवरण संत-संगें १३

१ मातेचें उदर (जन्म) २ संसार. ५ भयंकर.

संतसंगें कळे सर्व शास्त्रभाग आणि ज्ञान-योग अभ्यासें
अभ्यासें साधीतां कधीं नये हाता तें लाभे तत्वता साधूसंगें १५
साधूचेनी संगें अल[1]भ्याचा लाभ मुक्ती हे सुलभ होत आहे
आहे एक देव परी तो वळेना जयासी मीळेना संतसंग १७
संतसंग नाहीं जयालागीं जनीं तया कां जननी प्रसवली १८
प्रसवली माता शीणचि उरला पुत्र नाहीं झाला हरीभक्त १९
हरीभक्त नर वंशाचें मंडेण दोषाचें खंडण करीतसे २०
करीतसे भक्ती संताचे संगतीं सायुज्यता मुक्ती पावावया २१
पावावया मुक्ती हरीचें भजन श्रवण मनन सर्वकाळ २२
सर्वकाळ होय सार्थक श्रवणें ब्रम्हनिरूपणें संतसंगें २३
संतसंगें ब्रम्हपद वोळखावें वीवेकें पावावें निरंजन २४
नीरंजना जातां नाहीं जन वन अंतराळीं गमन एकाएकीं २५
एकाएकीं देव निर्मळ निश्चळ आतुडे प्रांजळ दुजेवीण २६
दुजेवीण देव एकला एकट उभा घनदाट मागें पुढें २७
मागें पुढें सर्व-देवांचा नायक सांपडे विवेक झालीयानें २८
झालीयानें कृपा संतसज्जनाची मगविवेकाची वाट फुटे २९
वाट अवघड पहातां दीसेना जेथें नाहीं मना समागम ३०
समागमें जातां वाटची फुटेना संशय तुटेना बहूबोध ३१
बहुबोध पंथ कोणें तो धरावा दुजेपणीं देवा पावीजेना ३२
पावीजेना देव संतसंगावीण मार्ग हा कठीण विवेकाचा ३३
वीवेकाचा मार्ग वीवेकें चालावा मनाचा त्यागावा संग सर्व ३४

---

१ भूषण.

सर्व त्याग करीं पावसी श्रीहरी परी एक धरीं संत-संग ३५
संतसंगावीण त्याग हा घडेना श्रीहरी पडेना कदा ठायीं ३६
ठाव सज्जनाचा सज्जन जाणती तेथें नाहीं गती मीपणाची
मीपणाची गती संगाचें लक्षण गउकी ही खूण सज्जनाची
सज्जनाचें वर्म सज्जनाला तूटे उतरा कुवाटे मायाजाळ ३९
मायाजाळ पाहों जातां आढळेना सर्वथा कळेना न पाहातां ४०
पाहातां संसार माईक वेव्हार परी निरंतर लागलासे ४१
लागला दिसेना परी निरसेना माईक वासना सत्य झाली
सत्य झाली असें विवेकें निरसे निरसोनि वसे जवळीच ४३
जवळीच आहे अंतरीं चोरटा आतां कोण्या वाटा धांवसील
धांवसील परी वासना सरेना सर्वथा मरेना साधूवीण ४५
साधूवीण प्राणी पडती आटणी तप तीर्थाटणीं नानाकर्मीं
नानाकर्मीं देव चुकोनी राहीला सज्जनीं पाहीला अनूभवें
अनुभव सर्वदेहीं वेगळाले कोण झाले भले संतजन ४८
संत जन परी कोण ओळखावे कैसे ते जाणावे साधूजन ४९
साधूची वोळखी साधु वोळखीला येर भांबावला माया धरी
माया धरी प्राणी जवळि चूकले नाहीं वोळखीले साधूजन
साधूजन कोण कसें वोळखण तेंचि निरूपण सांगीतलें ५२
सांगीतलें आहे मागें थोरथोरीं तेंची अवधारीं आलीया रे
आलीया रे साधू जाणावा कवणे तयाचीं लक्षणें असंख्यात
असंख्यात परी वोळखीकारणें साधू पूर्णपणें सारिखाची ५५

१ जाईना, नजायावेना. २ नपती थेंफिरण्यात.

सारीखाची दीसे जनाचीयापरी परी तो अंतरीं वेगळाचीं ६६
वेगळाची ज्ञानें पूर्ण समाधानें स्वस्वरूपीं[1] मनें वस्ती केली ६७
वस्ती केली मनें निर्गुणीं सर्वदा मीपणें आपदा तया नाहीं
तया नाहीं काम तया नाहीं क्रोध तया नाहीं खेद स्वार्थ बुद्धी ६८
बुद्धी निश्चयाची स्वरूपीं तयाची कल्पना ठाईंची निर्विकल्प
निर्विकल्प[2] मद मत्सर सारीला आणि संहारीला लोभ दंभ
दंभ हा लौकीक विवेकें सांडीला दुरी वोसंडीला अहंकार
अहंकार नाहीं दुराशा[3] अंतरीं ममताही दोरी मोकळी ६३
मोकळी भ्रांती शरीर संपत्ती वैभव संगती लोलंगता ६४
लोलंगता[4] नसे ज्ञानें धालेपणें ऐसीं हीं लक्षणें सज्जनाचीं
सज्जन लक्षणें सांगेन पुढती आर्त चित्तवृत्ती लांचावली
लांचावली वृत्ती सज्जन संगतीं होय सार्थकता जयांचेनी
जयांचेनी ज्ञानें नरती अज्ञानें साधू संगतीचें समाधानें
समाधानें शांती क्षमा आणी दया रंक आणी राया सारीखाची
सारीखाची शोध जेथें नाहीं भेद सर्वांसीं अभेद सर्व काळ
सर्व काळ गेला श्रवणें मननें सत्क्रिया साधनें हरीभक्ती
हरीभक्ति करी जन तारावया स्वधर्म वीलया जाऊं नेदी
जाऊं नेदी भक्ति जाऊं नेदी ज्ञान अनुतापीं मन निरंतर
निरंतर भाव सगुणीं भजन येणें बहुजन उद्धरती ७४
उद्धरती जन करीतां साधन कीयेचें बंधन आचरतां ७५
आचरतां साधूजना होय बोधू लागतसे वेधू भक्तीभावें ७६

---

१ आत्मस्वरूपीं. २ विकल्परहित. ३ दुष्टइच्छा. ४ लुब्धपणें.

आदरेंसी विधी करणें उपाधी लोकांतें सद्बुद्धी लागावया७९
लागावया बुद्धी सत्क्रिया भजन करीतो सज्जन मुक्तीदाता८०
मुक्तीदाता साधू तोचि तो जाणावा जेणें संपादावा लोकाचार८१
लोकाचार करी तो जना उद्धरी ज्ञाता अनाचारी कामा नये८२
नये नयेनिंदूं जनीं जनार्दन म्हणोनी सज्जन क्रियावंत ८३
क्रियावंत साधू वीरक्त विवेकी तोचि तो लौकिकीं मान्य आहे
मान्यता सत्क्रिया लौकीक सोडीला तोचि उद्धरीला जनीं नाहीं
जनीं नाहीं मान्य तो सर्व अमान्य म्हणोनीयां धन्य क्रियावंत८६
क्रियावंत तेणें लौकीक सोडावें आणि बसावें ब्रम्हारण्य८७
ब्रम्हारण्य सेवी साधू तो एकला जना नाहीं आला उपेगासी[1] ८८
उपेगासीं येणें जना पूर्णपिणें तयाचीं लक्षणें निरूपीलीं ८९
निरुपिलीं येणें लक्षणें जाणावा साधू वोळखावा मुमुक्षूनें ९०
मुमुक्षूनें गूरू क्रिया भ्रष्ट केला तरीं अंतरला दोहीं पक्षीं ९१
दोहींपक्षीं रूढ तया ज्ञान बोध येर ते अबद्ध अनाचार९२
अनाचार करिसा कोण आहे जनीं परी निरूपणीं बोलिजेतें
बोलीजे साचार सत्य निरूपणीं घडे ते करणी सुखें करूं९४
करूंनये कदा मिथ्या निरूपण करीतां दूषण लागों पाहे ९५
पाहें पाहें बापा साधा तें शोधुनी ठकेना म्हणोनी निंदूं नको
निंदूं नको शास्त्र निंदूं नको वेद तरीच स्वानंद पावसील९७

1 उपयोगास.

पावसोल गती क्रद्द निरूपण रामदासें केलें होणें

उपदेशशतक.

उपदेश-रीती आतां सांगईन होईं सावधान आळीया रे १
आळीया रे सांग तूं कोण आहेसी वेगीं आपणासीं ठाईं पाडी २
ठाईं पाडी तुज तूंचि चूकलासी देहाचा धरीसी अभीमान ३
अभिमान देहीं कोण आहे याचा पांचा पंचकांचा स्थूळ देह ४
स्थूल देह दृश्य याचा तूं जाणता देह मी म्हणतां जीवदशा ५
जीवदशा गेली साक्षित्वें वर्ततां ईश्वर तत्वता याचें नाव ६
नाव रूप देही साक्षी तो विदेही या वीवेकीं नाहीं देह-बुद्धी ७
देहबुद्धी भाव या स्थूल देहाचा उरे संदेहाचा लिंगदेह ८
लिंगदेह मन वासनेची वृत्ती होतसे निवृत्ती साक्षीरूपें ९
साक्षीरूपें पांच पंचकें राहिलीं जाणोनी सांडीलीं कर्णादिकें १०
कर्ण प्राण आणि विषयपंचक इंद्रियदशक पंचवीस ११
पंचवीस तत्वें या लिंगदेहाचीं साक्षी वेगळाची अनुभवें
अनुभवें साक्षी स्थूलसूक्ष्माचा जागृती-स्वप्नाचा जाणता तूं
जाणता तूं कोण सांग बोळखण नेणती आपण आपणासी
आपणासी नेणें स्वामीनें सांगावें अज्ञान जाणावें रूप तुझें

---

१ गुरूनें.

तुझें तूंचि बाधा नेणे म्हणतोसी तेंचि निश्चयेंसी रूप तुझें १६
रूप तुझें तूज दृश्य होत आहे नेणपण पाहें साक्षीरूप १७
साक्षीरूपें मज कळेना म्हणसी तो तूं निश्चयेंसी वेगळाची १८
वेगळाचि तीहीं देहाविलक्षण वर्तती आपण साक्षीरूपें १९
साक्षिरूपें सर्व पदार्थ जाणता तो कांहीं तत्त्वता आत्मा नव्हे
आत्मा नव्हे जाण जाणें अंतःकर्ण नाहीं जाणपण आत्मरूपीं २१
आत्मरूपीं मन बुद्धी अगोचर आठव विसर तेथें नाहीं २२
तेथें नाहीं वृत्ती सर्वही निवृत्ती जाणती नेणती वृत्ती बाधा २३
वृत्तीरूप आत्मा हें केवीं घडावें तेव्हां वी घडावें निवृत्तीसीं २४
निवृत्ती उन्मनी निःशब्द विज्ञान ऐसें समाधान अनिर्वाच्य
अनिर्वाच्य तेथें नाहीं जाणपण आधुलें आपण पुरातन
पुरातन एक प्रपंच माईक मिथ्याचि अनेक भासमात्र २७
भासमात्र कांहीं नसोनियां आहे वीचारूनी पाहे अनुभवें
अनुभवा वीण उठे जाणपण जाणपणें तो सीण वाऊगाची २९
वाऊगाची सीण करीतसे मन आत्मज्ञान पेंन म्हणोनीयां
म्हणोनीयां मूळीं अज्ञानची नाहीं तेथें ज्ञान कांहीं वाऊगेंची
वाऊगेंची ज्ञान मनाची कल्पना निर्विकल्प जाणा कल्पूं पाहे
कल्पूं पाहे मन कल्पना वीषय तरी आत्मा काय विषयी ऐसा
ऐसा नव्हे आत्मा मनासी आकळे मनची मावळे पाहूं जातां
पाहूं जातां ज्यासी क्षय आहे त्यासी म्हणोनी मानसीं अगोचर
अगोचर मना तें कैसें पाहावें मीपणासी वावें कदा नव्हे ३६

---

१ हाट.

नव्हे जाण तैसें ऐसेंचि जाणावें मना होय ठावें समाधान ३७
समाधान तें तूं वाक्य तत्वमसी सोहं हंस ऐसी मात आहे ३८
आहे अहंब्रम्ह ऐसेंचि वचन ब्रम्ह सनातन तूंचि बापा ३९
तूंचि बापा ब्रम्ह येर सर्व भ्रम दृढ धरीं वर्म अंतरींचे ४०
अंतरींचें वर्म अंतरीं धरावें विचारें करावें दृढतर ४१
दृढतर होय श्रवण मननें अद्वैतची मनें वीचारावें ४२
विचारावें जना भक्तीचें लक्षण वैराग्य तें कोण कैसें आहे
आहे भक्ती कैसी विवेकें जाणावी आवडी धरावी शाश्वताची
शाश्वताची प्रीती विषयीं विकृती नाशवंत चित्तीं जाणोनीयां४५
जाणोनीयां सर्व नाशवंत ऐसें शाश्वती विश्वासें मन बुद्धी४६
बुद्धीचा निश्चय स्वरूपीं जहाला प्राणी विश्वासला स्वस्वरूपीं
स्वस्वरूपीं आस क्रिया तेच भक्ती पाहतां विभक्ती जेथें नाहीं४८
जेथें नाहीं देह-बुद्धीचें अज्ञान तया नाव ज्ञान बोलीजेति४९
बोलिजेति ज्ञानें सर्वसाक्षीभूत जाणावें अद्वैत तेंचि ज्ञान५०
ज्ञान आणि भक्ती एकची असती वैराग्याची स्थिती बोलिजेल
बोलिजे वैराग्य त्यागाचें लक्षण साक्षी विलक्षण जाणोनीयां
जाणोनी माईक सर्वही त्यागीलें मन सुखावलें संगत्यागें ५३
संगत्याग केला निःसंग जहाला सर्वही एकला एकरूप५४
एकरूप झालें भक्ति आणि ज्ञान बुडालें साधन वैराग्याचें५५
वैराग्यावांचून सर्व खंडे[2] ज्ञान त्यागाचें लक्षण जेथें नाहीं५६

---

१ आत्मस्वरूपीं. २ अपूर्ण.

नाहीं भक्तिभाव सगुणाचे ठाई शब्दज्ञान कांहीं बोलोनियां ५७
बोलोनीयां सूखें तैसी क्रीया करी धन्य तो संसारीं ब्रम्हज्ञानी ५८
ब्रम्हज्ञानी भला वर्तणुके नासी कोरड्या शब्दांसी कोण पुसे ५९
कोण पुसे बापा ज्ञान हें शाब्दिक क्रिया अलोलीक सत्य जाण
सत्य जाण भक्ती शरीरें करावी आवडी धरावी सगुणाची ६१
सगुणीं आदरें देहा झीजवावें भजन करावें नव वीधा ६२
नववीधा खुण श्रवण कीर्तन नामाचें स्मरण सर्व काळ ६३
सर्वांचें जीवन तें पादसेवन करावें पूजन यथासांग ६४
यथासांग पूजा देव ब्राम्हणांची प्रीती वंदनाची सर्व काळ ६५
सर्वकाळ दास मानसीं आवडे सख्यचि रोकडें सर्वांभूतीं ६६
सर्वांभूतीं मन आत्मनीवेदन ऐसें हें भजन नववीधा ६७
नवविधा भक्ती हा देह चालतां करावी सर्वथा सर्वभावें ६८
सर्वभावें सदां सगुणीं भजावें कोरडें त्यागावें शब्द ज्ञान ६९
शब्द ज्ञानें भक्ती संसारीं आसक्ती या नाव विभक्ती सत्य जाण ७०
सत्य जाण मनें आधार घेतला सूखें सूखावला विषयासी ७१
विषयाचें सूख चोरूनीं अंतरीं त्याग दुराचारी उच्छेदिती ७२
उच्छेदिती ऐशी भक्ती सगुणाची वाट संधानाची मोडतसे ७३
मोडती आचार कुळकर्माचार करी भ्रष्टाकार पापरूपी ७४
पापरूपी नर जाणावा साचार करी एकाकार शब्द ज्ञानें ७५
शब्दज्ञान गातां अहंतेचा माथा नेणें तो सर्वथा आवरेना ७६
आवरेना तोंडीं धरितां पाषांडी वेदआज्ञा मोडी तोंडवळें ७७

संसारींचें सूख नाशवंत आहे जाईजण पाहे विचारूनी ८०
विचारूनि पाहें अशक्ती मनाची दुर्दशा ज्ञानाची करूंनको ८१
करूंनको मुक्त क्रियेचा निश्चय तेणें होतो क्षय साधनाचा ८२
साधन सोडितां सिद्धपण गेलें साधनेंचि भलें सिद्धपण ८३
सिद्धपण आंगीं आदळों न द्यावें जाणपण द्यावें सोडूनियां ८४
सोडूनी जाणीव जाणोनी नेणता सिद्धपणें स्वता साधक तो ८५
साधक तो आहे ब्रम्हा विष्णु हर साधनीं तत्पर सर्वकाळ ८६
सर्वकाळ त्याग करूनी उदास योगी ते तापस दीगांबर ८७
दिगांबर हरू साधनीं सादर त्याहूनियां थोर जीव काय ८८
काय ते चुकले उदासीन झाले त्याहूनि हें भले शब्दज्ञानी ८९
शब्दज्ञानी भला तोचि तो जाणावा स्वयें पालटावा झालेपणें ९०
झालेपणें भाव भजावें सगुणा भक्ती उपासना जप ध्यानीं ९१
जप ध्यान मन भोगीं उदासीन स्वधर्मरक्षण यथाशक्ती ९२
शक्तीहुनी वाड ज्ञान बोलूंनये सोय सांडूनये सगुणाची ९३
सगुणाची सोय सांडूनीं एकदां तीर्थ क्षेत्र सदां आवडावें
आवडावें सदां स्वयें निरूपण श्रवण मनन निजध्यास ९५
निजध्यास होय अंतरींचा त्याग बाह्यें वीतराग उदासीन ९६
उदासीन वृत्ती कोठें गुंडाळेना उपाधी जोडेना बाह्याकारीं
बाह्यें अभ्यंतरीं त्याग निरंतरीं वैराग्य यापरी आचरावें ९८

निरूपणीं सत्य तेंचि प्रतिष्ठावें मग आचरावें यथाशक्ती १०१
शक्ती सार स्वयें जैसा आचरतो तेंचि प्रतिष्ठीतो मूढजन १०२
मूढजन तरे साधनीं लावितां पाविजे अनंता भक्तीपंथें १०३
भक्तिपथें जातां होय सायुज्यता वाक्य हें तत्वता दास म्हणे

सगुणनिर्गुणसंवादशतक.

करीं चाप बाण माहेश्वरीं ठाण रूप हें सगुण राघवाचें १
राघवाचें रूप निर्गुण जाणावें सगुण स्वभावें नाशवंत २
नाशवंत देव कदां म्हणोनये निर्गुणासि काये पाहाशील ३
पाहातां निर्गुण देवासीं दुर्लभ त्याचा होय लाभ पूर्वपुण्यें ४
पूर्वपुण्यें लाभ ब्रम्हादिकां झाला कैवारी जोडला रामचंद्र ५
रामचंद्र नाम रूप हें मायिक बोलिला विवेक वेदशास्त्रीं ६
वेदशास्त्रीं भक्ती राघवाची सार तेणें पैलपार पाविजे तो ७
पाविजे तो पार आत्मनिवेदनें भक्तीचीं लक्षणें नवविध ८
नवविधा भक्ती करितां तरले जीव उद्धरले नेणों किती ९
नेणोनियां देव मायीक भजतां मुक्ती सायुज्यता अंतरली १०
अंतरली मुक्ती भक्तिमार्गें धांवे राघवाचीं नावें नीरंतर ११

संतजन-संगती चुके अधोगती राम सीतापती ज्याचें नाम१३
नाम ज्याचें घ्यावें त्यास ओळखावें देवासी धुंडावें आदरेंसीं
आदरेंसीं जपे रामनामवाणी स्वयें शूळपाणी महादेव१५
महादेवें गुरु-गीता निरूपीली तेथें मन घालीं आलीया रे
आलीया संसारीं रामनाम तारी दुजें पृथ्वीवरी आढळेना १७
आढळेना परी संतसंग धरीं तेणें तूं अंतरीं निवसील १८
निवालें अंतर रामासी भजतां दुजें कांहीं आतां आवडेना१९
आवडेना ज्या संताची संगती त्या अधोगती गर्भवास२०
गर्भवास माझे राम चुकवील मज सोडवील अनाथासी २१
अनाथाचा नाथ पतीतपावन त्या संतजन दाखवीती २२
दाखवीती संत वाटे नीचधामीं माझें मन रामीं विश्वासलें २३
विश्वासलें परी रामासी नेणवे तो राम जाणवे संत संगे २४
संतसंग करीं निःसंग होईजे मग तो जाणीजे राम केवीं२५
रामासीं मिळतां संताचे मिळणीं मग दुजेपणीं उरी नाहीं२६
उरी त्या रामाची जन्मोजन्मीं असे मन हें विश्वासें रामपायीं
रामपायीं मन होतसे उन्मन तेथें भिन्नाभिन्न ऐक्यरूप
ऐक्यरूप ज्ञान तें मज नावडे गाईन पवाडे राघवाचे २९
राघवासी गूण नाहीं तो निर्गुण गाई पडे खूण संतसंगें३०
संतसंगतीचा निर्गुणाचा वाड मज वाटे गोड रामकथा ३१
कथानीरूपण श्रवण मनन होय समाधान संतसंगें ३२

सांभाळीतो काय प्रारब्धावेगळें होणार न टळे ब्रम्हादीकां ३६
ब्रम्हादीकां मान्य तो नव्हे सामान्य असावें अनन्य सगुणासीं
सगुणासी ठाव उरेना कल्पांतीं म्हणोनी सांगती संतजन ३८
संतजन ज्ञानी पूर्ण समाधानी तेही जपध्यानीं सर्वकाळ ३९
सर्वकाळ ध्यान करिति सज्जन परी तें निर्गुण ध्यान त्यांचें
ध्यानीं आकळेना मनासी कळेना तयासी कल्पना केवीं धरीं४१
धरीला विश्वास साधुचे वचनीं अवस्था उन्मनी तेणें गुणें४२
गुणेंची निर्गुण कळे सर्व खूण म्हणोनि सगुण देव धरी ४३
धरावा सगूण निर्गुणाकारणें तया विण येणें चाडनाहीं ४४
चाड नाहीं ऐसें कासया म्हणावें सगुणें पावावें निर्गुणासी ४५
निर्गुणासी पावे निर्गुणाकरितां सगुण पहातां तेथें नाहीं४६
नाहीं कां म्हणासी सद्गुरू सगूण आणि निरूपण बहूवीध४७
बहुविध रूप नव्हे सद्गुरूचें निर्गुण बा याचें जाण बापा४८
जाण आतां बापा तूं तरी सगुण झालासी शरण सद्गुरूसी ४९
सद्गुरूसी गेला जो कोणी शरण तयासी सगुण कोण म्हणे५०
म्हणसील काय सगुणावांचोनी सर्वही करणी सगुणाची ५१
सगुणाची नव्हे निर्गुणाची सत्ता निर्गुण करितां सर्व झालें
सर्व झालें जेव्हां निर्गुणाकरीतां तेव्हां सगूणता निर्गुणाची ५३

निर्गुणाची लीला वांझेची कुमारी बोलतां अंतरीं मानीजेना ५४
मानीजेना तरी सृष्टीस रचीलें सर्व कोणें केलें तयावीणें ५५
तयावीणें दूजें काय सत्य आहे अनुभवें पाहे आपूलीया ५६
आपुला विचार निर्गुणीं सर्वदा निर्गुणासी कदा वीसंबेना ५७
विसंबेना घडे सत्संग नसतां संग विचारीतां सगूण कीं ५८
सगुणाचा संग ज्ञानीयासी नाहीं ज्ञानीया विदेही पुरातन ५९
पुरातन देही[1] तरीच विदेही देहावीण नाहीं विदेहता ६०
विदेहता बोल स्वभावें लागली निर्गुणाची खोली कोण जाणे ६१
जाणे सुख दुःख जाणे गुणागुण तयासि निर्गुण बोलवेना ६२
बोलवेना परी निर्गुण कळावें विवेकें मिळावें निर्गुणासी ६३
निर्गुणीं सगुणीं मिळतां संकट व्यर्थ खटपट कां करीसी ६४
कां करीसी भक्ती सगुणादेवाची तुज निर्गुणाची शुद्धी नाहीं
शुद्धी नाहीं झाली जया आनंदाची तयां विवादाची उरी नाहीं
उरी नाहीं कदा निर्गुणीं भजतां निर्गुण तत्वतां सार आहे ६७
सार तें साकार भक्तीचा निर्धार भक्ती पूर्वापर सगुणाची ६८
सगुणाची भक्ती अज्ञानें धरावी सज्ञानें करावी निर्गुणाची
निर्गुणाची भक्ती या नाव अभक्ती अव्यक्तासी व्यक्ती लावूं नये
लावूंनये भाव सगुणदेवासी व्यर्थ पाषाणासी काय काज ७१
काज कारण हा विवेकें पाहीजे भावार्थे लाहीजे सर्व कांहीं ७२
सर्व कांहीं नाहीं जैसें मृगजळ वायां खळबळ कां करीसी ७२

---

१ साकारता देह.

कां करीसी सर्व देहाचा संबंध जरी झाला बोध निर्गुणाचा ७४
निर्गुणाचा बोध संसार निरसी[1] तेथें अज्ञानासी रीघ नाहीं ७५
रीघ नाहीं जया भावार्थ भजनीं तया हृदयधुनी शून्याकार ७६
शून्याकार होय विवेकवासना मग समाधाना काय उणें ७७
उणें झालें दूणें निर्गुणाच्या गुणा अभावीकां कोणें उद्धरावें ७८
उद्धरावें एका सज्जनासंगती ऐसें वेदश्रुती बोलताती ७९
बोलताती परी नाहीं आठवण म्हणोनी सगूण आवडेना ८०
आवडेना मिथ्या मायीक भजन असत्यासी मन विश्वासेना
विश्वासेना मन सगुणासी जरी तयासी कैवारी देव कैंचा ८२
कैंचा देवभक्त कल्पना आपूली ते सर्व नाथीली ज्ञानीयांसी
ज्ञानीयांसी देव दुरी अंतरला संदेहीं पडला अंतकाळीं
अंतकाळ कैंचा अनंत ठाईंचा संदेह देहाचा मिथ्याभूत
मिथ्याभूत शब्दज्ञानें मायाजाणा अभक्त तरेना मायापूरीं
मायामोहपूर दुस्तर संसार अद्वैतविचार जंव नाहीं ८७
जंव नाहीं भावें श्रीहरी अर्चीला तंव नव्हे भला ज्ञानगर्वी ८८
ज्ञानगर्वी नव्हे ज्ञान त्या दुर्लभ जयाचेनी लाभ स्वरूपाचा ८९
स्वरूप रामाचें मनीं आठवावें नाम उच्चारावें रात्रंदिवस ९०
दिवसा ना रजनी मनीं ना उन्मनी ज्ञाता जनीं वनीं साक्षिणी
साक्षिणी भाव तया भेटे देव येर सर्व वाव शब्दज्ञान ९२
ज्ञानावीण सर्व व्यर्थचि जाणावें जंव नाहीं ठावें आत्मज्ञान

---

1 नास्ती.

संतसंग जरी सगुणी-भजन स्वधर्मसाधन क्रिया कर्म ९६
क्रिया कर्म कैंचें ज्ञानीयाचे अंगीं मुक्त ज्ञानी जगीं विचरती ९७
विचरीजे देहीं तों कीजे सर्वही क्रीया कर्म कांहीं सांडूं नये ९८
सांडूं नये भक्ती स्वधर्मविरक्ती ब्रम्हज्ञानप्राप्ती रामदासीं ९९
रामदास म्हणे रामउपासका भक्ति सोडूं नका राघवाची १००

भक्तिपर अभंग.

पंचक.

भक्ति नलगे भाव नलगे देव नलगे आम्हाशि १
आम्ही पोटाचे पाईक[1] आम्हा नलगे आणीक २
आम्ही खाऊं ज्यांची रोटी त्यांची कीर्त्ती करूं मोटी ३
रामीं रामदास म्हणे ऐशीं मूर्खाचीं लक्षणें ४

१

आम्हा अन्न झालें पुरें अन्नावीण काय पुरे १
पोटभरी मिळे अन्न आम्हा तेंचि ब्रम्हज्ञान २
अन्नावांचूनी दूसरा देव आहे कोण खरा ३
भगवंताची नाहीं गोडी काय म्हणे ते बापुडी[2] ४

---

१ चाकर. २ शरीर.

अन्न व्हावें पोटभरी मग तें ज्ञान चर्चा करी १
ऐसें बोलती अज्ञान जांसि नाहीं समाधान २
आधीं अन्न तें पाहिजे मग ध्यानस्थ राहिजे ३
अन्नावीण तळमळ अन्न करीतें सकळ ४
कैंचा राम कैंचा दास अवघे पोटाचे सायास ५

३

अन्न देणार श्रीहरी तोचि प्रतीपाळ करी १
ज्या देवाचे आज्ञेवरी मेघ वर्षती अंबरीं २
तयासि चुकलीं बापुडीं अन्न अन्न करिती वेडीं ३
रामदास म्हणे ऐक आदि अंतीं देव एक ४

४

देव तारी देव मारी देव सर्व कांहीं करी १
अन्नोदक देवें केलें सर्व तेणेंचि निर्मिलें २
तयासि चुकलीं बापुडीं अन्न अन्न करितीं वेडीं ३
रामदास म्हणे एक देव त्रैलोक्य-नायक ४

५

देव चालितो संसारीं देव सर्व कांहीं करी १
लक्ष चौऱ्यांशीं हिंडतां तेथें देव सांभाळिता २
तयासि चुकलीं बापुडीं अन्न अन्न करितीं वेडीं ३

---

१ दीनपणानें.

देव एका भाग्य देतो   एका भीकेसि लावितो   १
न कळे भगवंताचें करणें   राव रंक तत्क्षणें   २
तयासि चुकलीं बापुडीं   अन्न अन्न करितीं वेडीं   ३
रामदास म्हणे पाहीं   देवावीण कांहीं नाहीं   ४

७

माया लाविली माईक   आदि अंतीं देव एक   १
देव संकटीं पावता   देव अंतीं सोडविता   २
तयासि चुकलीं बापुडीं   अन्न अन्न करितीं वेडीं   ३
रामदास नवल परी   देव सर्वांचे अंतरीं   ४

८

क्षुधा लागतांचि अन्न   तृषा लागतां जीवन   १
निद्रा लागतां शयन   आळस येतां चूके मन   २
मळमूत्र संपादणें   शौच्य आचमन करणें   ३
खाणें लागे नानापरी   सर्वकाळ भरावरी   ४
अवघा धंदाची लागला   दिवसें दिवस काळ गेला   ५
रामीं रामदास म्हणे   देह सु[1]खाडा करणें   ६

९

हात धुणें पाय धुणें   नाना उपचार करणें   १
सर्वकाळ लोभासंगें   करणें लागे हो अभ्यंगें   २

---

१ सुखाचें आगर. २ कुरें.

अवघा धंदाची लागला दिवसेंदिवस काळ गेला ५
रामदास म्हणे हित कैसें घडावें स्वहित ६

१०

सीतकाळींच हूताशा उष्णकाळीं धारा वास १
आले पर्जन्याचे दिवस केले घराचे सायास २
नाना व्याधीचीं औषधें पथ्य करावें निरोधें ३
विषयीजनासी आदर करणें लागे निरंतर ४
अवघा धंदाची लागला दिवसेंदिवस काळ गेला ५
दास म्हणे सांगों किती ऐसी देहाची संगती ६

११

धन धान्याचें संचित करणें लागे सावचित्त १
अर्था जातो एकला रे कलह करावे आदरें २
नानापशूतें पाळावीं नानाकृत्यें सांभाळावीं ३
सार विचार जतन करणें लागे सावधान ४
अवघा धंदाची लागला दिवसेंदिवस काळ गेला ५
रामदास म्हणे देवा जीव कीती हा घालावा ६

१२

पोट-धंदा जन्मवरी करूं जातां नाहीं पुरी १
करितां संसारीं सायास नाहीं क्षणाचा अवकाश २

---

१ अग्नि.

अवघा धंदाचा लागला दिवसादिवस काळ गेला ५
दास म्हणे सावधान झालें सदृढ बंधन ६

१३

शिंक जांभई खोकला तितुका काळ व्यर्थ गेला १
आतां ऐसें न करावें नाम जीवीं तें धरावें २
श्वास उश्वास निघतो तितुका काळ व्यर्थ जातो ३
पोत्या पातें न लगत तितुकें वय व्यर्थ जात ४
लागे अवचित उचकी तितुकें वय काळ लेखी ५
म्हणे रामीं रामदास होतो आयुष्याचा नाश ६

१४

कलियुग

पंचक.

आलें भगवंताच्या मना तेथें कोणाचें चालेना १
जैसा कलिराजा आला धर्म अवघाची बुडाला २
नीति मर्यादा उडाली भक्ति देवाची चुकली ३

---

१ डोळ्याच्यापात्यास.

विप्रीं सांडिला आचार   क्षत्रीं सांडिला विचार   १
मेघ-वृष्टी मंदावली   पिकें भूमीनें सांडिलीं   २
बहुवृष्टी अनावृष्टी   दास म्हणे केली सृष्टी   ३

२

लोक दोष आचरती   तेणें दोषें भस्म होती   १
जनीं दोष जाहले फार   तेणें होतसे संहार   २
रामदास म्हणे वळी   दिसे दीसे पापें कळी   ३

३

माहीं पापाचा कंटाळा   येतो हव्यास आगळा   १
जना सुबुद्धी नावडे   मन धांवे पापाकडे   २
रामी रामदास म्हणे   पुण्य उणें पाप दुणें   ३

४

पुण्य क्षेत्रें तीं मोडावीं   आणि ब्राम्हणें पीडावीं   १
पुण्यवंत ते मरावे   पापी चिरंजीव व्हावे   २
रामदास म्हणे वाद   विघ्नें येती धर्मआड   ३

५

लोक भीयेंचि चालती   त्यांसि होताती विपत्ती   १
धर्मप्रवृत्ती बुडावी   शास्त्र मर्यादा उडावी   २
रामदास म्हणे देवें   बौध्द होऊनी बैसावें   ३

६

येथें काय रे वाजतें कोठें काय गजबजतें ॥ १
उगा करीती कोल्हाळ माझें उठलें कपाळ ॥ २
हाका मारूनि वरडती टाळ अवघेची कूटिती ॥ ३
कोठें कैंचे आले लुटे वायां झाले टाळकुटे ॥ ४
वेडीं संसार सांडिला व्यर्थ गलबला मांडिला ॥ ५
दास म्हणे या मूर्खांला हरीकथेचा कंटाळा ॥ ६

१

हरिकथेचा आला राग खेळ होतां घाली त्याग ॥ १
ऐसेप्रकारचे जन नाहीं देवाचें भजन ॥ २
कळावंताचें जो गाणें ऐकतांची जीवभानें ॥ ३
करिति लग्नाचा उत्साव नाहीं देव महोत्सव ॥ ४
भूत-दया नाहीं पोटीं स्वार्ती लोभाचीं चोरटीं ॥ ५
रामीं रामदास म्हणे देव धर्म कोण जाणे ॥ ६

२

स्वार्थ केला जन्मवरी लोभें राहीलों श्रीहरी ॥ १
धन धान्य अहर्निशीं गाइ महिषी घोडे दासी ॥ २
शेत वाडे घर ठावो प्राणी जीवीं धरी होवो ॥ ३
माता पिता बहिणी भ्राता कन्या पुत्र भार्या कांता ॥ ४

---

१ महा-उत्साह-मोगउत्साह. २ हव्यास.

३

जन्मवरी शीण केला अंतकाळीं व्यर्थ गेला १

काया स्मशानीं घातली कन्या पुत्र [1]मुरडलीं २

घर वाडा तो राहिला प्राणी जातसे एकला ३

धन धान्य तें राहिलें प्राणि चर्फडित गेलें ४

इष्ट मित्र आणि सांगाती आपुलाले घरा जाती ५

दास म्हणे प्राणी मेले कांहीं पुण्य नाहीं केलें ६

४

दैन्यावाणा झाला प्राणी चंद्री लागली नयनीं १

म्हणती ऊचला ऊचला आतां भूमी भार झाला २

घोर लागला अमूप प्राणि झाला प्रेतरूप ३

दांतखिळ बसली वाणी ताठा भरला कर-चरणीं ४

डोळे विकाळ दीसती झांका झांका मूलें भीती ५

रामीं रामदास म्हणे अवघीं सुखाचीं पीसुनें ६

५

एक म्हणती कां पळावें एक म्हणती कां बैसावें १

लोक बोलती मत्सरें काय मानावें तें खरें २

एक म्हणती कां सोडावें एक म्हणती कां मोडावें ३

दास म्हणे हो तत्वता जाण अवघी वाष्कळता ४

६

---

१ परतलीं २ कुत्रीं

नाहीं ज्ञानाचा विचार केला अज्ञानें संचार १
मना आलें तें बोलती चालों नये तें चालती २
अवघा स्वधर्म बुडाला देह प्रपंचीं लाविला ३
रामीं रामदास म्हणे अविद्येचीं हीं लक्षणें ४

७

स्नान नाहीं संध्या नाहीं देव नाहीं धर्म नाहीं १
उगाच बसुनीयां घरीं सज्जनाची निंदा करी २
तीर्थ नाहीं क्षेत्र नाहीं दान नाहीं पुण्य नाहीं ३
तप नाहीं शास्त्र नाहीं मंत्र नाहीं गायत्री नाहीं ४
पोटीं नाहीं निस्पृहता नाहीं विद्येनें पूरता ५
रामदास सांगे खुणे पापि सर्वापरी उणे ६

८

कपटी कुटिळ आळसी घरीं मिळेना खायाशी १
उगाच धरितसे ताठा पापि दरिद्री करंटा २
पोरें म्हणति काय खावें स्त्रिया म्हणती कोठें जावें ३
रामीं रामदास म्हणे अवघीं हासती पीसुनें ४

९

स्वयें आचरावें पाप विशेष निंदा वज्रलेप १
निंद्य मत्सर टवाळी मायबापाशीं ढवाळी २
अनाचारी परद्वारी मना आलें तेंचि करी ३
रामीं रामदास म्हणे असे जिताची मरणें ४

१०

गळां बांधिला पाषाण आत्मलिंग जाणे कोण १
जिवाशिवाचें स्वरूप कोण जाणे कैसें रूप २
लिंग चुकलें स्वयंभ धरि पाषाणाचा लाभ ३
रामीं रामदास म्हणे भेद जाणती ब्राह्मणे ४

१

पृथ्वी अवघी लिंगाकार अवघा लिंगाचा विस्तार १
आतां कोठें ठेऊं भाव जेथें तेथें महादेव २
अवघा देव विस्तारला ऐसें देवचि बोलिला ३
रामदासा विसरला अवघा देवचि भरला ४

२

एकविस स्वर्ग विस्तारला देव संपुष्टीं घातला १
केलें देवासी बंधन तेंचि पावला आपण २
देव ठायींचा अनंत त्यासि म्हणती अंतवंत[1] ३
रामदास म्हणे भावें जैसें ध्यावें तैसें घ्यावें ४

३

अंत नाहीं तो अनंत त्यासि दोरी करी भ्रांत १
ऐसें जनाचें करणें कैसा संसार तरणें २
देव व्यापक सर्वांसी त्यासि म्हणती एकदेशी ३

१ नाशवंत.

रामदासीं देव पूर्ण । त्यासि म्हणती अपूर्ण ४

४

देव पाषाण भाविला । तोचि अंतरीं दाविला १
जैसा भाव असे जेथें । तैसा देव वसे तेथें २
दृश्य बांधोनीयां गळा । देव जाहला निराळा ३
दास म्हणे भावातीत । होतां प्रगटे अनंत ४

५

अवघे पाषाण मांडिले । कोण म्हणती आपुलाले १
सर्व घटीं देव एक । भेदें भाविला अनेक २
देव निर्मळ निश्चळ । पाहती पाषाणाची खोळ ३
रामदासाचें अंतर । देवापासीं निरंतर ४

६

धान्य अवघेंचि दाकिती । बळ देखतां तोंडीं माती १
देव सर्वांचे अंतरीं । सोडुं जातां तैसी परी २
तूप सांडुनी आपण । खाऊं पाहे साठवण ३
दास म्हणे ते राउळा । सोडुन पूजिती देउळा ४

७

साठवणेंवीण धान्य । धान्येंवीण साठवण १
एकावीण एक काय । कामा नये वायां जाय २
ज्ञानें-वीण उपासन । उपासनेवीण ज्ञान ३
रामीं रामदासावीण । करी नुसतेंचि भजन ४

८

अभिमान

पंचक.

संसाराचें दुःख आलें गाणें अवघेंचि बुडालें ॥ १ ॥
आतां आठवेना कांहीं पडिलों चिंतेच्या प्रवाहीं ॥ २ ॥
गाणें नाचणें सुखाचें जिणें जहालें दुःखाचें ॥ ३ ॥
म्हणे रामीं रामदास कोण करीतो सायास ॥ ४ ॥

१

नाना प्रकारीचें गाणें मीच बाळ-पणीं जाणें ॥ १ ॥
काय जहालें कळेना एक तेंही आठवेना ॥ २ ॥
मज पाठांतर होतें तितुकें कोणासि नव्हतें ॥ ३ ॥
रामदास म्हणे आतां जीव जहाले दुश्चिता ॥ ४ ॥

२

वोढवलें पूर्व-पाप नानाप्रकारें संताप ॥ १ ॥
तेणें ऋद्धीच उडाली नीति अवघीच बुडाली ॥ २ ॥
केली क्रीया ते कळेना मन विवेकें वळेना ॥ ३ ॥
भरीं भरलेंसे मन अवघें तेचि तें कारण ॥ ४ ॥
झोंबे विकल्पाचें श्वान देहबुद्धी घेत रान ॥ ५ ॥
रामीं रामदास म्हणे अवघीं झालीं कूलक्षणें ॥ ६ ॥

३

सात पांच गांव-वाट अवघा एकचि चौहाट ॥ १ ॥
तेथें कोणेकडे जावें अवघी वाटचि स्वभावें ॥ २ ॥

उन्मत्त
पंचक.

रामीं विसरला प्राणी कामक्रोधें केली हाणी १
कामधेनु मोकलीली घरीं गाढवी बांधिली २
उपडूनी कल्पतरू केला शेराचा आदरु ३
सांडुनीयां चिंतामणी वेंची धड्यराचें पाणी ४
गेलें हातिचें नीधान केलें कवडीचें साधन ५
परिसा[1] रागें हुंडारिला[2] हातीं पाषाण घेतला ६
सार अमृत सांडिलें दैन्यवाणें कांजी प्यालें ७
सोनें सांडुनी आदरें वेंचूं लागला खापरें ८
रत्न सांडुनीयां खडे गेले म्हणुन दुःखें रडे ९
केली सारवर परती सुखें तोंडीं घाली माती १०
म्हणे रामीं रामदास तोडी संसाराची आस ११

१

---

१ चिंतामणीला. २ ढकलूनदिलें.

विवेक-गुरु तो मारिला तेथ काय [illegible] ३

नीति-अमृत सांडिलें असत्य-मद्य-पान केलें ४

दया-बहिण संहारिली निंदामातंगी पाळिली ५

पुत्रविचार दवडीला द्वासिपुत्र प्रतिष्ठिला ६

सत्य-ब्राम्हण मारिला दोषी ढीवर पाळिला ७

ज्ञान-पक्वान्न सांडिलें माष-अज्ञान सेविलें ८

भक्ती-धर्मी त्यागीली अभक्ति-अवदसा घेतली ९

मित्र-विश्वास सोडिला शत्रु-विकल्प जोडिला १०

भेद चोरटे पाळिले अभेद-राजे दुराविले ११

रामीं रामदास म्हणे जळो अभक्ताचें जिणें १२

२

जेणें संसारीं घातिलें पापी त्यासी विसरले १

श्रीसी सांडोनीयां दारा भजे दासीचा डिंगरा २

मायबाप दूरावली चोरें आपुलीं मानिलीं ३

फोडोनीयां शाळीग्राम वेश्या सेवीतो अधम ४

रामीं रामदास म्हणे जळो अभक्तांचें जिणें ५

३

ज्याच्या उदरासि आला त्यासिं फिरोनि पडला १

तोचि जाणावा चांडाळ देव ब्राम्हणाचा काळ २

झाला स्त्रियेसी लंपटु माय-बापासि उद्धटु ३

रामीं रामदास म्हणे   यम केला त्याकारणें   ६

४

प्राणी संसाराची आला   परि तो देवासी चूकला   १
तणें तोचि तो अज्ञान   नेणे भगवंताचें ज्ञान   २
देह आपुला मानिला   शेरवीं सांडोनीयां गेला   ३
जें जें कांहीं अशाश्वत   तें तें मानीलें शाश्वत   ४
देवीं ब्राम्हणीं अभाव   तेथें वर्णागाचा भाव   ५
रामदासाचें स्वहित   जेणें मानिलें अवहित   ६

५

आळस

पंचक

श्रोतिं व्हावें सावधान   मना आलें तें गाईन   १
ताल जाती एकीकडे   माझें गाणें भलतीकडे   २
दोंडा मूळ तें कळे   माझें गाणेंचि मोकळें   ३
रामीं रामदास म्हणे   जेणें सुनती शाहाणे   ४

१

राग मूर्छना कळेना   ताळ ध्रुपद वळेना   १

भक्ति ज्ञानाचा विश्वास नाहीं म्हणे रामदास ४

२

निरूपणीं जागवेना काम क्रोध त्यागवेना १
इतुक्या-वेगळें साधन सांगा अपर्वेंची करिन २
आतां करवेना अभ्यास तोडवेना आशा-पाश ३
रामीं रामदास म्हणे राम-नाम उच्चारणें ४

३

आम्हीं देवाचे आळशी कांहीं नकळे आम्हांशीं १
गोड गोड हो जेवणें आठ-दिवसां एक नाहाणें २
मऊ पलंग सुषुप्ति[1] निद्रा पाहिजे पूरती ३
दास म्हणे लोभाविणें करूं संक्षेप भांडणें ४

४

आम्हीं भगवंताचे भोळे बाह्य अंतरीं मोकळे १
क्रोध आला तो साहवेना उणें उत्तर पहावेना २
आम्हां बोलों सके कोण बोलासाठीं वेंचूं प्राण ३
दास म्हणे नीचोत्तरीं[3] दुःख वाहूं जन्मवरी ४

५

आम्ही भगवंताचीं वेडीं नेणों बोलाची परवडी[4] १
आम्हां घ्यावें ऐसें कळे फिरोनि द्यावें हें नकळे २

---

१ निद्रेविषयीं. २ साशंकित. ३ नीच-उत्तर-वाईट भाषणानें. ४ न्यूनता.

दास म्हणे सांगों किती लोक पाठीच लागती ५

५

पहा कलियुगाचे जन केसे अवघेच दुर्जन १
आप्त म्हणे मारूं जातां त्यास वाटे परम-व्यथा २
पाय देतां मानेवरी सुखें डोळेची वटारी ३
रामदास म्हणे मूर्ख नेणे पराव्याचें दुःख ४

६

बंधन
पंचक.

सर्वकाळ शेंडा मूळा येत जातसे मुंगळा १
तैशा कां करिसि येरझारा शरण जावें रघुवीरा २
हातीं धरुनियां सूत रवालीं वरती येत जात ३
दास म्हणे जळावरी जैसि फिरती कीं भिंगोरी ४

१

पायीं लाउनीं दोरी सोंगा बांधीला लेकुरीं १
तैसें पावसी बंधन मग तुजला सोडिल कोण २
एक धरोनि वानर हिंडवीति दारोदार ३

रामदास म्हणे पाहें रीस धापा देत आहे ४

२

नको करूं अभिमान होणार तें दैवाधीन १
बहु द्रव्यानें भुलले काळें सर्वहि ग्रासीले २
जे म्हणती मी शक्त तेणें जहाले आसक्त ३
रामदास सांगे वाट कैसा होईल शेवट ४

३

डोळां अज्ञान झांपडी पायीं देहबुद्धी बेडी १
असे अज्ञान पशु-जना जुंपियेले संसारघाणा २
खांदीं ओझें विषयाचें पाठिं फटके सुखदुःखाचें ३
रामी रामदास म्हणे व्यर्थ गेलें त्यांचें जिणें ४

४

आलें संसाराचें ज्ञान तेणें झालें समाधान १
सकळ-साराचेंहि सार ऐसा माझा हा संसार २
कैंचा देव कैंचा धर्म तीर्थयात्रा कैंचा भ्रम ३
कैंचें ज्ञान कैंचें ध्यान अन्न हेंचि समाधान ४
व्यर्थ गेला रे लौकिकीं येणें पोट भरेना कीं ५
रामीं रामदास भले आम्हा सौख्य हो मानलें ६

५

कल्पनेचे बरोबरी मन सर्वकाळ करी १
स्वप्न सत्यचि वाटलें दृढ जीवेंसीं धरिलें २

अवघा माईक विचार नानामंदीर सुंदर ३
तोचि मानिला साचार दिव्यांबर मनोहर ४
जीव सुखें सुखावला थोर आनंद मानिला ५
रामदास म्हणे मंद लिंगदेहाचा आनंद ६

६

कांहीं कळेना विचार अवघा झाला शून्याकार १
उमजेना संसारिक आठवेना परलोक २
अंध विवरीं पडियेले अंधकारीं सांपडले ३
मायाजाळें गुंडाळले वासनेनें वेंटाळिले ४
कामक्रोधें जोजावले[1] मद-मत्सरें पीडिले ५
रामीं रामदास म्हणे अज्ञानाचीं हीं लक्षणें ६

७

अंध अंधारीं बैसले त्यांसि ज्ञानें पालविलें १
त्यांसि कळेना कळेना त्यांचि वृत्ती निवळेना २
संतसंगाचें बोलणें संसारीक काय जाणें ३
म्हणे रामीं रामदास केला नसतां अभ्यास ४

८

केला संसार-अभ्यास झाला आयुष्याचा नाश १
सदा उठतां बसतां रामावीण केली चिंता २
नाहीं साक्षेपाचा वेग उगाच मांडीला उद्योग ३

---

१ खवळले.

रामीं रामदास म्हणे ऐसें जीतचि मरणें ६

९

पराधीन
पंचक.

मुंगसाचे कामीं वाळी मुंगुस हिंडे आळो आळी १
तरि तें पाळिलें जाणावें पराधीनचि स्वभावें २
येडे आलेसे पाहुणे तरिते जगाचे मेहुणे ३
कार्यकर्ता कीर्तिवंत त्यासि जाणती समस्त ४
कार्यकर्ता तो झांकेना वेध लावी विश्वजना ५
दास म्हणे कुटुंबाचा तोचि पूरूष दैवांचा ६

१

नीज सलगीचे जाणेना पुढें कोणासी मानेना १
आळसी निकामी माणुस पुढें होत कासावीस २
उगेंच नाचतें मुरडतें कोण पूसतें तयातें ३
आपणास अवकाळिलें ज्याचें त्यास कळों आलें ४
आधि कष्टावें रगडावें कार्य बहुतांचें करावें ५
बहुतांसि मीळों जाणे त्यासि मानीति शाहाणे ६
बहुतां मनाला तो स्याख वरकड जाणावे नस्याख ७
आहे प्रगट उपाय दास म्हणे सांगों काय ८

२

असता परधन-वंड काय नावडे बापुडे ३
शहाणे उदंड कष्टती घडिल उपकारें दाटती ४
बहुत राखिले लौकिक त्यांचें जीणें अलोलिक ५
ज्यास त्यास पाहिजे तो जनीं वाटपास येतो ६
मनोगत जाणे सूत्रें जेथें तेथें जगमित्रें ७
न सांगतां काम करी ज्ञान उदंड विवरी ८
स्तुती कोणाची न करी प्राणिमाचा लोभ करी ९
कदा विश्वास मोडीना कोणी माणूस तोडिना १०
जनीं बहुतांचि साहतो कीर्तिरूपेंचि राहतो ११
दास म्हणे नव्हे दुःखी आपण सुखी लोक सुखी १२

३

आळसें पिंडाचें पाळन परि अवघें नागवण १
देह केलें तेसें होतें वंचले जे करिना तें २
शक्ति आहे तों करावें विश्व कीर्तीनें भरावें ३
पुण्यवंत तो सापेक्षी आळसी महालोकीं पापी ४
आपलाचि घात करी सदा कठोर वैखरी ५
माणुस राजि राखों नेणे त्यासि न मानीति शहाणे ६
गुणें माणुस भोगतें अवगुणें थीतें जातें ७
दास म्हणे भला भला जेथें तेथें पवाडा केला ८

४

फंदर आळसाची बाईल पुढें काळ रे खाईल १
ज्याचे वडिल आळसी कोणें सिकवावें तयासी २
घरीं खावया ना जेवाया नाहीं लेया ना नेसाया ३
पली उदंडची खाती आळसी उपवासी मरती ४
दास म्हणे सांगों काय होतां अगट उपाय ५

५

ऐसें कैसें रे भजन करिताती मूर्खजन १
गधड्यासि नमन केलें तेणें थोबाड फोडिलें २
उंच नीच सारिखेची दास म्हणे होत छीछि ३

६

मलिन पंचक.

महादर्पण[1] खंतलें तेयें मुख आछादलें १
तैसी वृत्ती हे मळिना होतां बुडे समाधान २
धातुवरी आला मळ तेणें लोपलें निर्मळ ३
श्रोतीं न जातां आडत तेणें आछादलें श्रोत ४
मुखें न होतां उच्चार तेणें बुडे पाठांतर ५
नाहीं दीपाचा विचार दास म्हणे अंधकार ६

१

1 अतिशय मळानें भरलें असें.

नाना-देवा केले जनीं   अनुताप आला मनीं   ३
रामीं रामदास म्हणे   जया स्वहीत करणें   ४

२

प्रस्ताविक

पंचक-

डोळे चिरींव चांगले   वृद्धपणीं सरम्या झाले   १
ओले मातीचा भरंवसा   काय मानीसी माणसा   २
मुख रसाळ चांगलें   पुढें अवघें सुकूतलें   ३
रम्य नासीक सरळें   सर्वकाळ पाणी गळे   ४
कर्ण-भूषणें सुंदर   पुढें जहालीं बधिर   ५
बरवी दंतांची पंगती   परि ते उन्मळोनि पडती   ६
बरवे कर आणि चरण   परि ते झाले निष्कारण   ७
अंग-कांती होती बरी   झाली चिरगुटाचे परी   ८
केश होताती पांढरे   लाळ गळतां ना धरे   ९
बहुसाल होतें बळ   पुढें जहालें निर्बळ   १०
देह होतें जें निर्मळ   तेंचि झालें अमंगळ   ११
सर्व तारुण्यें चांगला   आणि दीनरूप झाला   १२

थोंटे पांगुळे बधिर आतां तरी होती नर १
नाहीं देहाचा भरंवसा वारण जावें जगदीशा २
कोड कुश्चळ सर्वांगीं एक झाले क्षयरोगी ३
एक ध्यायी अंध होती एका समंध लागती ४
नाना-रोगाचे उमाळे काय होईल नकळे ५
रामदास म्हणे भावें वेगीं सार्थक करावें ६

२

वेगीं व्हावें सावधान ऐसें आहे वृद्धपण १
डोळे जाती कान जाती दांत अवघेचि पडती २
हात गेले पाय गेले देह पाझरों लागले ३
दास म्हणे वाकी गेली मती अवघीच खुंटली ४

३

ऐसें आहे सर्व कांहीं चिरंजीव कांहीं नाहीं १
युक्ती जात्ये बुद्धी जात्ये क्रिया तेही पालटत्ये २
धीर विचार बुडाला होता विवेक तोही गेला ३
रामीं रामदास म्हणे वृद्धपणाचीं लक्षणें ४

४

अंतीं एकलाची जावें म्हणोनी राघवीं भजावें १
माता पीता बंधूजन कन्या पुत्रही सोडून २

५

काळ जातो क्षण क्षणा मूळ येईल मरणा १
कांहीं धांवाधांव करीं जंव तो काळ आहे दुरी २
देह आहे जाइल नेणें सुललासी कवण्या-गुणें ३
माया-जाळीं गुंतलें मन परि हें दुःखाचें कारण ४
सत्य वाटतें सकळ परी जातां नाहीं वेळ ५
रामीं रामदास म्हणे आतां सावधान होणें ६

६

झालें देह हो गलीत आले संसार लंघित १
सावधान सावधान पुढें नाहीं व्यवधान २
आतां मन आटोपावें आपुल्या निजधामा जावें ३
राहे देवाचें स्मरण रामीं रामदास म्हण ४

७

पुण्य-पहावया कारणें देव धोंडी बोलावणें १
वाट चांगली धरावी पुण्यसामोग्री करावी २
वाटे वंचना ही जाया पुढें सूख कैचें तया ३
रामीं रामदास म्हणे बुद्धिवंत ते शहाणे ४

८

१ स्तुतिपाठकरून . २ मोक्षवाट .

अंतकाळ येतयेतां पुढें नये चुकवितां १
अकस्मात लागे जावें कांहीं पुण्य आचरावें २
पुण्याधीण जातां प्राणी घडे यमाची जाचणी ३
रामदास म्हणे जना कठिण यमाची यातना ४

९

अभक्त भोगीत यातना देव रखे भक्त-जना १
देव भक्त दोन्ही एक यम देवाचा सेवक २
भक्तें-देव केला सखा तोचि त्यांचा पाठी-राखा ३
रामीं रामदास म्हणे भक्तिकराया-कारणें ४

१०

लक्ष्मी आहे रे चंचल इस जातां नाहीं वेळ १
सत्य मानावें उत्तर देव नित्य निरंतर २
नानावैभव समस्त येति जाति अकस्मात ३
म्हणे रामीं रामदास काय देहाचा विश्वास ४

११

नानाव्यथा उद्भवती प्राणि अकस्मात जाती १
मृत्यु बांधला पदरीं होति आयुष्याची भरी २
काळ लागला सन्निधी एक घडी लागों नेदी ३
रामदास म्हणे खुणें भेद जाणती शाहाणे ४

१२

नदी-मर्यादा सांडिती उष्णा-काळीं ओस होती १

तैसा तारुण्याचा भर सर्वेचि होतसे उतार २
भाग्य चढे आंगीं वेगें सर्वेचि प्राणी भीक मागे ३
रामदास म्हणे काळ हानी दिवस पर्व-काळ ४

१३

पुरें पट्टण वसती एक वेळे बोस होती १
तैसें वैभव सकळ येतां जातां नाहीं वेळ २
बहु-सृष्टीची रचना होय-जाय क्षणक्षणा ३
दास म्हणे सांगों किती आले गेले चक्रवर्ती ४

१४

सेवकासी भाग्य चढे त्याचें आधिन होणें पडे १
देव करिल तैसें व्हावें काय करिल तें पहावें २
वर्तमान घडे जैसें उगेंच व्हावेंलागे तैसें ३
दास म्हणे वेळ कैसी राज्य जाहलें कलिसीं ४

१५

काम क्रोध खवळले मद मत्सर मातले १
त्याचे आधीन लागे होणें ऐसें केलें नारायणें २
लोभ दंभ अनावर जहाला गर्व अहंकार ३
दास म्हणे सांगों किती पडली ऐवांची संगती ४

१६

ऐसें कैसें रे सोवळें शिवतां होतसे ओवळें १
स्नान-संध्या टिळे माळा पोटीं क्रोधाचा उमाळा २

---

१ सैरावैरा.

बाह्य केली झळफळ देह-बुद्धिचा विटाळ ४
नित्य नेम खटाटोप मनीं विषयाचा जप ५
रामदासीं दृढ-भाव तेणें-विण सर्व वाव ६

१७

देह विटाळाचा गोळा कैसा होतसे सोवळा १
तुज कळेना विचारु ऐसें यासि काय करूं २
दृढ केला अभिमान तेणें साधणें बंधन ३
रामदासीं स्वामीविण केला तितुका होय शीण ४

१८

गेला संदेहाचा मळ तेणें निःसंग निर्मळ १
बाह्य-गंगाजळ-स्नान चित्तशुद्धि ब्रम्हज्ञान २
सर्वकाळ कर्मनिष्ठ सर्व-साक्षित्वें वरिष्ठ ३
रामदासीं स्नानसंध्या सुत करी माता वंध्या ४

१९

सर्व-काळ संतृप्तता तृप्त केली लोलंगता १
फळ जहालें तर्पणीं संसारासीं पडिलें पाणी २
देवराव तृप्त केले भावें आत्म निवेदिले ३
रामदासाचे तर्पणीं सर्व केलें रामार्पणीं ४

२०

अनित्याचा भ्रम गेला शुद्ध नित्य नेम केला १

१ बाहेर.

अभंग-

नित्या-नित्य हा विचार केला स्वधर्म आचार २
देह-बुद्धी अनर्गळ - बोधें फिटला विटाळ ३
रामदासीं ज्ञान झालें आणि स्वधर्म रक्षिलें ४

२१

वेडसर

पंचक-

पडसोद्यासीं[1] करी वाद खळाळांशीं तो विवाद १
तेथें चालेना मीपण द्यीया पावावा आपण २
सावधाना-सवें जावें प्रतिबिंबेसीं[2] भांडावें ३
रामदास म्हणे भावें समुद्रासीं गडगडावें ४

१

संत बोलले बहुविध तेथें कैचें म्हणु सिद्ध १
कोण कोणासीं भांडावें कोण्या पंथासीं मांडावें २
बहु वाचा पृथ्वीवरी बहु शब्द नानापरी ३
नाना सैन्य नाना पुरें दास म्हणे ते उत्तरें ४

२

माया अविद्येचें बंड नाना-प्रकारीं थोतांड १
अवघें[3] सोडुनीयां द्यावें एक भगवंता पहावें २
पंचभूतांचा मेळावा दृश्य पदार्थ आघवा ३

---

१ स्वेच्छ. २ प्रतिध्वनि. ३ सर्व.

आमचे वंशीं कैंचा राम एक पींडिचें निःकाम १
राम-दास्य आलें हातां अवघा वंश धन्य आतां २
बापें केली उपासना आम्ही लाधलों त्या धना ३
बंधु अभिलाष टेंकला वाटा घेउनि भिन्न झाला ४
पोर सकळां संकोचले एक स्ुरवा उधळले ५
रामीं रामदासीं-स्थिति पाहिली वडिलांचि रीती ६

४

माजीं बांधावा भोंपळा तैशी बांधोनये शिळा १
सारासार निवडावें तैसें जाणोनीयां घ्यावें २
रत्न खडे येर खडे सगट देतां प्राणीं रडे ३
एका ठायीं सोनें लाख लाख देतां मारी हांक ४
मनुष्य गोड घांस घेतें कडु आवघें सांडितें ५
दास म्हणे भक्ति-सार नको अभक्ता गव्हारा ६

५

गगन आडतचि नाहीं तैसें निरंजन[1] पाहीं १
चंचळ-गुणें सगुणें विकार आड तो पावणें २
सारासार निवण[2] नाहीं प्रत्ययानें पाहे कांहीं ३
कडु-विख आणि वावडें तया सळडोनि पडे वेडें ४
तैसें संसाराचें स्ुख आदि-अंतीं अवघें दुख ५

---

१ मायारहित. २ डोळे स्वच्छ होण्याकरितां घडी घालतात ती.

६

भगवंताचे भक्ति-साठीं थोर करावी आटाआटी १
स्वेद[3]-बिंदु आले जाण तेंचि भागिर्थीचें स्नान २
वोळंगता देव-राव सहज होतसे उपाव ३
सकळ लोकांचें भाषण देवासाठीं संभाषण ४
जें हारवलें सांडलें देवावीण कोठें गेलें ५
जठराग्नीस अवदान लोक म्हणती भोजन ६
एकवीस सहस्र जप[4] होतो न करितां साक्षेप ७
दास म्हणे मोठें चोज देवीं सहजीं सहज ८

७

मार्जीं बांधावा भोंपळा तैसी बांधोनये शीळा १
घेउनये तेंचि घ्यावें येर अवघेंचि सांडावें २
विषवल्ली अमरवल्ली अवघें देवेंचि निर्मिली ३
अवघी सृष्टीची लगट करूंनये किं झगट ४
अवघेंची केलें देवें जें जें माने तेंचि घ्यावें ५
अवघें सगट सारीखेंची वाट मोडे साधनाची ६
दास म्हणे हरिजन धन्य जाणें तो सज्जन ७

८

वेधें भेदावें अंतर भक्ति घडे तदनंतर १

---

१ घेरा - २ पाशासारखा - ३ घर्म - ४ श्वासोच्छ्वास संख्या

मना-सारिखें चालावें हेतु जाणोनी बोलावें २
जनीं आवडीचे जन तेचि होती हो सज्जन ३
बरें परिक्षावें जना अवघे सगळ पिटवना ४
दास म्हणे निवडावें लोके जाणोनीयां घ्यावें ५

९

यथातथ्य आठवेना कांहीं हीत तें घडेना १
कांता ज्याचे बंदिखाना नव महिने पतना २
बारावर्षे बाळपण आंगीं होतें मूर्खपण ३
पुढें तारुण्याचें भरें आलें कामाचें वीरवारें ४
पुढें आलें वृद्धपण सवें पातलें मरण ५
दास म्हणे रात्रदिवस नाहीं मराया अवकाश ६

१०

दैवें जन्मासि घातलें नाना सुख दाखविलें १
त्यासि कैसें विसरावें पुढें कैसेंनि तरावें २
कुळ सकुळ सांभाळिलें नानाप्रकारीं पाळिलें ३
दास म्हणे देवावीण दुजा सांभाळी तो कोण ४

११

रात्रदिवस दुश्चित चारि घटिका सावचित्त १
होउन कीर्तिनें बैसावें भावें भगवंतासि गावें २
सदा संसार कथन क्षण एक सावधान ३
दास म्हणे वारंवार बहुसाल खबरदार ४

१२

रात्रंदिवस गव्हार फिरतसे दारोदार १
आपलें मन आटोपावें नाहीं तरी फजित व्हावें २
कल्पनेचे भरेवरी करूंनये तेंचि करी ३
दास म्हणे हें योढाळ आटोपिना तो चांडाळ ४

१३

काय करीतें हें मन साक्ष आपुला आपण १
हित आपुलें करावें नाहीं वीर्यलोका जावें २
काय वासना म्हणते आपणास साक्ष येते ३
मन असे वरगळ केल्या होतसे विव्हळ ४
सोडिना हें संसारिक काहीं पाहावे विवेक ५
दास म्हणे सावधान पदरीं बांधलें मरण ६

१४

क्षोभ
पंचक.

करितां सांभाळ आपुला दुःखें जीव भांबावला १
पाहोंजातां सारासार कांहीं कळेना विचार २
लोभें वृत्ती लोंचावली क्षोभें वृत्ती जाजावली ३
रामीं रामदास म्हणे कोण[1] उपाय करणें ४

---

१ सोकावली.

संग स्वार्थाचा धरिला तेणें काम बळावला १
थोरपणें हे मातले तेणें आकाटीं घातले २
कामामागें आला क्रोध क्रोधें केला बहू खेद ३
लोभ दंभाचें कारण मोहें केलें विस्मरण ४
कामिं लाचावलें मन झालें बुद्धिचें पतन ५
दास म्हणे हो सकळ अवघें अविद्येचें मूळ ६

२

गेला प्रपंच हातींचा लेश नाहीं परमार्थाचा १
दोहींकडे अंतरलों थोरपणें भांबावलों २
गेली अवघी निस्पृहता नाहीं स्वार्थही पूरता ३
पूर्ण झाली नाहीं आस इकडे बुडाला अभ्यास ४
दास म्हणे क्रोधें केलें अवघें लाजिरवाणें झालें ५

३

उगमीं विषें कालवलें तेंचि प्रवाहीं पडलें १
आतां कोणेकडे जावें कोण्या प्रकारें असावें २
होता भूषणाचा ठावो तेथें जहाला अभावो ३
मूळ अंतरीं तें वेडें जहालें अवघेंचि वांकडें ४
छाया शांतिची नावडे क्रोध-वणवा आवडे ५
रामदास म्हणे जल्प झाला अंतरीं विकल्प ६

४

सन्निपाताचें लक्षण अवघें झालें कुलक्षण १

आणी क्रोधे पिसाळले त्यास कोण म्हणे भले ४
मना आलें तें करावें बळेंचि अव्हाटि वरावें ५
रामदास म्हणे खरें ज्याचें त्यासी वाटे बरें ६

५

अधिक बोलोंचि नेदिती धरुनि जीभचि कापिती १
तेथें चालेनाकीं ताठा पोटासाठीं देशवटा २
हात पाय ते कापिति कर्ण नासिक छेदिति ३
नानाप्रकारीं यातना अवघें श्रुत आहे जना ४
दास म्हणे सेवाचोर साहेबाचे हरामखोर ५

वोसण
पंचक.

वोसणरे वोसणरे वोसणरे राग वोसणरे १
आढळेना आढळेना आढळेना संत आढळेना २
उमजेना उमजेना उमजेना पंथ उमजेना ३
कोण जाणे कोण जाणे कोण जाणे रामदास जाणे ४

१

चालवेना चालवेना चालवेना पंथ चालवेना १

जड जातो जड जातो जड जातो सत्य जड जातो ४
धरवेना धरवेना रामदास म्हणे पण करवेना ५

२

संतापलें संतापलें संतापलें मन संतापलें १
झीजला गे झिजला गे झीजला गे देह झिजला गे २
सोसवेना सोसवेना सोसवेना शीण सोसवेना ३
धीर नाहीं धीर नाहीं दास म्हणे अंतर पाहीं ४

३

त्यागवेना त्यागवेना त्यागवेना भाग्य त्यागवेना १
बुद्धि नाहीं बुद्धि नाहीं बुद्धि नाहीं देहबुद्धी नाहीं २
धरवेना सोडवेना तोडवेना मन वोढवेना ३
दास म्हणे दास म्हणे पोटिंचा निश्चय कोण जाणे ४

४

मोकल[1] रे मोकल रे मोकल रे मना मोकल रे १
योग नाहीं योग नाहीं त्याग नाहीं वित्त[2]राग नाहीं २
भक्ति नाहीं मुक्ति नाहीं देव नाहीं सानुकूल नाहीं ३
जप नाहीं तप नाहीं गुण नाहीं निर्गुण नाहीं ४
ज्ञान नाहीं ध्यान नाहीं लय नाहीं साधन नाहीं ५

---

१ धाटीव. २ धनलोभ.

दान नाहीं पुण्य नाहीं कर्म नाहीं स्वधर्म नाहीं ८
तीर्थ नाहीं व्रत नाहीं शांति नाहीं विश्रांती नाहीं ९
न्याय नाहीं नीति नाहीं दास म्हणे कांहींच नाहीं १०

५

साधिल रे साधिल रे साधिल रे भव साधिल रे १
काम आहे क्रोध आहे मद आहे मत्सर आहे २
लोभ आहे दंभ आहे क्षोभ आहे क्षेम आहे ३
भेद आहे खेद आहे वाद आहे उच्छेद आहे ४
पाप आहे दोष आहे अंतरीं पहातां द्वेष आहे ५
अर्थ आहे स्वार्थ आहे मान्य तें करणें अनर्थ आहे ६
जाणवेना जाणवेना दास म्हणे खुण सांगवेना ७

विवेक
पंचक.

एक देव आहे खरा माया नाथिलें पसारा १
हेंचि विचारें बाणावें ज्ञान तयासि म्हणावें २

---

१ वेष्टिलें.

रामदासाचें बोलणें स्वप्नामाजी आई जेणें ६

१

पूर्वी पहातां मीं कोण धुंडुं आपणा आपण १
स्वयें आपुला उगव[१] जाणे तोचि महानुभव[२] २
कोण कर्म आचरला कैसा संसाराची आला ३
आले वाटे जो मुरडे[३] देव तयाशी सांपडे ४
आली वाट ती कवण मायेचें जें अधिष्ठान ५
रामदासाची उपमा याम नाहीं कैंची सीमा ६

२

पांचा लक्षणीं पुरता धन्य धन्य तोचि ज्ञाता १
विवेक वैराग्य सोडीना कर्म-मर्यादा सांडिना २
बाह्य बोले शब्द-ज्ञान अंतर्यामीं समाधान ३
रामीं रामदास कवी न्याय नीतीनें शीकवी ४

३

अंतर्यामीं समाधान बाह्य सगुण भजन १
धन्य धन्य तेंचि ज्ञान अंतर्यामीं समाधान २
निरूपणें अंतरत्याग बाह्य संपादी वैराग्य ३

---

१ मूळ. २ मोठा अनुभविक . ३ पाठी मागें फिरे .

कौल[1] झाला रघुनाथाचा मेळा मिळाला भक्तांचा १
अहं-भाव वरचेवरी बळेंचि घातला बाहेरी २
क्षेत्रीं विवेक जहाला क्रोध देशो[2]-धडी केला ३
काम देहींचा कोंडिला मद मत्सर पाडिला ४
लोभ दंभ नागविला अहंकार बुडविला ५
कुडें मीपण पळालें उगेंच अज्ञान गळालें ६
फितवे[3]खोर होता द्वंद्व त्याचा केला शिरच्छेद ७
तिरस्कार दावे-दार त्यास बोधें केला मार ८
मन चोरटें धरिलें नित्य नेमें जर्जर केलें ९
आळस साक्षेपें घेतलें पायीं धरुनि आपटिलें १०
दुश्चितपण अकस्मात निरूपणीं केला घात ११
कपट-भेंद सांपडलें उभें सर्वांगीं तोडिलें १२
वेड पाखंड तूटिलें बळेंचि धरूनि कुटिलें १३
शब्द बांधोनी पाडिला निःशब्द तेथें प्रतिष्ठी[4]ला १४
गर्व ताठा चिरडिला वाद विवेकें झाडिला १५
जेणें भावार्थ उडविला धरुनि विकल्प बुडविला १६
करुनि अभावाचा नाश राहे रामीं रामदास १७

---

१ आज्ञा. २ देशत्याग करण्याजोगी विपत्तीस. ३ फितुर करणारा.
४ स्थापिला.

वैराग्य
पंचक.

प्रपंच सांडुनीयां बुद्धी जडली परमार्थ उपाधी
मना होई सावचित त्याग करणे हा उचित २
संप्रदाय समुदाव तेणें जडे अहंभाव ३
रामदास म्हणे नेम भिक्षा मागणें उत्तम ४

१

प्रपंच केला ताडातोडी जडली परमार्थाची वेडी १
सावधान होई जीवा त्याग केलाचि करावा २
काम क्रोध राग द्वेष अंगीं जडले विशेष ३
रामदासें दूरें केलें अवघें आणोनी त्यागिलें ४

२

कोण कैंचा रे भीकारी भिक मागे दारोदारीं १
ऐसें म्हणे तेथें जावें एकरूं वैराग्यें फिरावें २
आहे ब्राम्हण विदेशी नाहीं ठाऊक आम्हासी ३
रामीं रामदास म्हणे कोण आहे कोण जाणे ४

३

नको वोळखीचें जन अंगीं वाजे अभिमान १
आतां तेथें जावें मना जेथें कोणी वोळखीना २
लोक म्हणति कोण काये पुसों जातां सांगों नये ३
रामदास म्हणे पाहीं तेथें कांहीं चिंता नाहीं ४

देह जावो अथवा राहो रामें फेडिला संदेहो १
रामालागीं देशावांटा संसाराच्या बारा वाटा २
जीवालागीं आदि अंतीं एक रामाची संगती ३
रामदासीं रामरावो नाहीं आणीक उपावो ४

५

सांज वोसरतां सात वायां करावा आकांत १
तैसीं सर्वजीवलगें जाति एकामेकां-मागें २
चार दिवस यात्राभरे सर्वेचि मागुती वोसरे ३
पूर्ण होतां महोत्सावो फुटे अवघा समुदावो ४
बहुत वराडी मिळाले जैसे आले तैसे गेले ५
एक येती एक जाती नाना कौतुक पाहाती ६
बंधु बहिणी माता पिता कन्या पुत्र आणी कांता ७
ऋणानुबंधाचें कारण वायां शोक निःकारण ८
एक बहुसाल जिती एकवेळ वारीं जाती ९
बहु साले दास दासी नानापशु गाई महिषी १०
धन धान्याचें संचित कांहीं होत कांहीं जात ११
रामीं रामदास म्हणे संसारासीं येणे जाणें १२

६

कोणी पुत्र कामा नये विघ्न करी तो उपाये १
कैचें आपुलें परावें अवघें ऋणानुबंधें घ्यावें २
जीवलगाची-येपरी मातेहुनी लोभ करी ३

आहे कोण जाणे कैंची परि ते जिवाचे जीविंची ४
जीवलग जीव घेती त्यासि पराधीं रक्षिती ५
रामी रामदास म्हणे न कळे देवाचें करणें ६

७

जे जे संसारासी आले ते ते तितुकेहि एकले १
वायां आपुलीं मानिलीं शेखीं दुरी दूरावलीं २
सखी सांडुनियां देशीं मृत्यु पावली विदेशीं ३
खाती व्याघ्र आणि लांडुगे तेथें कैंचीं जीवलगें ४
घरीं वाट पाहे रांपी आपण मेला समरंगणीं ५
रामीं रामदास म्हणे अवघीं जाणावीं पिशुनें ६

८

देह बहूतांचें खाजें मूर्ख म्हणे माझें माझें १
विंचु विखारें अजगर नाना श्वापदें अपार २
नाना पक्षी गीध काक श्वान मार्जार जंबुक ३
लाव लासी भूत खेत सांगोंजातां असंख्यात ४
किती सांगों वारंवार जीवजीवाचा आहार ५
म्हणे रामीं रामदास कैंचा देहाचा विश्वास ६

९

घात करूनी आपुला काय रडसी पुढिला १
बहु मोलाचें आयुष्य विषयलोभें केला नाश २
नाहीं वोळखिलें सत्या तेणें होते आत्महत्या ३

नर-देहाची संगती गेली गेली हानी हानी ४
नाहीं देहाचा भरवसा गेला गेलारे वायसा ५
रामी रामदास म्हणे भुलूं नको मूर्खपणें ६

१०

कोणें कोणासी रडावें एका मागें एकें जावें १
एकवेळ गेली माता एक वेळ गेला पिता २
द्रव्य दारा जाती पुत्र जीवलगे आणि मित्र ३
प्राणी संसारासी आला तितुका मृत्युपंथें गेला ४
पूर्वज गेले देवापासीं तेचि वाट आपणासीं ५
रामदास म्हणे लोक करी गेलियांचा शोक ६

११

ज्याचें होतें तेणें नेलें तेथें तुझें काय गेलें १
वेगीं होई सावधान करीं देवाचें भजन २
गती नकळे होणाराची हे तंव इच्छा भगवंताची ३
पूर्व-संचिताची फळें येती दुःखाचे होळाळे ४
पुर्वीं केलें जें संचित तेणें भोगवि निश्चित ५
दास म्हणे पूर्व रेखा प्राप्त नचळे ब्रम्हादिकां ६

१२

वाढे संसार दुस्तर होती दुःखाचे डोंगर १
तरी श्रवण करावें तेणें दुःख विसरावें २
पुढें काय करूं आतां वाढे संसाराची चिंता ३

येतां उभंड भरेना मायाजाळ आवरेना ४
दुरी जाउनी विवेक आणि आदळतो शोक ५
रामीं रामदास म्हणे दुःख जीवें धरीं उणें ६

१३

काम क्रोध मद मत्सर जरि बोले अनाचार १
त्यासि करावें साधन सदा श्रवण मनन २
बोला ऐसें चालवेना जीव भ्रांती हालवेना ३
दृढ लौकीक सांडेना ज्ञान विवेक माडेना ४
पोटीं विकल्प फुटेना नष्ट संदेह तूटेना ५
दास म्हणे निर्बुजलें मन संसारीं बुडालें ६

१४

केला करी विश्वेश्वर श्वेतबंध रामेश्वर १
तरी संशय तुटेना पूर्वगूण पालटेना २
भागीरथी गोदावरी केली कृष्णा आणि कावेरी ३
राम अयोध्येचा पती कृष्णें केली द्वारावती ४
बद्रि ओढ्या जगन्नाथ केला स्वामी भिमल्लनाथ ५
मातापूर तुळजापुर सप्तशृंगी कोल्हापुर ६
केली पंढरी नरहरी शंभु पाहिला शीखरीं ७
मोरेश्वर भुलेश्वर ज्वालामुखी हरेश्वर ८
सिद्ध भैराळ मारुती देवें केलें नेणो किती ९
बारा लिंगें या वेगळीं तीर्थें केलीं भूमंडळीं १०

रामदास म्हणे भावें तरि हें मन पालटावें ११

१५

एक उपासना-धारी भक्ति भावें त्याची करी १
सर्व नेश्वर जाणुन वृत्ति करीं उदासीन २
सत्य वस्तू ते साचार त्याचा करावा विचार ३
त्यागुनियां अनर्गळ सदां असावें निर्मळ ४
ध्यानें आवरावें मन आणि इंद्रिय-दमन ५
अखंड वाचे रामनाम ध्यान संध्या नित्य-नेम ६
दास म्हणे सर्व भाव जेथें भाव तेथें देव

१६

मुख्य पूजा परंपार एकाहूनि एक थोर १
आतां कोठें ठेऊं भाव जेथें तेथें महादेव २
माझे कुळींचें दैवत पाहों जातां असंख्यात ३
राम कृष्ण महादेव बनशंकरि खंडेराव ४
माता सटवाई आपण स्वामी लक्ष्मीनारायण ५
वीर बैसविला देव्हारा माझी माता एकवीरा ६
माय राणी पांडुरंग मुंजा नरसिंग झोटिंग ७
माहालक्ष्मी रवळिया कुळदेवत मोरया ८
अणुदेवी होय माई ससशृंगी चंडाबाई ९
तुळजापुरीं तुकाबाई घाटमाथाची नवलाई १०
दंडपाणी जोगेश्वरी माता कामाक्षी कावेरी ११

म्हैसाबाई नारायण आव्या वेताळ कारण १२
मुंजा जोगिणी माणिणी बहुसाळ मानविणी १३
धोपेश्वर कोपेश्वर सिद्धेश्वर सोमेश्वर १४
सात पांच रंगनाथ व्यंकटेश वैजनाथ १५
अन्नपूर्णा शालिग्राम हयग्रीव मेघश्याम १६
परशराम कोटेश्वर नाना शक्ती परमेश्वर १७
महिकावती भोगावती आमुच्या देव्हारांची सती १८
रानदेवी नारायण म्हैसासूर मल्लिकार्जुन १९
अग्निसारिखें दैवत आणि मुख्य भाणनाथ २०
देव तांबडे अनेक बहुसाळ केला ठाक २१
तांबें देवतें नर्मदे देव दारले गुसडे २२
सोमकांत सूर्यकांत नाग नाणि चक्रांकित २३
औटहात मृत्तिकापूजन नाना देवाचें लेखन २४
झाड पूजावे अनंत गौरी आणि तेथोईत २५
रामदासीं देव एक येर सर्वही मायिक २६

१७

भाव धरीं संतापायीं तेणें देव पडे ठायीं १
नाना देवाचें भजन तेणें नोहे समाधान २
सकळ देवांमध्यें सार आहे अनंत अपार ३
रामीं रामदास म्हणे अवघे देव केले जेणें ४

आतां कोणा शरण जावें   सत्य कोणाचें मानावें १
नाना पंथ नाना मतें   भूमंडळीं असंख्यातें २
जरी तपी नाना हटी   मंत्रावळी लक्ष कोटी ३
एक मुद्रा हे लाविती   एक आसन घालिती ४
एक दाविती देखणी   एक अन[1]स्यूत-ध्वनी ५
एक नासाग्रीं लक्षिती   एक हृदयीं दावीती ६
पिंडज्ञानी तत्वज्ञानी   योगाभ्यासी सिद्ध ज्ञानी ७
पंचाक्षरी धूम्रपानी   गोरांजन उपोषणी ८
दुग्धाहारी निराहारी   फळा-हारी पर्णा-हारी ९
एक औषधी-प्रयोग   एक देती धातुमार्ग १०
एक विभूती लाविती   एक मीथ-[2]हरिवती ११
दंडधारी जटाधारी   एक बाळ-ब्रम्हचारी १२
मौनी नग्न-दिगांबर   पंचाक्षरी योगेश्वर १३
एक जोसी आणि वैदिक   एक पंडित पुराणिक १४
साधु संत मुनीश्वर   ऋषेश्वर कवीश्वर १५
गाती हरिदास बागडे   नृत्य करिती देवापुढें १६
एक म्हणती अवघें वाव   एक म्हणती अवघे देव १७
एक कळोंचि नेदिती   एक दाटुनी सांगती १८
एक कर्मींच तत्पर   एक कर्मीं अनादर १९
एक मानिती सगुण   एक मानीती पाषाण २०

---

१ एकसारिखी ध्वनीकरणारे. २ गोपीचंदन.

एकें केला सर्व त्याग एक म्हणती राजयोग २१
रामदास सांगे खुण भक्तिवीणें सर्व-क्षीण २२

१९

शरण जावें संत-जना सत्य मानावें निर्गुणा १
नानामतीं काय चाड कारण सत्याचा निवाड २
ज्ञानें भक्तीसीं जाणावें भक्त तयासीं म्हणावें ३
रामीं रामदास सांगे सर्वकाळ संत-संगें ४

२०

संत कैसेनी जाणावे साधु कैसे वोळखावे १
बहुत गोसावी असती भले अवघेचि दीसती २
एक संसारीं गुंतले एकें वेष पालटिले ३
रामीं रामदास म्हणे कैसीं संतांचीं लक्षणें ४

२१

तेचि जाणावे सज्जन जया शुद्ध ब्रम्हज्ञान १
जववरि देहाची संगती तववरी सगुणीं भजनीं २
जाणोनियां सारासार सदा श्रवणीं तत्पर ३
बाह्यत्याग संपादणें अंतर-त्याग निरूपणें ४
कर्म करीती आवडी फळाशेंची[1] नाहीं गोडी ५
शांती क्षमा आणि दया सर्वसख्य मानी जया ६
हरिकथा निरूपण सदा श्रवण मनन ७

१ फलप्राप्त होण्याविषयींची आशा त्यांची.

बोलासारिखें चालणें हीं च संतांचीं लक्षणें ८
एकनिष्ठ उपासना अती तत्पर भजना ९
स्वार्थ सांडुनीयां देणें नित्य तेंचि संपादणें १०
म्हणे रामीं रामदास जया नाहीं आशापाश ११

२२

नीति पंचक.

काम-क्रोधें खवळला तेणें सन्निपात झाला १
त्यास औषध करावें पोटीं वैराग्य धरावें २
कुपथ्य अवज्ञेचें झालें मग तें पुढें उफाळलें ३
मर्यादेनें निर्बुजलें वारें अभिमानें घेतलें ४
दडपणाचा घाम आला ग्राणि उठोनि पळाला ५
रामदास म्हणे भले लोक म्हणति पिसाळले ६

१

झालें होऊनीयां गेलें आतां कैसें होय भलें १
यासि सांगतों साधन जेणें होय समाधान २
दिवसें दिवस व्यथा सरे अंगीं आरोग्यता भरे ३
अनुताप दुरी गेले कांहिं किंचित उरले ४
व्यथा हरली विशेष असमाच उरला दोष ५

१ फुगलें.

दास म्हणे जन्मवरी पुढें विकार नानापरी ६

२

मर्यादेचे वाटे जावें अनीति आव्हाट त्यजावें १
एक राम आहे खरा तिकडे गुरु परंपरा २
एकाकडे आहे जन एकाकडे ते सज्जन ३
पुढें विवेकें वर्तावें मागें मूळ सांभाळावें ४
उदंड झाले समुदाये तरी आदि सोडूं नये ५
रामीं रामदास म्हणे जगीं मान्य तें बोलणें ६

३

अभक्तासी निंदी जन गुरुद्रोहीया सज्जन १
याकारणें वाटे जावें लागे अवघेंचि करावें २
सगुण-भजनें ज्ञान मोडे ज्ञानें सगूण आवडे ३
कर्में होतसे उपाये कर्मठपण कामा नये ४
शब्दें होय समाधान कामा नये शब्द-ज्ञान ५
रामीं रामदास म्हणे कीती सांगों मी लक्षणें ६

४

धरितां देवासीं अभाव तोंडघरी पाडी देव १
याकारणें वाटे जावें लागे अवघेंचि रक्षावें २
आहे देवासी उपाये गुरु-क्षोभ कामा नये ३
होतां क्रिया असंगळ त्यासि निंदिती सकळ ४
एक वैराग्य त्यागितां अंगीं वाढे लोलंगता ५

---

१ पसारे.

रामीं रामदास म्हणे सर्व नीतिनें करणें ६

५

उपासना
पंचक.

ज्ञातेपण आधीं सांडी[1] जाणत्या नावडे पाषांडी १
देव पतित-पावन त्यासि करी अभिमान २
धुव प्रऱ्हाद आपुले भक्त जेणें उद्धरिले ३
बहुसाल भूमंडळीं तारी भक्तांची मंडळी ४
जड मूढ सांगों किती ज्याचिं नामें असंख्याती ५
रामीं रामदास म्हणे अंतकाळीं सोडवणें ६

१

पूजा देवाची प्रतीमा त्याचि नकळे महिमा १
देव भक्तांचा विश्राम त्यासि नेणें तो अधम २
नाना स्थानें भूमंडळीं कोणि सांगावीं आगळीं ३
ज्याचे चरणीचें उदकें धन्य होती विश्व-लोकें ४
ज्याचीं चरित्रें ऐकतां जनीं होय सार्थकता ५
रामीं रामदास म्हणे धन्य होईजे स्मरणें ६

२

देव भक्तांचा कैवारी रक्षितसे नानापरी १

---

[1] पाखांडी.

काय स्तंभीं प्रगटला तेणें प्रऱ्हाद रक्षिला २
तये द्रौपदी-कारणें वस्त्रें दीधलीं नारायणें ३
महा-संकटीं रक्षीलें गजेंद्रासी सोडवीलें ४
कूर्मरूपें धरिली धरा झाला वराह सुंदरा ५
जाणे दासाचें अंतर लाखा जोहरीं वीवर ६

३

भक्तालागीं धावे नेटें वारि भक्तांचीं संकटें १
देव भावें लांचावला त्यासि अभिमान लागला २
आपुल्या भक्तांचें जें उणें साहेना तें कोटी-गुणें ३
दास म्हणे नानापरी देव भक्तांचा कैवारी ४

४

भक्ति पंचक.

सोडिं संसाराची आस धरीं भक्तीचा हव्यास १
दुःखमूळ हा संसार तयामध्यें भक्ति-सार २
ग्रंथ पहातां लक्ष कोटी जेथें तेथें भक्ति मोटी ३
जन्मा आलीयाचें फळ दास म्हणे तें सकळ ४

१

राम दासाचा कैवारी सेवकांचा अंगीकारी १
अंगिकारिले वानर त्यांचि ख्याती झाली थोर २

स्वयें नीजा धामा जाणें राज्य कीजे बिभीषणें ३
भक्तां उणें देखे जेथें स्वयें धांव घाली तेथें ४
मज वैर केलें साहे परि भक्तांचे न साहे ५
रामीं रामदास म्हणे निज-भक्तांचेनिगुणें ६

२

भक्ती रामाची करावी वंशावळी उद्धरावी १
तन मन आणि धन सर्व लौकीक सोडुन २
पांचा पंचकाचें भरें सर्वकाळ अत्यादरें ३
रामीं रामदास म्हणे दृढ-भक्तीचेनिगुणें ४

३

नर-मनुष्यें काय द्यावें एक रघुवीरा मागावें १
उपमन्यें धांवा केला क्षीरसिंधु त्या दीधला २
धुरु शरण चक्रपाणी आढळ शोभा तारांगणीं ३
राम म्हणतां वदनीं गणिका बैसली विमानीं ४
बाळ-मित्र जन कांचन त्याचें दरिद्र विछिन्न ५
कुब्जा रंगली म्हातारी केली लावण्य सुंदरी ६
शुकमिषें रामवाणी म्हणतां पावन कुंटिणी ७
शरणागत नीशाचर राज्य देऊनी अमर ८
होता बंधुनें गांजिला तो सुग्रीव राजा केला ९
तया अंबरुषी-कारणें दाहा जन्म येणें जाणें १०

१ गणिका. २ बिभीषण.

रामदासीं रामराव निजपदीं दिधला ठाव ११

४

शिरीं आहे रामराज औषधांचें कोण काज १
जोजो प्रयत्न रामावीण तो तो दुःखासी कारण २
शंकराचें हळाहळ जेणें केलें सशीतळ ३
आम्हां तोचि तो रक्षिता रामदासिं नाहीं चिंता ४

५

विषें शंकरा जाळिलें ज्याच्या नामें सीतळ झालें १
राम-नामाची औषधी जेणें तुटे भव-व्याधी २
शिवें केली काशिपुरी विश्व नामें मुक्त करी ३
राम-नामें तुटे कोड नमनें त्यांसि घाली होड ४
रामदासीं दृढ भाव संदेहासिं केला वाव ५

६

दास आपुले मानावे माझे गुण पालटावे १
काम क्रोध मद मत्सर माझेगर्यां तिरस्कार २
राग द्वेष लोभ दंभ नांदे अंतरीं स्वयंभ ३
रामदास म्हणे आतां देवा तुझे गुण गातां ४

७

धन्य धन्य ते वानर जवळि राम निरंतर १
ब्रम्हादिकां नातुडे ध्यानीं राम वानर-गोठणी २
वेद-श्रुति नेणे महिमा तो गुज सांगे प्लवंगमा ३

---

१ नमिळे . २ वानरास.

वानर-वेश धरी देव भाग्यें लाधला केशव ४
दास म्हणे ते देवाचे आवडते रघुनाथाचे ५

८

टाळ वाजे मंद मंद मुखीं हरि-नाम-छंद १
फडके टाळी एकेवेळे घोषें नाचे हें आगळें २
रंगीं हरिदास मातले नाम-घोषें आनंदले ३
उभे हरिदास रंगणीं रामदास लोटांगणी ४

९

राज्य आलें रघुनाथाचें भाग्य उदेलें[1] भक्तांचें १
कल्पतरु चिंतामणि कामधेनूची दुभणी[2] २
परिस जहाले पाषाण अंगीकार करी कोण ३
नाना रत्नांचे डोंगर अमृताचें सरोवर ४
पृथ्वी अवघी स्वर्णमय कोणी-कडे न्यावें काय ५
ब्रम्हादिकांचे कैवारी रामदासाचे अंतरीं ६

१०

एकादशी नव्हे व्रत वैकुंठींचा महापंथ १
परि रुक्मांगदा-ऐसा व्हावा निश्चय मानसा २
एकादशी उपोषणें विष्णुलोकीं ठाव घेणें ३
रामीं रामदास म्हणे काय प्रत्यक्षा प्रमाणें ४

११

रुक्मांगद होता नर आम्हीं काय आहों खेर[3] १

१ उदयपावलें. २ दूधदेणें. ३ गर्दभ.

रामदास-

देव भक्त वेलाईत राव रंक नाहीं तेथ २
तेणें नेला अवघा गांवु आम्ही स्वयें तरी जावु ३
रामीं रामदासीं काज धरा एकामेका लाज ४

१२

ज्यासी हरिची प्राप्ती व्हावी तेणें हरिदिनि करावी १
एकादशी त्यजिल्या अन्न प्राप्त वैकुंठ भुवन २
रामीं रामदास म्हणे हरिजागर उपोषणें ३

१३

एकादशीच्या अन्नाखालीं भय पातकें लपालीं १
कां जीं संतीं अव्हेरिलीं म्हणुनि तेथें थारावलीं २
म्हणे रामीं रामदास घडे अंगीकारीं त्यास ३

१४

दिनानाथाचा सेवक आम्हा स्वामीहूनि अधिक १
शरणागत राघवाचे परि शरण दारिद्राचे २
जें देवास दुःसह तेंचि आम्हा सुखावह ३
रामीं रामदास म्हणे राम-कृपेचेनि गुणें ४

१५

जेथुनीयां प्रबळता केली तेथेंची अहंता १
तरी तें सर्वही जाणार पुढें घातचि होणार २
होताहे भवाचा भार झाली वृत्ती अनावर ३
दास म्हणे एकाकार पडे देवासी कातर ४

१६

अभंग- ८१

सकळ कळा हातीं आल्या रिद्धिसिद्धिही वोळल्या १
तरि आदि सांडु नये देवा भक्तांचा उपाये २
मनो-सिद्धि वाचा-सिद्धी जहाली उदंड उपाधी ३
दास म्हणे राज्य झालें इंद्र-पद हातां आलें ४

१७

आत्मज्ञान पारंगत झाला बोलका मेहंत १
गुरु-पद हातां आलें भूमंडळीं सत्ता चाले २
दास म्हणे ज्ञान झालें सर्व मिथ्यासें कळलें ३

१८

ज्ञान झालें भक्तजना सांडूं नये उपासना १
एका साराचेंहि सार सर्व सागतों विचार २
हेंचि सर्वांचें कल्याण मानुं नये अप्रमाण ३
दास म्हणे अनुभवलें भजन भगवंताचें भलें ४

१९

देव असतां पाठि-राखा त्रैलोक्याचा कोण सखा १
नाना उद्योग वाटती नाना चिंता उद्भवती २
स्वस्थ वाटेना अंतरीं नाना व्यवधान करी ३
रामदास म्हणे भावें भजन देवाचें करावें ४

२०

तोंडपाठ . २ साधु . ३ भक्ती .

कथा
पंचक.

धन्य धन्य तें नगर जेथें कथा निरंतर १
गुण गाती भगवंताचे तेचि मानावे दैवांचे २
स्वयें बोले जगजीवन थोर कलियुगीं कीर्तन ३
रामदास म्हणे भले हरि-भक्तिं उद्धरले ४

१

रामनामा-वीणें कांहीं अंतिं सोडवण नाहीं १
गंगातीरीं योगेश्वर अथवा प्रपंचीं इतर २
थोरपणें धरितां ताठा तरितो नागवे करटा ३
बहुत पूजिलीं दैवतें योग याग नाना मतें ४
धौति पोति हो भुजंगी लोकीं कर्म करिती योगी ५
विनवि रामीं रामदास नाना साधनीं सायास ६

२

सकळ साधनाचें फळ राम-नामचि केवळ १
जप तप अनुष्ठान अंतीं नामची प्रमाण २
नाना मंत्र यंत्रावळी सोडवीना अंतकाळीं ३
महा पातकी पतित नामें तारिले अनंत ४
नाम-साराचेंहि सार नाम सकळासि आधार ५
दास म्हणे सांगों किती नामावीण नाहीं गती ६

३

---

१ नामविशेष.

निष्ठा
पंचक.

ब्रीद आपुलें राखावें आम्हां भक्तां सांभाळावें १
बहु नाहीं वाडाऽचार आतां एकचि निर्धार २
एथें कांहीं नाहीं व्यस्त आतां बोल तो नेमस्त ३
रामदास म्हणे एक आतां धरावा नेमक ४

१

नेणों भक्ति नेणों भाव आम्हीं नेणों दुजा देव १
राघवाचे शरऽणागत आहों रामनामांऽकित २
मुखीं राम-नामावळी काळ घालूं पायां तळीं ३
रामदासीं रामनाम बाधुं नेणे काळ काम ४

२

राम अनाथाचा नाथ आम्हां कैवारी समर्थ १
वनीं शिळा मुक्त केली गणिका विमानीं वाहिली २
राम दीनाचा दयाळ देव सोडिले सकळ ३
रामीं रामदास म्हणे आतां आम्हां काय उणें ४

३

भूतभविष्याचें ज्ञान जयां अमृत-भोजन १
रे या देवांचा कैवारी तोचि आमुचा सहाकारी २
कल्पतरु चिंतामणी कामधेनुची दुभणी ३
नाना- रत्नांचे डोंगर दिव्य भोग निरंतर ४

---

१ वडिलाचार.

रामदासाची आवडी अवघे देव तेहसी कोडी ५

४

शिवण

पंचक.

काम क्रोध आवरावे मद मत्सर वारावे १
सांडोनीयां कुलक्षणें शुद्ध धरावीं लक्षणें २
लोभदंभासीं लुटावें मीपणासीं आटोपावें ३
विवेक वैराग्य विश्वास धरणे म्हणे रामदास ४

१

हो कां मुमुक्ष[1] अथवा मुक्त आहे विशेष आसक्त १
विवेक वैराग्य-संग्रह करणें लागे यावद्देह[2] २
रामीं रामदास म्हणे शांति ज्याचें ओढपणें[3] ३

२

मना तूंचि सिकवीसी शेवीं तूंचि नायकसी १
काय सूचसी पाहेरा शरण जावें रघुवीरा २
कांति साचाचीये-परी करिसी शब्दबरोबरी ३
रामीं रामदास म्हणे जळो बहिर्मुखाचें जीणें ४

३

१ मोक्षाचीइच्छाकरणारा. २ यावत्-देह-शरीरआहेतोंपर्यंत. ३ झांक.

खोडी वाउगीच बोलीं एक रामनामावळी १
प्रेम सोडी देह-बुद्धी मांडी श्रवणीं समाधी २
रामीं रामदास म्हणे अकस्मात लागे जाणें ३

४

ईश्वरासि फामकोंडे अंतिं जाइल कोण्या तोंडें १
लाजे हरीच्या रंगणीं जावयासि लोटांगणीं २
धर्म नकरी दुराचारी नागविले राजद्वारीं ३
नादे फुटका कवडा चोरें घातला दरवाडा ४
म्हणे रामीं रामदास प्राणी नागवला सुखास ५

५

पूर्व भूमिका सोडिली जीव झाला दीवा-भूली १
ऐसें भ्रमाचें लक्षण भुले आपणा आपण २
द्रव्य आपण ठेविलें त्याचें तयासि चुकलें ३
रामदास म्हणे घरीं वाट चूकले आंधारीं ४

६

निश्चय पंचक.

देह चिरकाळ राहो अथवा शीघ्रकाळ जावो १
आम्ही वस्ती केली रामीं नाहीं आस्था देह-धर्मीं २

१ टाकीं.

देहा होऊ उत्तम भोग अथवा पडो दुःख-योग ३
रामीं रामदास मीनला देह-दुःखा-वेगळा झाला ४

१

आम्ही मोक्ष लक्ष्मी-वंत भव-दारिद्र्य कैंचें तेथ १
श्रीपतिचे परिजन आम्ही स्वानंद-संपन्न २
समाधान तें सभाग्य असमाधान तें अभाग्य ३
रामीं रामदासीं देव सख्य सहित स्वानुभव ४

२

मोक्ष श्री ते आम्हापाशी द्रव्य-सिद्धी जीच्या दासी१
आम्ही परमार्थ-संपन्न अर्थ काय परिछिन्न २
रामीं रामदास-भाग्य चढतें वाढतें वैराग्य ३

३

समर्थाचे दरिद्री-सुत त्यांचें करणें विपरीत १
परि समर्थ लक्षण सर्व-काळ समाधान २
समर्थाच्या विद्येलागीं मधुकरी मागे जगीं ३
तैसें रामीं रामदासीं ब्रम्हविद्येच्या सायासीं ४

४

सृष्टि वृष्टिसी नाणावी आत्मप्रचीत जाणावी १
द्रव्य-विरहीत देखणें द्रव्य उरे द्रव्य-पणें २
सृष्टीवेगळा नीवांत देव भक्तांचा एकांत ३

---

१ आज्ञाधारक, सेवक.

अभंग.

राम अनुभवासि आला दास विवाद खुंटला ४

५

माये-भोंवते भोंवावे तरि तीने कुरवाळावे १
संत ऐकटा ऐकला एकपणाहि मुकला २
त्यासि माया असोनि नाहीं आप पर नेणे कांहीं ३
रामीं रामदास गाय व्याली नाहीं चाटिल काय ४

६

होला वृक्षाचे डाहाळीं पक्षी गेला अंतराळीं १
तैसी माया वोलंडिली वृत्ति स्वरुपीं राहिली २
खेळकार सूत्र सोडी गेलि आकाशीं वावडी ३
भूमंडळीं होता आला डाग आकाशीं उडाला ४
केले सिद्धिचे साधना पाय वेधला गगना ५
रामीं रामदास म्हणे पाहें दृष्टीं तारांगणें ६

७

हृदय सांडुनीयां मागें वृत्ती गेली लागवेगें १
माया सांडुनि चंचल झाला स्वरूपीं निश्चळ २
कांहीं भासची नाढळे वृत्ति निर्गुणीं निवळें ३
चराचर तें सांडिलें बहुविध वोलंडीलें ४
अवघे एकचि निर्गुण पाहे वृत्तीनें आपण ५
रामदास सांगे खूण वृत्ती चातुर्य लक्षण ६

८

ढला.

रामदास.

ज्ञान पंचक.

आम्हीं सावधान गावें तुम्हीं सावध ऐकावें १
सकळ सृष्टीचा गोसावी त्याची ओळख पुसावी २
स्वयें बोलिला सर्वज्ञ ज्ञानेंविण अवघे पज्ञ ३
दास म्हणे नाहीं ज्ञान तया नरकीं पतन ४

१

ज्ञानेंवीण जी जी कळा ती ती जाणावी अवकळा १
ऐसें भगवंत बोलिला चित्त द्यावें त्याचा बोला २
एक ज्ञानचि सार्थक सर्व कर्म निरर्थक ३
दास म्हणे ज्ञानेंवीण प्राणी जन्मला पाषाण ४

२

जेणें ज्ञान हें नेणवे पज्ञ तयासि म्हणावें १
जेणें केलें चराचर कोण विश्वासि आधार २
ब्रम्हादिकांचा निर्मिता कोण आहे त्या परता ३
अनंत ब्रम्हांडाच्या माळा विचित्र भगवंताची कळा ४
रामदासाचा विवेक सर्व-घटीं देव एक ५

३

ध्यान पंचक.

ध्यान लागलें रामाचें दुःख हारलें जन्माचें १
राम-पदांबुजावरी वृत्ति गुंतली मधुकरी २
तनु मेघश्याम-मेळें चित्त-चातक निवालें ३
रामचंद्रनामयेकीं चक्षू-चकोर ज्हाले सुखी ४
किर्ति-सुगंध-तरुवरी कुंज कोकिळ वैखरी ५
रामीं रामदास स्वामी प्रगटले अंतरयामीं ६

१

मुगुट कीरीट कुंडलें तेज रत्नाचें फांकलें १
ऐसा राम माझे मनीं सदा आठवे चिंतनीं २
कीर्ति-मुखें बाहुवटे दंडीं शोभती गोमटे ३
जडित-रत्नांचीं भूषणें दिव्यांगुलीं विरकंकणें ४
कासे शोभे सोनसळा कटीं सुवर्ण मेखळा ५
चरणीं नेपुरांचे मेळे वांकी गर्जती खळाळें ६
राम सर्वांगि सुंदर चरणीं ब्रीदाचा तोडर ७
सुगंध परिमळ दुसरे झेपावती मधुकरें ८
गळां पुष्पांचीया माळा वामें शोभे भूमी-बाळा ९
स्वयंभ-सुवर्णाचि कास पुढें उभा रामदास १०

२

धनुष्य बाण काय केलें कां कर कटावरि ठेविले १

णी. २ सुंदर.

हा कां धरिला अबोला दिसे वेष पालटिला २
किलकीलाट वानरांचे थवे दिसेना तयांचे ३
पंढरीसी जहालें येणें येक्या हनुमंता-कारणें ४
दिसे हनुमंत एकला सैन्या-मधुनी फुटला ५
रामीं रामदास भाव तैसा होय पंढरीराव ६

३

जहाले अजन्माचे पोटीं मिथ्या म्हणतां फोडी घांटी. १
नवल नवल सावज काय सांगों मी हें चोज २
तयासि मारूं जातां पाहे जीवा-हाणी होत आहे ३
रामीं रामदास वर्म कळेना तयाचें हो कर्म ४

४

आत्मारामाविण रीतें स्थान नाहीं अनुसरतें १
पहातां मन बुद्धि लोचन रामेवीण दिसे ओन २
सवडी नाहीं तीर्थ-गमना रामें रोधिलें त्रिभुवना ३
रामदासीं तीर्थ-भेटी तीर्थ रामेहुनी उटी ४

५

रूप रामाचें पहातां मग कैंचीरे भिन्नता १
दृश्य दृश्यासिं वेगळा राम जीविचा जिव्हाळा २
वेगळीक पहातां कांहीं हें तों मुळींच रे नाहीं ३
रामदासीं राम होणें तेथें कैंचें रे देखणें ४

६

१ परकी.

वेळे पाउस पडेना नासकवणी उघडेना १
ऐसे कुळवाडीयांचें भंड दुःख जहालें उदंड २
बहुपडिं आलें शेत रेडयापाडयाचें आऊत ३
कांहीं केल्यानें पीकेना धान्य वेळेसि विकेना ४
फाळा लाविला उदंड अवघें जहालें थोतांड ५
वारीं रोगांची वाजती नाना आभाळें फिरती ६
टोळ पक्षी मुषकादिक खाति श्वापदें आणिक ७
दावेदारांची यातना चोराचोरा राहवेना ८
नित्य पोटाचें मजुरें वेगीरवाळीं नीघे वुरें ९
घर खोपट मोडकें एक फटकुर फाटकें १०
बहुरोगें गुरें गेलीं धारणीनें मुलें मेलीं ११
सर्व संसार बुडाला दास म्हणे जोगी झाला १२

७

वड पिंपळ वाढले बहुसाल विस्तारले १
तरि ते जाणावे निर्फळ त्याचें खातां नये फळ २
नानावृक्ष फळें विण परि ते जाणा निःकारण ३
रामदास म्हणे विचार नसतां तैसे होति नर ४

८

चित्त देउनी ऐकारे पोहणार पडिला धोरे १
मन मुख्याच्या वीवटें वाहे जीवन उफराटें २

---

१ गप्पा. २ बिगारीखालीं. ३ कीस. ४ पुष्कळ. ५ ज्याठिकाणीं नदी वगैरेचें पाणी अतिशय ओढत असतें त्यास म्हणतात.

उगमासीं संगम झाला रामदासीं वाढ्नि बाला ३

९

बरें चांगलें आणि गोडें ऐकतांचि पुरे कोडें १
अभिमाना-पैलीकडे मन बुद्धिसी नातुडे २
रामदास म्हणे साचें मूळस्थान या जन्माचें ३

१०

सख्य

पंचक.

एक लक्ष हीन[1]मणी तृप्त होतसे कमळिणी १
तैसा देव आहे दुरी परि तो भक्तांचे अंतरीं २
दोन लक्ष नि[2]शापती जेणे चकोर तृप्त होती ३
रामदास म्हणे घन देता चातका जीवन ४

१

बाळक जाणेना मातेसी तिचें मन त्यापासीं १
तैसा देव हा दयाळ करी भक्तांचा सांभाळ २
धेनु वत्साचेनीर लागें धांवे त्याच्या मागें मागें ३
पक्षी घेतसे गगन पिल्यांपासीं त्याचें मन ४
मत्स्य आठविता पाळी कूर्म दृष्टिनें सांभाळी ५
रामीं रामदास म्हणे मायाजाळाचीं लक्षणें ६

२

---

१ सूर्य. २ चंद्र.

बाळपणीं लोभ करी माता नाहीं जन्मवरी १
तैसा देव हा दयाळ सदापाळ सर्वकाळ २
मना सारिखें न होतां बाळकासि मारी माता ३
दास म्हणे सांगों किति बाप लेंकांसि मारिति ४

३

माय-बाप सांभाळिती लोभा-कारणें पाळिती १
तैसा नव्हे देव-राव त्याचा कृपाळु स्वभाव २
चंद्र-सूर्य मावळती घन आकाशीं होरपती ३
रामीं रामदासी भाव केली संसाराचीवाव ४

४

एक सहस्र कोटी-वरी जहाली अन्यायाची परी १
तरी देव उपेक्षिना कधीं निष्ठुर होईना २
शरणागत भांबावले भजन देवाचें चुकलें ३
रामीं रामदास म्हणे सर्व-गुणें भक्ति-उणें ४

५

संवाद
पंचक.

तुज कैसें पाहूं देवा तुझी कैसी करूं सेवा १
बहुदेव पाहुनी आलों बहु रूपीं भांबावलों २
किति देवळें मोडिती किति देव भंगोनि जाती ३
बहुतांच्या बोलें गेलों तेणें बहुत कष्टलों ४

रामीं रामदास म्हणे ऐशीं जनाचीं लक्षणें ५

१

देव म्हणे मी जात नाहीं आतां चिंता नकरिं कांहीं १
मज पाहावें संतांपासीं शेविं जाणत्या भक्तांसीं २
मज जाणावें विचारें सगुणाचें भजन-द्वारें ३
देव म्हणतो दासासी रे मी आहें तुजपासीं ४

२

माझीं बीदें कां विसरतां आणि व्यर्थ कां चेष्टतां[1] १
भक्तवत्सल दीनानाथ तुम्हां आधार समर्थ २
भय दाखवि अनिवारी तोचि सर्व-चिंता करी ३
दासासमीप राहातों योगक्षेमही[2] वाहतों ४

३

मज गांजिलें ते साहे परि भक्तांचें न साहे १
माझ्या भक्तां दीण ह्मावा मग मजसीं त्यांसी[3] दावा २
मज अवतार घेणें माझ्या भक्तांची-कारणें ३
निजदासांसी पाळावें दुर्जनासीं निर्दळावें ४

४

आतां बोलावें तें किती मनीं पाहावी प्रचिती १
तुम्हां संकटाचे वेळे काय झांकिलों मी डोळे २

---

१ चेष्टा करतां. २ योग म्हणजे दुर्लभ वस्तू प्राप्त करून घेण्याची शक्ती आणि क्षेम म्हणजे त्याचें रक्षण – ह्यास किंवा चरितार्थास म्हणतात. ३ जो भक्ताचा छळ करील त्याशीं.

अभंग.

सेवकाचा साभिमान समर्थाचें हें लक्षण ३

देव म्हणे दासजनीं चिंता न धरावी मनीं ४

५

रे मी भक्तांचा कोंवसा मनीं धरावा भरंवसा १

समर्थाचीये सेवका काय करवेल रंका २

कोप येतांचि तेघडी घेईन काळाची नरडी ३

दास सांभाळावे सदा मज आणिक नाहीं धंदा ४

६

काय गावारे गांव आम्हा नाहीं सर्व ठाव १

बोध-मृदंग फूटका ताळ द्वैताचा तुटका २

दास वेडे हो बागडे नृत्य करिति देवापुढें ३

राम-भेटीचा समय रामदासीं सांगतां नये ४

७

अर्थसार्थक
पंचक.

पक्षि श्वापद कीडा मुंगी पराधीन जीणें जगीं १

तैसा नव्हे नरदेहो करा भक्तिचा उवलाहो २

नीच योनी चारी खाणी अवघे पराधीन प्राणी ३

रामीं रामदास म्हणे ज्ञान ध्यान पत्र नेणें ४

१

ाभें जडलेला.

पाप-पुण्या समता घडे तरिच नरदेह जोडे १
याचें सार्थक करावें आपणासि उद्धरावें २
बहु-जन्माचे शेवटीं नरदेह पुण्य-कोटी ३
रामदास म्हणें आतां पुढतीं न लागे मागुता ४

२

देह-आरोग्य चालतें भाग्य नाहीं त्या-परतें १
लाहो घ्यावा हरि-भक्तीचा नाहीं भरवंसा देहाचा २
देह आहे क्षणभंगुर तुम्ही जाणतां विचार ३
रामीं रामदास म्हणे अकस्मात लागे जाणें ४

३

देश-काळ वर्तमान असे अवघाचि अनुमान १
भक्ति करावी देवाची घडी जातसे सोन्याची २
काळ वेळ्ची पहातो सदा सन्निध राहातो ३
रामीं रामदास म्हणे देहा आहे जाई लेणें ४

४

पुढें होणार कळेना समाधान आकळेना १
मना सावधान व्हावें भजन देवाचें करावें २
रिणानुबंधाचें कारण कांहीं येईल मरण ३
रामीं रामदास म्हणे भजनें अमरचि होणें ४

५

१ छंद.

स्कंदर पंचक.

म्हणे मी एक चांगला शब्द ठेवी पुढील्याला १
नाक नाहीं कान नाहीं जिव्हा नाहीं डोळे नाहीं २
हात लुले पाय लुले अवघे दांत उन्मळले ३
अवगुणी कुलक्षणी दास म्हणे केली हाणी ४

१

ज्ञानावीण निर्नाशिक नये संतांचे सन्मुख १
असो इंद्रियें सकळ काय करावीं निर्फळ २
नाहीं कथा-निरूपण हेची बधीर श्रवण ३
नाहीं देवाचें वर्णन तगे तेंचि मुकेपण ४
नाहीं पाहिलें देवासी अंध म्हणावें तयासी ५
नाहीं उपकारीं लाविले अहो तेची हात लुले ६
नाहीं केलें तीर्थाटण व्यर्थ गेले ते चरण ७
नाहीं काया झीजविली प्रेतरूपची उरली ८
नाहीं देवाचें चिंतन मन हिंडे जैसें श्वान ९
नाहीं परमार्थ बोलणें जिव्हा नाहीं तेणें गुणें १०
दास म्हणे भक्तीवीण अवघें देहीं कुलक्षण ११

२

अवघा डोंगर जळाला आहाळोनी काळा झाला १
तरी तेथें बहु रंग तैसें अवघें हें जग २

पडले. २ ज्ञान, नाशीक नाहीं ज्यास तो. ३ कर्डून.

व्यर्थ

पंचक.

आतां सांभाळा आपुला पाहूं जातां काळ गेला १
आतां हीन कोणे वेळे पुढें होणार नकळे २
देहालागीं नानापरी कष्ट केले जन्मवरी ३
केलें देहाचें भजन परी देह झाला क्षीण ४
देहालागीं जीवे-भावें वय वेंचलें अवघें ५
म्हणे रामीं रामदास केला आयुष्याचा नाश ६

१

वय झालें वांयां हात अविचारें केला घात १
देव नाहीं वोळखिला पुढें विषय देखिला २
बाळपण मूर्खपण कांहीं नेणे हो आपण ३
होतां तारुण्याचा भार पुढें झाला कामातुर ४
वृद्धपणीं संकोचित देह जहाला गलीत ५
रामीं राम दास म्हणे जन्म गेलें मूर्खपणें ६

२

१ अंतःकरणापासून. २ सर्व. ३ नाश. ४ अशक्त.

देहालागीं कष्ट केले परि ते अवघे व्यर्थ गेले १
देह देवाचे कारणीं होतां देव होय ऋणी २
माणी लोभें गुंडाळला पुढें अंतकाळ आला ३
जेजे कांहीं कष्ट केले ते ते अवघे व्यर्थ गेले ४
नाना परी सांभाळिली पुढें काया हे जाळिली ५
दास म्हणे मूर्खपण पुढें जन्मासीं कारण ६

३

शत वर्षांची मर्यादा तितुका व्यर्थ गेला धंदा १
देह संसारीं गोविला[1] नाहीं देह आठविला २
काया वाचा मनोभावें अवघें प्रपंचीं लावावें ३
नीचसेवकाचेपरी सेवा केली जन्मवरी ४
दास म्हणे विषय गोडी अंतकाळीं कोण सोडी ५

४

देव संसारीं घालीतो अंतकाळीं सोडवितो १
तया देवासीं चुकले माणी लोभें भांबवले[2] २
केलें जेणें चराचर[3] देव विश्वासी आधार ३
देव जीवाचें जीवन देव बंध-विमोचन[4] ४
देव सर्वांचे अंतरीं सांभाळितो निरंतरी ५
रामीं रामदास म्हणे जयाचेनी धन्य होणें ६

५

१ ओविला. २ भ्रमिष्ट झाले. ३ चर-अचर-मनुष्य-पक्षी-काष्ठ-पाषाणआदिकरूनसृष्टी. ४ बंधनसोडविणारा.

अवघेचि बोंबलती होळी भोंवते भोंवती १
माया होळी प्रज्वळली सृष्टि वेढारें लाविली २
ज्याकारणें गुंडाळती तेंचि वाचे उच्चारिती ३
होळीमध्यें खाजें आहे तें तूं विचारूनि पाहें ४
खाजें खातां सुख होये परी कठीण हाता नये ५
खोल दृष्टीनें पाहिलें खाजें त्याच्या हाता आलें ६
एक उडी घालूं जाती लंडी चुकोनी पडती ७
एक देहाचे पांगले तेचि आगीं हुर्पळले ८
उडी अवघ्यांचीच पडे परि तें हातास न चढे ९
एकें थोर धीर केला खाजें घेऊनि पळाला १०
एक आपणची खाती एक सकळांतें वांटिती ११
एक घेउनी पळाले तव त्यावरि पडे जाळें १२
रामीं रामदास होळी केली संसाराची धुळी १३

१

अझूनी कायरे दुश्चिता सावधान होईं आतां १
नागविलें योनिद्वारें म्हणूनि बोंबलती पोरें २
सकळ नाडियेलें वोजें अवघी एक बोंब गाजे ३
धुळी टाकिली मस्तकीं कोणी दाद देईना कीं ४
रोडी ऐसे नर्क होती म्हणोनि प्रत्यक्ष दाविती ५

---

१ खजूर खारीक इत्यादि मधुरपदार्थ. २ चिखलासारखें.

धरुनीं अकस्मात नेती अवचीं कौतुकें पहाती ८
तेथें असेना मर्यादा थोर करीती आपदा ९
घरोघरीं फेरे करिती तैशा होती पुनरावृत्ती १०

२

ध्यान विषयाचें तुटावें म्हणुनी हरीकथे जावें १
ऐसी हेची कथा गावी तरितें धावणें नागवी २
विषयासीं कंटाळले म्हणुनी हरिकथे आले ३
विषयध्यान सांडावया आलों कीर्तनाच्या ठाया ४
काम क्रोध मज पासीं म्हणोनि आलों हरिकथेसीं ५
रामीं रामदास म्हणे वाद सांडूनियां नेणें ६

३

हरिकथा-निरूपणें तेणें लागलें भांडणें १
अमृताचें विष झालें हें तो प्रचितीसी आलें २
चिंतामणी चिंता करी परिस जाहला भिकारी ३
आनंदानें दुखविलें काम क्रोधें नागविलें ४
कल्पतरूचा फणसा एकाएकीं भरला कैसा ५
रामीं रामदास म्हणे हानि झाली निरूपणें ६

४

वोवीचे आरंभीं वंदूं विनायक बुद्धीदाता एक लोकांमध्यें १
लोकामध्यें बुद्धीवीण कामा नये बुद्धीचा उपाय सर्वांसीं २
सर्वासी बुद्धी देतो गणनाथ करीतो सनाथ अनाथासी ३
अनाथा नाथाचा नाथ केला जनीं तो हा धरा ध्यानीं लंबोदर ४
लंबोदर विद्या-वैभवपरता दास म्हणे माता सरस्वती ५

१

नमूं योगेश्वरी शारदा[1] सुंदरी श्रोता प्रश्न करी वक्तयासी १
वक्तयासी पुसे जीव हा कवण शीवाचें लक्षण सांगा मज २
सांगा मज आत्मा कैंचा परमात्मा बोलिजे अनात्मा तो कवण ३
कवण प्रपंच कोणें केला संच मागुता वीसंच कोण करी ४
कोणते अविद्या सांगेजो जी विद्या कैसें आहे आद्य स्वरूप तें ५
स्वरूप ते माया कैसी मूळमाया ईसीं चाळवया कोण आहे ६
आहे कैसें शून्य कोणतें चैतन्य समाधान अन्न तें कवण ७
कवण जाणता कवणाची सत्ता मोक्ष हा तत्वता कोण सांगा ८
सांगा ब्रम्ह खूण सगूण निर्गुण पंचवीस प्रश्न दासें केले ९

२

नमूं वेदमाता नमूं त्या अनंता प्रश्न सांगों आता श्रोतयाचे १
श्रोतयाचे प्रश्न जीव हा अज्ञान जया सर्व ज्ञान तोची शीव २
शीवापर आत्मा त्या पर परमात्मा बोलिजे अनात्मा अनिर्वाच्य
वाच्य हा प्रपंच माईक जाणावा घडामोडी देवापासूनियां ४
विषय अविद्या त्यागावी ते विद्या निर्विकल्प आद्या तेंची रूप

1 सरस्वती. 2 जोड.

कल्पना हे माया सत्वमूळमाया ईसी चाळावया चैतन्यची ६
मकार तें शून्य व्यापक चैतन्य ईश्वर अनन्य समाधान ७
जीव हा जन्मला जीवा मृत्यू आला बद्दमुक्त झाला तोही जीव ८
ईश्वर जाणता ईश्वराची सत्ता मोक्ष हा तत्वता ईश्वरची ९
ईश्वर निर्गुण ईश्वर सगुण हेची ब्रम्हखुण दास म्हणे १०

३

सत्य राम एक सर्वही माईक जाणा हा विवेक योगीयांचा १
योगीयांचा देव तया नाहीं खेव जयें जीव शीव ऐक्यरूप २
ऐक्यरूप जेथें तें पीठ ब्रम्हांड ब्रम्ह तें अखंड निराकार ३
निराकार ब्रम्ह बोलताती श्रुती आदी मध्य अंतीं सारिखेंची
सारिखेंची ब्रम्ह नभाचियेपरी बाह्य अभ्यंतरीं कोंदाटलें ५
कोंदाटलें परी पाहतां दिसेना साधूवीण येना अनुभवा ६
अनुभवा येतां तें ब्रम्ह निश्चळ जाये तळमळ संसाराची ७
संसाराचें दुःख सर्वही विसरे जरी मनीं भरे स्वस्वरूप ८
स्वस्वरूपीं नाहीं सुख आणी दुःख धन्य हा विवेक जयापासीं
जयापासीं ज्ञान पूर्ण समाधान त्याची आठवण दास करी १०

४

मन हें विवेकें विशाळ करावें मग आठवावें परब्रम्ह १
परब्रम्ह मनीं तरीच नीवळे जरी बोधें गळे अहंकार २
अहंकार गळे संतांचे संगतीं मग आदी अंतीं समाधान ३

समाधान घडे स्वस्वरूपीं राहतां विवेक पहातां निःसंगाचा ४
निःसंगाचा संग दृढ तो धरावा संसार तरावा दास म्हणे ५

५

तुम्हीं आम्हीं करूं देवाचा निश्चय जया नाहीं लय तोची देव १
देव हा अमर नित्य निरंतर व्यापूनि अंतर देव राहे २
देव राहे सदा सबाह्य अंतरीं जीवा क्षणभरी विसंबेना ३
विसंबेना परी जीवासीं नेणवे म्हणोनीयां धांवे नानामती ४
नानामतीं देव पहातां दिसेना जव तें वसेना ज्ञान देहीं ५
ज्ञान देहीं वसे तया देव दिसे अंतरीं प्रकाशे ज्ञान-दृष्टी ६
ज्ञानदृष्टी होतां पावीजे अनंता हा शब्द तत्वतां दास म्हणे ७

६

रात्रदिवस मन राघवीं असावें चिंतन नसावें कांचनाचें १
कांचनाचें ध्यान परस्त्री चिंतन जन्माचें कारण हींच दोन्हीं २
दोन्हीं नको धरूं निंदा नको करूं तेणें हा संसारु तरसील ३
तरसील भव-सागरीं बुडतां सत्येंचि अनंताचेंची नामें ४
नाम रूपातीत जाणा तो अनंत दास म्हणे संत संग धरा ५

७

ब्रम्हा विष्णु रुद्र जयाचे अवतार तोची देव थोर जाण बापा १
जाण बापा देव देहासीं निर्मिता तो देव तत्वता ठाईं पाडीं २
ठाईं पाडीं देव साधूचे संगती दास म्हणे गती पावसील ३

८

---

१ नाश.

चंदना संगति चंदनचि होती होय काळी माती कस्तुरीका १
कस्तुरीका होय कस्तुरीच्या योगें साधुच्यानी संगें साधुजन २
साधु जन होति संगति धरितां मिळणी मिळतां गंगा जळीं ३
जेवितां अमृत अमर होइजे अचळ पाविजे साधुसंगें ४
संगें साधु देव आपणचि होय लक्षण अद्वय बाणलिया ५
बाणलिया तया निःसंगाचा संग होइजे निःसंग आपणचि ६
आपणचि ध्यानीं बैसला आसनीं जनीं आणि वनीं देव भासे ७
देव भासे तेणें आपण भूलला तेणेंगुणें झाला देव अंगें ८
देवाचे संगती देवची होईजे चतुर्भुज राजे वैकुंठिंचे ९
वैकुंठिंचे राजे ध्याती अहर्निशी वंदिति साधुसी दास म्हणे १०

९

दुर्जन-संगति कदा धरूं नये घडती अपाये बहुविध १
बहुविध झाले अपाय बहुतां तेचि सांगों आतां सावकाश २
कुसंग हे माया धरितां संगती गेले अधोगती नेणो किती ३
चांडाळासंगती होइजे चांडाळ होय पुण्यशीळ साधु-संगें ४
कुरुंदा संगती झिजला चंदन कुसंगें जीवन नासतसे ५
खाराचे संगती नासे मुक्ताफळ होतसे तात्काळ कळाहीन ६
लारेच्या संगती सोनें होय उणें दुग्ध हें लवणें नासतसे ७
दुर्जन-संगती सज्जन ढांसळे क्रोध हा प्रबळे अकस्मात ८
दास म्हणे संग त्याग दुर्जनाचा धरा सज्जनाचा आदरेंसी ९

१०

साधुसंगें साधु भोंदुसंगें भोंदु वादुसंगें वादु होत असे १
होत असे लाभ भल्याचे संगती जाय अधोगती दुष्टसंगें २
दुष्ट-संगें नष्ट झाला महापापी होतसे निःपापी साधुसंगें ३
संग जया जैसा लाभ तया तैसा होतसे आपैसा अनायासें ४
अनायासें गति चुके अधोगती धरितां संगती सज्जनाची ५
सज्जनाची कृपा जयालागीं होय तयालागीं सोय परत्रींची ६
परत्रींची सोय भक्तिचे उपाय चुकती अपाय दास म्हणे ७

११

दुर्जनाचे संगें होय मनोभंग सज्जनाचा योग सुख करी १
सुख करी संग संत-सज्जनाचा संताप मनाचा दुरी ठाके २
दुरी ठाके दुःख होय सर्व सुख पाहों जातां शोक आढळेना ३
आढळेना लाभ तेथें कैंचा क्षोभ अलभ्याचा लाभ संतसंगें ४
संतसंगीं सुख रामीं रामदासीं देहसंबंधासी उरी नाहीं ५

१२

साधु आणि भक्त विरक्त विरक्त तपोनिधी शांत अपूर्व तो १
अपूर्व तो जनीं शुद्धसमाधानी जनाचे मिळणी मिळुं जाणें २
मिळों जाय जना निर्मळ वासना अंतरीं असेना निंदाद्वेष ३
निंदा द्वेष नसे जनि[1] लय असे तेथें कृपा वसे सर्वकाळ ४
सर्व काळ जेणें सार्थकीं लाविला वंश उद्धरिला नाम-घोषें ५

---

१ जन्म.

नाम-घोष वाचे उच्चारि सर्वदा संताच्या संवादा वाटेकरी ६
वाटेकरी झाला सायुज्यमुक्तीचा धन्य तो देवांचा दास म्हणे ७

१३

ऐसा कोण संत जो दावी अनंत संदेहाचा घात करूं जाणे १
करूं जाणे साधकांचें समाधान जया भिन्नाऽभिन्न आढळेना २
आढळेना जया आपुले पारिखें ऐक्यरूपें सुखें सुखावले ३
सुखावला ज्याचे संगती साधक साधु तेचि एक धन्य जगीं ४
धन्य तेचि जगीं जे गुण बोलिले दास म्हणे झाले पुरुष तेची ५

१४

संताचेनि संगें देव पाठी लागे सांडुं जातां मागें सांडवेना १
सांडवेना सदा देवसमागमी बाह्य अंतर्यामी सारिखाची २
सारिखाची कडे कपाट शिखरीं गृहीं वनांतरीं सारिखाची ३
सारिखाची तीर्थी सारिखाचि क्षेत्रीं दिवस आणि रात्रीं सारिखाची
सारिखाचि आंत नाहीं तो अनंत रामदासांकित मावळला ४

१५

दिसे तें नासेल सर्वत्र जाणती या बोला विरक्ति काय काज १
कार्य कारण हा विवेक पाहिजे तरीच लाहिजे शाश्वतासी २
शाश्वतासी येणें जाणेंचि न घडे साकार हें मोडे दास म्हणे ३

१६

निर्गुण-स्वरूपीं मूळमाया झाली तिच्या पोटीं आली गुणमाया १

गुणमायेपोटीं झाला सत्वगुण सत्वीं रजोगुण उद्भवला २
उद्भवला रजोगुणीं तमोगुण तमोगुणी जाण व्योम झालें ३
व्योमापोटीं वायु वायुपोटीं तेज तेजीं तें सहज आप झालें ४
आपापासूनियां भूमंडळ होणें शास्त्रांचीं वचनें दास म्हणे ५

१७

मायेचें स्वरूप ब्रम्हीं उद्भवलें तिच्या पोटा आलें महत्तत्व १
महत्तत्वीं सत्व सत्विं रजोगुण तिजा तमोगुण रजापोटीं २
पोटीं पंच भूतें तमाचिया आलीं दास म्हणे झाली सृष्टी ऐसी ३

१८

शून्यापासूनियां जन्म आकाशासी आकाश वायूसी प्रसवलें १
प्रसवला वायू तया तेज झालें तेजाचिया आलें पोटा आप २
आपापासूनियां सृष्टि ते जन्मली ऐसी विस्तारली मायादेवी ३
मायादेवी वेळे शुन्याकडे पळे ते काळीं रववळे पंच भूता ४
जें जें जया व्यालें तें तेणें भक्षिलें अंतिं तें उरलें शून्य एक ५
शून्याचें स्वरूप पाहातां काहींनाहीं तें शून्य सर्वही जेथें आटे ६
आहे हें आटलें त्याचें शून्य झालें शुन्याहि विरालें जे स्वरूपीं ७
स्वरूप पाहातां काळ वेळ गेली निज ठेवि लाधली प्राणीयासी ८
प्राणीयांचें हित आहे संतापायीं वेगीं शरण जायीं आलियातें ९
आलिया रे संतसंगें मुक्त होसी रामीं रामदासीं हेंचि वर्म १०

१९

पृथ्वीतळीं व्याळ व्याळातळीं जळ त्यातळीं अनळ सत्य जाण १
सत्य जाण तयातळीं तो अनिळ त्यातळीं पोकळ व्योम आहे २
व्योमातळीं अहंकार तो केवळ तेणें ब्रम्हगोळ धरियेला ३
धरियेला पुढें महत्तत्व असे सप्तावर्ण ऐसे निरोपिले ४
दशगुणी थोराहुनि थोर एक हे सप्त कंचुक दास म्हणे ५

२०

अनावृष्टि धरा शत संवत्सर तेणें जीवमात्र संहरती १
संहारती कोणि नसे भूमंडळीं सूर्य बारा कळीं तपविल । २
तपवील तेणें जळेल धरणी काद्रव्याची[1] फणी पोळवेल ३
पोळविल तेणें विषाचे हळाळ मार्तंडाचे ज्वाळ एक होती ४
होती गिरी शृंगें सर्व भस्मरूप तयालागीं आप बुडवील ५
बुडवील धरा जळचि निरवळ तयासि अनळ विझविल ६
शोषियेलें जळ उरला अनळ तयासी अनीळ शोषुं पाही ७
विझविता होय वायू त्या वन्हीसी विश्रांती वायूसी नभापोटीं ८
नभापोटिं चारि भूतें मावळलीं नभाकार झाली वृत्ति तेव्हां ९
वृत्ति नभें ऐसा नटला अन्वय पांचवा प्रळय दास म्हणे १०

२१

म्हणे हें जाणावें आकाशासारिखें मायाही ओळखें वायूऐसी १
माया ऐसी माया चंचळ चपळ ब्रम्ह तें निश्चळ निराकार २

---

१ शेषाची.

निराकार ब्रम्ह नाहीं आकारलें रूप विस्तारिलें मायादेवी ३
मायादेवी झाली नाव आणि रूप शुद्ध चित्स्वरूप वेगळेंची ४
वेगळेंची परि आहे सर्वां ठाईं रिता ठाव नाहीं तयाविण ५
तयाविण ज्ञान तेंचि तें अज्ञान नाहीं समाधान ब्रम्हाविण ६
ब्रम्हाविण भक्ती तेचि पैं अभक्ती रामदासीं मुक्ती ब्रम्हज्ञान ७

२२

ब्रम्ह हें निर्गुण मुळीं निराकार तेथें चराचर कैसें झालें १
झालें निराकारिं अहंता स्फुरण एकीं एकपण प्रगटलें २
प्रगटलें कैसें आकार नसतां निर्गुण अहंता कोणें केली ३
कोणि नाहीं केली सर्वही मायिक निर्गुण तें एक जेसें तेसें ४
जैसें तैसें सर्व मायिक रचिलें निराकारिं झालें कोणेपरी ५
परी हीं मायिलिं साच मानुं नये नाहिं त्यासि काये पुससील ६
पुससिल काय वांझेचे लेंकरें मृगजळपूरें भांबावसी ७
भांबावसी काय मूळाकडे पाहीं मूळीं तेथें काहीं झालें नाहीं ८
नाहिं कां म्हणतां प्रत्यक्ष दिसतें सत्यत्वें भासतें चराचर ९
चराचर सत्य हें केविं घडेल अंधारीं बुडेल रविबिंब १०
बिंबसा हें मनीं दिसतें लोचनीं तें कैसें वचनीं मिथ्या होय ११
मिथ्या होय स्वप्न जागृति आलिया तेंचि निजलिया सत्य वाटे १२
सत्य वाटे मिथ्या मिथ्या वाटे सत्य ऐसें आहे कृत्य अविद्येचें १३
अविद्येचें कृत्य तुम्हींच सांगतां मागुते म्हणतां झालें नाहीं १४

नाहीं झालें काहीं दृष्टिचें बंधन तैसें हें अज्ञान बाधितसे १५
बाधितसे परि सर्वथा नाथिलें काहीं नाहीं झालें ज्ञानियासी१६
ज्ञानियासी दृश्य दिसतें कीं नाहीं देहींच विदेही कैसे झाले१७
झालि विदेहिता देहींच असतां दिसते पहातां परि मिथ्या१८
मिथ्या हे सकळ मज कां वाटेना संशय तुटेना अंतरींचा १९
अंतरींचा संशय तुटे संतसंगें कृपेचेनि योगें दास म्हणे २०

२३

दशा हे काशाचे कोणें उभारिले मज निरोपिले पाहिजे हे १
पाहिजे हे दशा भूजपंचकाचे उभारिले साचे मायादेवी २
मायादेवी कोण कैसी ओळखावी जाणोनि त्यागावी ज्ञानबोधें ३
परि[1] हे मायेचि मिथ्या ओळखावी आणि ती त्यागावी कोणेपरी ४
ज्ञानबोधें माया जाणोनि त्यागिली परि नाहीं गेली काय कीजे५
कीजे निरोपण संताचे संगती तेणें शुद्ध मति होत असे ६
होत असे परि तैसिच असेना निश्चळ वसेना मनामधें ७
मनामधें सदा विवेक धरावा निश्चय करावा येणेरिती ८
रिति विवेकाची पाहतां घडिची जातसे सवेंचि निघोनियां ९
निघोनियां जाय विवेक आघवा तो संग त्यागावा साधकानें१०
साधकानें संग कोणाचा त्यागावा दृढ तो धरावा कोण संग११
संग हा आदरें धरीं सज्जनाचा त्यागीं दुर्जनाचा दास म्हणे१२

२४

---

१ प्रकार.

कुमारीच्या पोटा ब्रम्हचारी आला विचारीता झाला बाप तीचा १
बापचि पुरुष तेतों मायाराणी शब्द विचक्षणीं विचारावा २
विचारितां होय नातु हि जामातु प्रपिता हि मातु मिथ्या नोहे ३
मिथ्या नव्हे कदा हा देह-संबंधु विस्तारे विवधु सोयरीका ४
सोइरे संबंधु नाहीं त्या निर्गुणा शाश्वताच्या खुणा दास म्हणे ५

२५

हिरियाच्या पोटीं मांदुसाच्या कोटी सुवर्णाच्या ताटीं काच खडे १
काच खडे हेमीं तैसें दृश्य रामीं स्वरूप-विश्रामीं भ्रमु माया २
माया हे असार स्वरूपें ते सार पाहिला निर्धार रामदासीं ३

२६

ताकहि पांढरें दुधही पांढरें चवी जेवणारें जाणिजेते १
जाणिजेते चवि गुळा साखरेची पाहातों तेथेंचि भेद आहे २
भेद आहे तैसा अभेदाचेपरी जाणिजे चतुरीं दास म्हणे ३

२७

वृक्षाविण छाया गुणाविण माया बिंबाविण वायां प्रतिबिंब १
प्रतिबिंब भासे सिंधुविणे लहरी सोन्याविण परी अळंकार २
अळंकार कृत्य कृत्याविणें केंवी कैची गदा गोंवी निर्गुणाची ३
निर्गुणासि गुण हेंचि मूर्खपण दृश्याविण खुण दृष्टांताची ४
दृष्टांताची खुण परब्रम्हीं घडे वेद मौन्य पडे कासयासी ५
कासयासी तेव्हां अद्वैत पाहावें द्वैतचि स्वभावें ब्रम्ह झालें ६

झालें परब्रम्ह अत्यंत सुगम ब्रम्ह आणि भ्रम एकरूप ७
एकरूप आहे दुध आणि ताक होसेविण काक बोलताती ८
बोलताति सर्व ब्रम्ह ऐसें बंड सर्वही थोतांड सत्य जाणा ९
सत्य जाणा ब्रम्ह निर्मळ निश्चळ मायेचा विटाळ जेथें नाहीं १०
जेथें नाहीं गुण त्या नाव निर्गुण गुरुमुखें खुण ठाई पडे ११
ठाई पाडी सत्य शाश्वत स्वरूप मग आपेंआप बुजसील १२
बुजसील साच धरितां विश्वास ओवि रामदास सांगतसे १३

२८

रत्न-पारखिया रत्नचि परीक्षी अलक्षातें लक्षी ऐसा नाहीं १
ऐसा नाहीं कोणि देवाचा पारखी आपली ओळखी ठाई पडे २
ठाई पाडी निज स्वरूप आपुलें असोनि चोरिलें जवळीच ३
जवळि ना दुरी पाताळीं ना वरी सबाह्य अभ्यंतरीं कोंदलेंची ४
कोंदलेंची असे परि तें नदिसे जवळिच कैसें आढळेना ५
आढळेना अंगीं असोनि सर्वांगीं जयालागीं योगी धुंडिताति ६
धुंडिताति कडा कपारीं शिखरीं समागमें हरी चोजवेना ७
चोजवेना एका सद्गुरुवांचुनी निश्चय हा मनीं पाविजेतो ८
पावीजे निश्चयो दृढ स्वरूपाचा तिहिं प्रतीतिचा एक भाव ९
ऐक्य भाव भक्ति रामीं रामदासी विभक्ति विश्वासीं दुरी ठेली १०

२९

बाह्य नारिकेळ भितरी नरोटी तैशापरी दृष्टी स्वस्वरूपीं १

स्वस्वरूपीं माया जैसी द्रुमि छाया कां तें भासे वायां मृगजळ २
मृगजळ भासे मार्तंडा करितां स्वरूपीं पहातां बिंब नाहीं ३
नाहीं जेथें बिंब कैचें प्रतिबिंब एकचि स्वयंभ स्वस्वरूपीं ४
स्वस्वरूपीं भास नाथिला अभास धरिजे विश्वास दास म्हणे ५

३०

जडत्व कठिण ते ते पृथ्वी जाण मृदु ओलेपण असे आप १
आप नाना रस धातु नाना रस उष्णता तैजस तेंचि तेज २
वायु स्तब्ध चळ आकाश निश्चळ माईक सकळ दास म्हणे ३

३१

पृथ्वि आपि तेज वायु आणि आकाशें पांचांचे हे ऐसे पंचवीस १
अस्थि मांस त्वचा नाडी आणि रोम पाचांचें हें वर्म सांगचिन २
शुक्लित शोणीत लाळ आणि मूत्र स्वदेहीं निश्चित पंच तत्वें ३
क्षुधा तृषा जाण आळस शयन पाचवें मैथुन तेजाचेंची ४
चळण वळण आणि प्रसरण वायू निरोधन आकोचन ५
काम क्रोध शोक मोह आणि भये स्थूळदेहाचिये पंचवीस ६
पंचवीस तत्वीं स्थूळदेह वर्तत ऐकें सावचित्त लिंगदेह ७
अंतःकर्ण मन बुद्धि आणि चित्त पांचवा निश्चित अहंकार ८
प्राण आणि अपान व्यान आणि उदान समानही जाण पांच वायु ९
चक्षु श्रोत्र जिव्हा आणि घ्राण त्वचा अंश हा तेजाचा ज्ञानेंद्रियें १०
वाचा पाणि पाद शिश्न आणि गुद पांच हीं प्रसिद्ध कर्मेंद्रियें ११

शब्द स्पर्श रूप रस आणि गंध पांचही प्रसिद्ध विषय हे
ऐसे पंचवीस लिंगदेही ऐसे ऐसि पंचवीसें तत्वें झाली १२

३२

काम क्रोध शोक मोह आणि भय पंचधा अन्वय आकाशाचा १
धावण चळण आणि आकोंचन वायुप्रसरण निरोधन २
चक्षु श्रोत्र जिव्हा मैथुन आळस तेजाचे हे अंश पंचविधा ३
लाळ मूत्र शुक्र रक्त आणि मज्जा आप जाण वोजा पंचविधा ४
अस्थि त्वचा मांस नाडी रोम अंश दास म्हणे वास देहातीत ५

३३

अंतःकर्ण मन बुद्धि आणि चित्त पुढें सावचित्त अहंकार १
व्यानु तो समानु उदानु तो प्राणु पांचवा तो आनु वायु जाण २
श्रोत्र त्वचा चक्षु जिव्हा आणि घ्राण तेजाचेहि गुण पंचविधा ३
वाचा पाणि पाद शिश्न आणि गुद आपाचे प्रसिद्ध पांच गुण ४
शब्द स्पर्श रूप रस आणि गंध पृथ्विचे हे विशद दास म्हणे ५

३४

विष्णु चंद्र ब्रम्हा नारायण रुद्र आकाशाचे थोर अंश पाहें १
ब्रम्हांडीं व्यापक लोकांक वरुण रुद्र वायू जाण चाळक तो २
दिशा वायु रवि वरुणाचा हेत अश्विनी दैवत तेजअंश ३
वन्हि इंद्र तिजा जाणावा उपेंद्र ब्रम्हा आणि सार नैऋती तो ४
शब्द स्पर्श रूप रस आणि गंध तन्मात्रा विशद दास म्हणे ५

३५

विष्णु चंद्र जाण ब्रम्हा नारायण पार्वतीरमण सदाशिव १
दिशा वायु सूर्य ज्ञानेंद्रियान्वयें वरुण निश्चयें अरुण तो २
तोचि इंद्र वन्हि वामन प्रजापती पांचवा नैऋती गुदस्थानीं ३
स्थानि वायु एक विषयहि एक जाहालें कौतुक विषयांचें ४
सुरूमिं सुक्ष्म एक आत्माराम रामदासीं वर्म सांपडलें ५

३६

भूतपंचकाचे पंचविस गुण त्याचें स्थूळ जाण उभारलें १
उभारलें स्थूळ पांचा पंचकाचें तेंचि तुंहि साचें घडे केवीं २
घडे केवीं द्रष्टा दृश्य एकरूप द्रष्टयाचें स्वरूप वेगळेंची ३
वेगळेंची जाण अस्थि मांस त्वचा विस्तार भूतांचा जाणताहे ४
जाणताहे द्रष्टा स्थूळाचा जाणता विदेहि तत्वता दास म्हणे ५

३७

कर्ण मनादिक सुक्ष्म पंचक याचा साक्षि एक तूंचि जाण १
जाणें पंच प्राण साक्षि विलक्षण विषयांचा जाण तुंचि एक २
तुंच एक साक्षि दश-इंद्रियांचा पांचापंचकाचा लिंगदेह ३
लिंगदेह दृश्य द्रष्टा तुंचि एक बोलिला विवेक सूक्ष्माचा ४
सुक्ष्माचा साक्षी सुक्ष्मा वेगळा दास अवलीळा देहातीत ५

३८

देह-द्वय-साक्षि नेणे आपणासी कारण तयासी बोलिजेतें १
देह-द्वय जाणे आपणासि नेणें पुसों जातां म्हणे कळेना कीं २

फळेना कीं मज माझेंचि स्वरूप झाला साक्षरूप सहजची ३
सहजचि झाला करणांचा[1] साक्षी स्वयें नेणण्यासी जाणताहे ४
जाणताहे सूक्ष्म स्थूळासि कारण साक्षि विलक्षण दास म्हणे ५

३९

विदेहासि कैंचें देहाचें बंधन बोलिलें अज्ञान निरसावया १
निरसोनि माया वांजेची कुमारी मृगजळपूरीं उतरावें २
उतरावें विष स्वामिच्या सर्पाचें आणि निःसंगाचें संग दुःख ३
मग दुःख तुटे अजन्माचा जन्म नाथिलाचि भ्रम बाधितसे ४
बाधितसे भ्रम संत-संगेंविण रामदासीं खुण साधुसंगें ५

४०

स्वरूप सांडोनि देह मीच भावी तो जीव रौरवीं बुडविला १
पचविला नर्कि देहाचे संबंधें सज्जनाच्या बोधें सांडवले २
सांडोनि विवेक भेद महावाक्य जीव-शिव ऐक्य जयाचेनी ३
जयाचेनी तुटे संसारबंधन तयाचें वचन दृढ धरा ४
दृढ धरा मनिं अहंब्रम्ह ऐसें सांगतो विश्वासें रामदास ५

४१

मुक्त निःसंदेही बाधतो संदेहो संदेहाचा देहो कामा नये १
कामा नये चित्त दुश्चित्त सर्वदा लागति आपदा संशयाच्या २
संशयाच्या संगें समाधान भंगे खेद आंगिं लागे अकस्मात ३
अकस्मात सुखिं दुःख कालवलें साधकासि केलें संदेहानें ४

---

१ इंद्रियांचा.

संदेहाचा घात होय एकसरा दास म्हणे करा निरोपण ५

४२

चारि देह पिंडिं चत्वार ब्रम्हांडीं अष्ट देह ऐोढि बोलिजेल १
बोलिजेल श्रोता सावधान व्हावें दुश्चित नसावें निरोपणीं २
निरोपणिं अष्ट देह ते कवण स्थूळीं लिंग जाण कारण तो ३
चौथा देह जाण तो महाकारण पांचवें लक्षण विराटाचें ४
हिरण्यगर्भ हे आणि अव्याकृत आठवि निश्चित मूळमाया ५
जन्म अष्ट देहिं साक्षि तो विदेही रामदासा नाहीं जन्म मृत्यु ६

४३

मीच ब्रम्ह ऐसा अभिमान धरी जाणावा चतुरीं चौथा देह १
चौथा देह सर्व साक्षि आणि अवस्था ऐसी हे व्यवस्था चौंदेहांची २
चौंदेहांची गांठी सुटतां सुटली विवेकें तुटली देहबुद्धी ३
देहबुद्धी नाहीं स्वरूपिं पाहतां चौथा देह आतां कोठें आहे ४
कोठें आहे अहंब्रम्ह ऐसा हेत देहीं देहातीत रामदास ५

४४

कल्पनेचे पोटीं अष्टविधा सृष्टी तेचि आतां गोष्टी सांगवीन १
सांगविन गोष्टि एक काल्पनिक दुजि ति शाब्दिक शब्दसृष्टी २
शब्दसृष्टी दुजी तिजी ती प्रत्यक्ष चौथी जाण लक्ष चित्रलेप ३
चित्रलेप चौथी पांचवि स्वप्नींची सृष्टि गंधर्वांचि साहावि ते ४
साहावि ति सृष्टि गंधर्वनगर सातवि नवज्वर सृष्टि जाणा ५

सृष्टि जाणा दृष्टिबंधन आठवी सर्वहि मानवी कल्पनिक ६
कल्पनिक अष्टसृष्टीचें स्वरूप शुद्ध सत्स्वरूप निर्विकल्प ७
निर्विकल्प देह कल्पनेरहित जाणिजे स्वहित तेंचि बापा ८
तेंचि बापा, तुझें संतांचे संगती चुके अधोगती दास म्हणे ९

४५

पांचहि प्रळय सांगवीन आतां जाणिजे तत्वता दोन्हि पिंडीं १
दोनि पिंडीं दोनि ब्रम्हांडप्रळय पांचवा अन्वय- विवेकाचा २
विवेकाचा पंथ विवेकें जाणावा योगियांचा ठेवा निरूपण ३
निरूपणीं निंदा प्रळय बोलिला दुजा मृत्यु झाला प्राणियासी ४
प्राणियासि पिंडीं हे दोनि प्रळयो ब्रम्ह-निद्रा-क्षयो ब्रम्हयाचा ५
ब्रम्हयाचा क्षयो तो ब्रम्ह-प्रळये व्यतिरेकाचे ये विवेकाचा ६
विवेकाचा अर्थ माईक सर्वही स्वस्वरूपीं नाहिं चराचर ७
चराचर भूतिं मायिक प्रसिद्ध हा विवेक सिद्ध सज्जनाचा ८
सज्जनाचा भाव सर्व दृश्य वाव दृश्यातीत देव जैसा तैसा ९
जैसा देव आहे तैसा ओळखावा प्रळय पांचवा दास म्हणे १०

४६

कण सांडोनियां घेऊंनये भूस गर्भेंविण फणस घेऊं नये १
घेउं नये नारिकेळाचि नरोटी सालपटें खोटीं डाळिंबाचीं २
डाळिंबाची त्वचा चवड उंसाचा स्तंभ कर्दळीचा कामा नये ३
खातां नये नाना फळाचि आगेळी असो हे वाचाळी वाउगीच ४

वाउगें सांडोनि सार तेंचि घ्यावें येर तें सांडावें मिथ्याभूत ५
मिथ्याभूत जें जें तत्व दृष्टि पडे म्हणोनियां घडे त्याग त्याचा ६
त्याग त्याचा कीजे तें मनिं कल्पावें मग अनुभवें जाणिजेल ७
जाणिजेल सार त्यागितां असार बोलावा विस्तार काय यासी ८
काय यासी आतां धरावा संदेहो कल्पनेचा देहो नाशिवंत ९
नाशिवंत आहे नाव आणि रूप पाहें आपेंआप दास म्हणे १०

४७

खोटें निवडितां खरें नाणें उरे तैसेंचि विस्तारें तत्वज्ञान १
तत्वज्ञान खोटें जाणोनि सांडावें मग ओळखावें परब्रम्ह २
परब्रम्ह बरवें संतसंगें कळे विवेकें निवळे मार्ग कांहीं ३
मार्ग कांहीं कळे परीसा जाणतां दिशा-भूली होतां वाट चुके ४
वाट चुके मीन ऐसें नकरावें सार्थक करावें दास म्हणे ५

४८

जें जें कांहीं दिसे तें तें सर्व नासे अविनाश असे आत्मरूप १
आत्मरूपीं दृष्टी घालितां निवळे आपेंआप कळे मिथ्या माया २
मिथ्या माया वाटे साचाचि सारिखी स्वरूपा ओळखी जंव नाहीं ३
जंव नाहीं झाली संदेहा निवृत्ती तंव हे प्रचीती जाणवेना ४
जाणवेना मनीं निश्चया वांचुनी निश्चयो श्रवणीं दास म्हणे ५

४९

देह-बुद्धि बहुकाळांचि जुनाट नवी आहे वाट सार्थकाची १

सार्थकाची वाट भ्रांतिनें लोपली जवळी चुकली असोनियां २
असोनियां देव जवळी चुकला प्राणी भांबावला मायाजाळें ३
मायाजाळ दृश्य तुटे एकसरें जरि मनीं धरे स्वस्वरूप ४
स्वरूप-निश्चय समाधान होय रामदासीं सोय स्वरूपाची ५

५०

बहुकाळ गेले देवासी धुंडितां देव पाहों जातां जवळीच १
जवळीच असे पाहतां नदिसे संन्निधचि असे रात्रंदिवस २
रात्रंदिवस देव सबाह्याभ्यंतरीं जीवा क्षणभरी विसंबेना ३
विसंबेना परी जीव हे नेणती जाति अधोगती म्हणोनीयां ४
म्हणोनियां सदा सावध असावें विन्मुख नसावें राघवासी ५
राम पूर्वपुण्यें झालिया सन्मुख मग तो विन्मुख होऊं नेणे ६
होऊं नेदी राम सर्वांगें सुंदर नित्य निरंतर मागें पुढें ७
मागें आणि पुढें सन्मुख चहूंकडे भेटी हे निवाडें राघवाची ८
राघवाची भेटी झाल्या नाहीं तुटी मग कल्पकोटी चिरंजीव ९
चिरंजीव होय राघवीं मिळतां तेथें पाहों जातां मृत्यु नाहीं १०
नाहीं जन्म मृत्यु नाहीं येणें जाणें स्वरूपीं राहाणें सर्वकाळ ११
सर्वकाळ मन तदाकार होय जरि राहे सोय श्रवणाची १२
श्रवणाची सोय संताचेनि संगें विचारेंचि भंगे अहंभाव १३
अहंभावें राम भेटला नवजाय. जवळचि होय दूरि कैसा १४
दूरि कैसा होय अहंभावें करी जवळीच चोरी आपणासी १५

आपणासी चोरि सबाह्यअंतरीं आणि सृष्टिभरी नांदतसे १६
नांदतसे अंत नाहीं तो अनंत जाणतील संत अनुभवी १७
अनुभवी जाणे येथींचिये खुणें येर विटंबणे वाटवील १८
वाटवील सुख संत-सज्जनासी रामीं रामदासी भेटी झाली १९

५१

योगीयांचा देव मज सांपडला थोर लाभ झाला एकाएकीं १
एकाएकीं देव त्रैलोक्य-नायक देखिला सन्मुख चहुंकडे २
चहुंकडे देव नित्य निरंतर व्यापुनि अंतर समागमें ३
समागम मज राजाचा जोडला वियोग हा केला देशधडी ४
देशधडी केला विवेकें वियोग रामदासीं योग सर्वकाळ ५

५२

जेथें जावें तेथें राम समागमीं आतां कासया मी खंति करूं १
खंति करूं ज्याचि तो समागमेंची पाहातां सुखाची घडि होय २
होय देव खरा भूमंडळ-वासी जातां दिगंतासी सारिखाची ३
सारिखाची जनीं वनीं वनांतरीं तो गिरिकंदरीं सारिखाची ४
सारिखाची देव कदा पालटेना राहे त्रिभुवना व्यापुनियां ५
व्यापुनियां दासासन्निधचि वसे विचार विलासे रामदासीं ६

५३

रामेंविण देश तोचि तो विदेश विदेशाचा देश राम करी १
राम भेटे ज्यासि तो नव्हे विदेशी सर्व देश त्यासी आपुलेची २

आपुलेच देश या रामा करितां होय सार्थकता जेथें तेथें ३
जेथें तेथें राम देखतां विश्राम संसारिंचा श्रम आठवेना ४
आठवेना तेथें आठव विसर दास निरंतर जैसा तैसा ५

६४

कल्पनेचा प्रांत तो माझा एकांत तेथें मि निवांत बैसवीन १
बैसवीन सुखरूप क्षण एक पाहेन विवेक राघवाचा २
राघवाचा पार अनंत अपार नाहिं पारावार स्वरूपासी ३
स्वरूप रामाचें अत्यंत कोमळ जेथें नाहीं मळ मायिकाचा ४
मायिकाचा मळ जाय ततक्षणें रामाचे दर्शनें दास म्हणे ५

६५

विश्रांतिचें स्थळ स्वरूप केवळ द्वैत तळमळ जेथें नाहीं १
जेथें नाहीं काया नाहीं मोह माया रंका आणि राया सारिखाची २
सारिखेंचि सदा सर्वदा स्वरूप तेंचि तुझें रूप जाण बापा ३
जाण बापा स्वयें तूंचि आपणासी सोहंस्मरणासि विसरतां ४
विसरतां सोहंस्मरण आपुलें मन गुंडाळलें मायाजाळीं ५
मायाजाळीं तुझा तूंच गुंतलासी यातना भोगीसी म्हणुनियां ६
म्हणुनियां होई सावध अंतरीं सोहं दृढ धरीं दास म्हणे ७

६६

स्वरूपाची भेटी तेथें नाहिं तुटी वायांचि हिंपुटी होत आशा १
होतसां हिंपुटि नसतां विवेक असतां संयोग सर्वकाळ २

सर्वकाळ ऐक्य-स्वरूपीं आलिंगन जेथें मीतूंपण हारपलें ३
हारपलें दुःख द्वैताचें पाहतां सुखरूप आतां समाधान ४
समाधान चळे ऐसें न करावें विवेकें भरावें स्वस्वरूपीं ५
स्वस्वरूपीं नाहीं संयोग वियोग सर्वकाळ योग सज्जनाचा ६
सज्जनाचा योग सर्वकाळ आहे विचारुनि पाहे अनुभवें ७
अनुभवें झालि अम्हां तुम्हां भेटी तुटिविणें भेटी दास म्हणे ८

५७

तुम्हां आम्हां मुळिं झालि नाहीं भेटी तुटिविण भेटी इच्छितसां १
इच्छितसां योग नसतां वियोग तुम्हां आम्हां योग सर्वकाळ २
सर्वकाळ तुम्हीं आम्ही एकस्थळीं वायां मृगजळीं बुडुं नका ३
बुडुं नये आतां सावध असावें रूप ओळखावें जवळीच ४
जवळीच आहे नका धरूं दूरी बाह्यअभ्यंतरीं असोनियां ५
आसोनि संनिध वियोगाचा खेद नसोनियां भेद लाउं नये ६
लाउं नये भेद मायिकसंबंधी रामदासीं बुद्धि-भेटि झाली ७

५८

नमन लंबोदरा शारदा सुंदरा सद्गुरु-माहेरा संतजना १
संतसंग करि निःसंग होइजे स्वरूप पाविजे आपुलेंची २
आपुलें स्वरूप आपणा नेणवे तयासि जाणावें राम केवीं ३
राम केवीं कळे नाकळे वेदासी संगें तयापासीं पाविजेना ४
पाविजेना जंव हा देह-संबंधू राघवाचा बोधू देहातीत ५

देहातीत संत जाणति अनंत प्रकृतीचा प्रांत निजानंद ६
निजानंद पूर्वपक्षाचें बोलणें सिद्धांतासि उणें आणविलें ७
आणविलें उणें शब्द-समुद्रासी निःशब्द तें यासी मौन्य-मुद्रा ८
मौन्य मुद्रा ध्यान आणि ति समाधी अविद्या उपाधी मावळली ९
मावळली सर्व दासाची आशंका जाण विनायका देखतांची १०

५९

प्रथम ते नमुं संत साधुजन जयां आत्मज्ञान प्रांजळीत १
प्रांजळीत ज्ञान आत्म-निवेदन हेंचि समाधान योगीयांचें २
योगीयांचें गुज तेंचि सर्व बीज एकचि सहज आदि अंत ३
आदि अंत सदा निर्मळ निश्चळ जैसें तें केवळ चिदाकाश ४
चिदाकाश बाह्य अंतरिं कोंदलें तैसें तें एकलें स्वस्वरूप ५
स्वस्वरूपिं मिथ्या मायेचें पडळ जैसें तें आभाळ नाथिलेंची ६
नाथिलेंची दिसे साचाचिये परी ऐसि बाजिगिरि सत्य वाटे ७
सत्य वाटे स्वप्न जैसें निजलिया तैंचि तेंविं लया मिथ्याभूत ८
मिथ्याभूत माया साच तो ईश्वर श्रोतीं हा विचार विवरावा ९
विवरावा ऐसें रामदास म्हणे सद्गुरु-वचनें चोजवले १०

६०

प्रथम नमन संत-साधुजना संवादचे ज्ञाना बोलावया १
बोलावया सार वस्तुचा विचार जेणें निरंतर सुख वाटे २
सुख वाटे मनीं संवाद सज्जनीं तेणें ध्यानीं मनिं स्वस्वरूप ३

स्वस्वरूप मना कदा आकळेना सुलभ सज्जनाचेनि संगें ४
संगें साधुचिया समाधान झालें स्वरूप लाधलें रामदासीं ५

६१

सरस्वती विद्या लक्षुमी अविद्या दोहींतीत आद्याचें स्वरूप १
स्वरूपीं लक्षुमि नाहीं सरस्वती संपत्ति विपत्ती दोनि नाहीं २
नाहीं शिव शक्ति नाहीं नर नारी अंतरिं विचारीं दास म्हणे ३

६२

आवुचे सज्जन संत साधुजन होय समाधान तयांचेनी १
तयांचेनि संगें पाविजे विश्रांती साधु आदि अंतीं साररेखी २
साररेखी सदा संत समाधानी म्हणोनि या मनीं आवडती ३
आवडती सदा संत जिवलग सुखरूप संग सज्जनाचा ४
सज्जनाचा संग पाप तें संहारी म्हणोनियां धरी रामदास ५

६३

संत-संगें जन्म चुकति यातना आणि जनार्दना भेटि होय १
भेटि होय संत-संगें राघवाची आणिक भवाचि शांति होय २
शांति होय काळ शांति होय वेळ मन हें निर्मळ जरी राहे ३
जरि राहे भाव राघवीं सर्वदा संसार आपदा तया नाहीं ४
तया नाहीं दुःख तया नाहीं शोक दास म्हणे एक राम ध्यातां ५

६४

संतसंगें तुज काय श्रम झालें सांग पां वहिलें मजपासीं १

मजपासीं सांग कोण मंत्र तुज काय आहे गुज अंतरींचें २
अंतरींचें गुज काय समाधान मंत्र जप ध्यान कैसें आहे ३
कैसें आवाहन कैसें विसर्जन कैसें पिंडदान सांगें मज ४
सांगें मज मन काय उपासने मुद्रा ते आसनें सांग आतां ५
सांग पंचकर्ण चित्त-चतुष्टय कैसे ते अद्दय जीव शीव ६
जीव-शीव-ऐक्य झालें कोणे रीती सांग मजप्रती अष्ट देह ७
अष्ट देह पिंड-ब्रम्हांड-रचना तत्व-विवेचना सांग मज ८
सांग मज भक्ति कैसी ती विरक्ती सायुज्यता मुक्ति ते कवण ९
कोणतें साधन कोणाचें भजन ऐसे केले प्रश्न रामदासा १०

६५

संतसंगें मज काय प्राप्त झालें सांगतों वहिलें तुजपाशीं १
मंत्र हा तारक रामनाम एक गुज हरादिक चिंतिताति २
ज्ञानें समाधान सगुणाचें ध्यान निर्गुण अभिन्न आपणचि ३
दृश्य आवाहन दृश्य विसर्जन तेथें पिंडदान आढळेना ४
उपासना हरि मुद्रा अगोचरी सिंहासनावरी समाधान ५
पंचीकर्णें पिंड- ब्रम्हांड-आवर्ण साक्ष तो आपण एकलाचि ६
जीव-शिव-ऐक्य झालें येणे रीती प्रकृतिचे प्रांतीं द्वैत कैंचें ७
अष्ट देह स्थूळ सूक्षम कारण चौथा देह जाण महाकारण ८
विराट हिरण्य आणि अव्याकृत आठवि प्रकृत मूळमाया ९
एक तत्व जाणे त्याचें नाव भक्ती जापाचि विरक्ति संगत्याग १०

सायुज्यता मुक्ति तेचि ते अचळ साधनाचें फळ गुरुदास्य ११
गुरुदास्यें चुके संसार-यातना अनुभवें खुणा जाणतील १२
अनुभवें क्षीण होय सर्व शीण निरसले प्रश्न दास म्हणे १३

६६

ऐसाचि येपरि व्हावें एकचित्त ध्यानीं भगवंत सोडुं नये १
सोडुं नये सर्वकाळ निजध्यास श्रवण अभ्यास असों द्यावा २
असों द्यावा सदा संनिध विवेक जेणें देव एक चोजवेल ३
चोजवेल देव श्रवण मननें कुबुद्धि साधनें पालटावी ४
पालटावी सर्व हेचि हे अहंता शोधावी तत्वता देहबुद्धी ५
देहबुद्धी सर्व ज्ञानें शोधु जातां निःसंगा अनंता भेटी होय ६
भेटी होय ज्ञानें निर्गुण देवाची मग नाहीं छिछी संसाराची ७
संसाराची छिछी यातना यमाची चुकविले तोची धन्य एक ८
धन्य एक जनीं तोचि तो पाहातां मुक्ति सायुज्यता जया लाभे ९
जया लाभे मुक्ति सगुणाची भक्ती दास म्हणे शक्ति- आगळानो १०

६७

तुम्हिं आम्हिं करूं देवाचा निश्चय जया नाहीं लय तोचि देव १
देव हा अमर नित्य निरंतर व्यापुनि अंतर देव आहे २
देव आहे सदा सबाह्याभ्यंतरीं जीव क्षणभरी विसंबेना ३
विसंबेना परि जिवासी नेणवे म्हणउनी धांवे नानामती ४
नानामती देव पाहातां दिसेना जेव तें वसेना ज्ञान देहीं ५

ज्ञान देहीं वसे तयादेव दिसे अंतरीं प्रकाशे ज्ञान-दृष्टी ६
ज्ञान-दृष्टी होतां पाविजे अनंता हा शुद्ध तत्वता दास म्हणे ७

६८

ब्रम्ह हें जाणावें निर्मळ निश्चळ व्यापक पोकळ व्योमाकारें १
व्योमाकार ब्रम्ह बोलताति श्रुती पाहों जातां मती तदाकार २.
तदाकार मती श्रवणें होईल संदेह जाईल अंतरींचा ३
अंतरींचा-भाव निर्मळीं लागतां होईजे तत्वता निर्मळची ४
निर्मळची होणें निर्मळाचे गुणें श्रवण-मननें दास म्हणे ५

६९

नमो जि अनंता तुंचि माता पिता तुझी सर्व सत्ता तूंचि एक १
तूंचि एक ऐसा निश्चय मानसीं झालिया मुक्तिसी काय उणें २
काय उणें मुक्ति जया तुझी भक्ती संसारीं विरक्ती सर्वकाळ ३
सर्वकाळ जयां श्रवणीं आवडी साधका तांतडी तुझी देवा ४
तुझी देवा चाड त्यासि नाम गोड पुरे सर्व कोड दास म्हणे ५

७०

जोडलासि बापा धरिलासी भावें अतां तुज जीवें विसंबेना
विसंबेना देवा नित्य निरंतर मेलीया विसर पडोंनेदी २
पडोनेदी वाचा रामनामाविण देव हा सगुण रामदासीं ३

७१

वोवीच्चेनि मीसें देव आठवावा हृदयीं धरावा सर्वकाळ १

सर्वकाळ मनीं स्वरूपाचा छंद तेणें भवकंद तुटतील २
तुटेल ती व्याधि या जन्मकर्मांची जरि राघवाची भक्ति घडे ३
भक्ति घडे भावें सगुणा देवाची संगति देहाची जंव आहे ४
आहे देव तव सगुणि भजावें स्वस्वरूपीं व्हावें आपणची ५
आपणची देव आपणची भक्त संतसंगें मुक्त आपणची ६
आपणची सर्व आपणची वाव मीपणाचा ठाव आपणची ७
आपण तुंपण जयाचे अंतरीं तव भक्ति करी सगुणाची ८
सगुणाची भक्ति लोभाची विरक्ती निर्गुणाची भक्ति सायुज्यता ९
सायुज्यता मुक्ति फिटला संदेहो बंधनचि वावो रामदासीं १०

७२

वोविचेनि मीसें स्वरूपासि जावें सत्वर पावावें समाधान १
समाधान नाहीं स्वरूपा वांचोनी म्हणोनियां मनीं तेंचि असो २
तेंचि असो रूप निर्गुण रामाचें सुखविश्रामाचें समाधानी ३
समाधानि योगि तो हें सुख भोगी मनिं वीतरागी याचि सुखें ४
याचि सुखें नर जो नाहिं निवाला तोचि आहळला दुःख-शोकं ५
दुःख शोक नाहीं राम आठवितां अमृत सेवितां मृत्यु नाहीं ६
नाहीं जन्म मृत्यु अभेद भक्तासी रामीं राम-दासीं अनुभव ७

७३

सगुण हा देव धरावा निश्चित तरि नाशवंत विश्व बोले १
विश्व बोले एका भजावें निर्गुणा परि लक्षवेना काय कीजे २

काय कीजे आतां निर्गुण दिसेना सगुण असेना सर्वकाळ ३
सर्वकाळ गेला संदेहीं पडतां कोणेवेळे आतां मोक्ष लाभे ४
मोक्ष लाभे एका सद्गुरुपासुन आत्मनिवेदन रामदासीं ५

७४

जें पंचभूतिक तें सर्व मायिक बोलति विवेक संतजन १
संतजनीं सर्व मायिक बोलावें तरि कां फिरावें तीर्थाटणा २
तीर्थाटणें देव मायिकाचे पोटीं तरि आटाआटी कां करावी ३
कां करावी पूजा सांडूनि परमात्मा मूर्तस्य प्रतिमा हें वचन ४
हें वचन मिथ्या कैसें हो करावें काय हो धरावें आतां आम्हीं ५
आतां आम्हीं वाक्य मिथ्या म्हणों नये देव धर्म काये मोकलावा ६
मोकलावा देव ऐसें म्हणों नये तरि वाक्य काये मिथ्या आहे ७
मिथ्या नव्हे वाक्य मिथ्या नव्हे देव पडिला संदेह काय कीजे ८
कीजे दृढ भाव सगुणदेवासीं जव कल्पनेसीं उरि आहे ९
कल्पनेचें रूप विवेकें विरालें मग सर्व झालें गंगाजळ १०
गंगाजळ झालें निर्विकल्प केलें सगुण राहिलें सहजचि ११
सहजचि कीजे उपाधि न कीजे एकांतिं बोलिजे गुरु-गम्य १२
गुरु-गम्य आहे कल्पने वेगळें कल्पनेच्या मूळें वाद उठे १३
वाद उठे जनीं ऐसें न करावें त्रिकाळ भजावें वेद-वाक्य १४
वेद-वाक्य बोले कर्म उपासना अंतिं शुद्ध ज्ञाना बोलियेला १५
बोलियेला पूर्वपक्ष तो सिद्धांत केला निश्चयार्थ संतजनीं १६

संतजनीं दृढ विश्वास धरावा मग विसरावा संदेह तो १७
संदेह धरिते कल्पना आपुली निर्विकल्प केली साधुजनीं १८
साधुजनि केला निश्चयो धरावा तेथे अहंभावा उरि नाहीं १९
उरि नाहीं संत-संगें संदेहासी रामीं रामदासीं निःसंदेह २०

७५

दृश्यहि दिसेना अंधासि पाहातां परि तया ज्ञाता म्हणों नये १
म्हणों नये तैसें अज्ञाना विज्ञान पूर्ण समाधान वेगळेंची २
वेगळेंची कळे क्षीर नीर हंसा दास म्हणे तैसा अनुभव ३

७६

ज्ञानाचें लक्षण क्रिया-संरक्षण वरि विशेषण राम-नाम १
रामनाम वाचे विवेक अंतरीं अनुताप वरी त्यागावया २
त्यागावया भोग बाह्य लोलंगता पाविजे तत्वता अनुतापें ३
अनुतापें त्याग बाह्यात्कारीं झाला विवेकानें केला अंतरींचा ४
अंतरींचा त्याग विवेकीं करावा बाह्य तो धरावा अनुतापें ५
अनुतापें भक्ति विवेक वैराग्य घडे त्याचें भाग्य काय सांगों ६
काय सांगों भाग्य अचळ चळेना महिमा कळेना ब्रम्हादिकां ७
ब्रम्हादिकां लाभ ज्ञानाचा दुर्लभ तो होय सुलभ साधुसंगें ८
साधुसंगें साधु होइजे आपण सांगतसे खुण रामदास ९

७७

मुक्तपणें रामनामाचा अव्हेरु करी तो गव्हारु मुक्त नव्हे १

मुक्त नव्हे काय स्वयें शूळपाणी राम-नाम-वाणी उच्चारितो २
उच्चारि तो शिव तेथें किति जीव बापुडे मानव देहधारी ३
देहधारी नर धन्य तो साचार वाचे निरंतर रामनाम ४
रामनाम वाचे रूप अभ्यंतरीं धन्य तो संसारीं दास म्हणे ५

७८

नाम घेतां राम-रूप ठायीं पडे गुज तें सांपडे योगियांचें १
योगियांचें गुज सर्वाठायीं असे परि तें नदिसे ज्ञानाविण २
ज्ञानाविण योग ज्ञानाविण भोग ज्ञानाविण त्याग वाउगाची ३
वाउगाची धर्म वाउगेंचि कर्म गर्भ गीता-वर्म बोलियेली ४
बोलियेल्लि वर्म ज्ञान हें सार्थक येर निरर्थक सर्व धर्म ५
सर्व धर्म त्यागीं मज शरण येईं अष्टादशाध्यायीं बोलियेलें ६
बोलियेलें ज्ञान आगम-निगमीं ज्ञानेविण ऊर्मी निरसेना ७
निरसेना ऊर्मि आत्मज्ञानेविण ज्ञानाचें लक्षण निरूपणें ८
निरूपणें ज्ञान अंतरीं प्रकाशे विवेकें निरसे मायाजाळ ९
मायाजाळीं जन आत्मज्ञानी झाले दास म्हणे गेले सुटोनियां १०

७९

नानारंग सेकीं होताती बोरंग सर्वदा सुरंग रामरंग १
रामरंग कदाकाळीं बोरंगेना तेथें राहें मना रंगोनियां २
रंगोनियां राहें तद्रूप होवोनी मग जनिवनीं समाधान ३
समाधान घडे राघवीं मिळतां मग दुश्चिळता कदा नाहीं ४

कदां नाहीं खेद सर्वही आनंद सुखाचा संवाद संत-संगें ५
संतसंगें जन्म सार्थक होइल राम सांपडेल-जवळीच ६
जवळीच राम असोनि चुकलों थोर भांबावलों मायिकासी ७
मायिकासी प्राणी सत्यचि मानिती सत्य ते नेणती जाणपणें ८
जाणपणें मनीं अज्ञान थारलें तेंचि विस्तारलें ज्ञानरूपें ९
ज्ञानरूपें भ्रांति सामावली चित्तीं संशय-निवृत्ति नव्हे तेणें १०
नव्हे तेणें रूप ठाउकें रामाचें जेंकां विश्रामाचें माहेयेर ११
माहेयेरें घडे संशय-निवृत्ती राम-सीतापतीचेनि नामें १२
रामनामें रूप सर्वहि निरसे जो कोणि विश्वासे राम-नामीं १३
रामनामीं चित्त ठेवुनि असावें दुश्चित नसावें सर्वकाळ १४
सर्व काळ गेला सार्थकीं जयाचा धन्य तो दैवांचा दास म्हणे १५

८०

दर्पणिं पाहातां दिसे सर्व अंग परि पृष्ठिभाग आढळेना १
आपुलीच पाठी आपणा न दिसे ऐसें बोलतसे सर्व जन २
आप-शुद्धि नेणे त्या काय करावें म्हणोनि जाणावें आपणासीं ३
आपणासी जाणे संताचे संगती जया आधोगती जन्म नाहीं ४
नाहीं जन्म मृत्यु नाहीं येणें जाणें स्वरूपीं राहाणें दास म्हणे ५

८१

भयानक स्वप्न तया वाटे भयें तेणें निजों नये सर्वकाळ १
सर्वकाळ जागा विवेक-संगतीं तयासि कल्पांतीं भय नाहीं २

भय उठे देहीं तूंतव विदेही देहातीत पाहीं आपणासी ३
आपणा नेणतां वाटे नाना चिंता म्हणोनि दुश्चिता राहूं नये ४
राहूं नये कदा या देहसंबंधी मनीं धरी शुद्धी स्वरूपाची ५
स्वरूपाची शुद्धि जया ठाईं पडे तया नरा घडे समाधान ६
समाधान घडे देव आठवितां रामदासीं चिंता दुर ठेली ७

८२

जव आहे तुज हा देह-सबंधु तंव नव्हे बोधु राघवाचा १
राघवाचा बोध या देहा वेगळा देह-कळवळा तेथें नाहीं २
नाहीं सुख दुःख नाहीं येणेंजाणें चिरंजीव होणें रामरूपीं ३
रामरूपें होय जन्म मृत्यु वाव विश्रांतिचा ठाव राम एक ४
राम एकरूपि सर्वरूपिं आहे अनुभविं पाहे आपुलिया ५
आपुल्या अंतरीं बाह्य निरंतरी सर्व-सृष्टिभरी नांदतसे ६
नांदतसे सदा जवळि कळेना कदा आकळेना साधुविण ७
साधुविण राम धांडोळितां श्रम नव्हेचि विश्राम साधुविणें ८
साधुविण राम कदा आकळेना संदेह तुटेना कांहिं केल्या ९
कांहिं केल्या नव्हे साधुसंताविण रामदासीं खुण सांगतसे १०

८३

लागलासे शुळि हा देह संबंधु करितसे खेदु अहंभावें १
अहंभावें कदा नये पुरवला भव भ्रम झाला दुःखराशी २
दुःखराशी झाल्यां देहाचे संबंधें सर्व ज्ञानबोधें तुटतील ३

तुटति संबंध संतांचे राहणी होईल झाडणी पंचभूतां ४
पंचभूतां लयो स्वरूप-अन्वयो तुटला संशयो संबंधाचा ५

८४

पाहातां दिसेना तेंचि बरें पाहे तेथें रूप आहे राघवाचें १
राघवाचें रूप जाणावें अरूप शुद्ध सत्स्वरूप निराकार २
निराकार राम देखतां विश्राम दुरि ठाके श्रम संसारींचा ३
संसारींचा श्रम राघवीं असेना परि तो दिसेना राम डोळां ४
राम डोळां आहे अनुभवें पाहे मीपण नसाहे रामरूपीं ५
रामरुपीं नाम रूप दोनि नाहीं तेथें मना राहीं सर्वकाळ ६
सर्वकाळ राम-दर्शन होतसे निर्गुणिं विश्वासे मन माझें ७
मन माझें राम-स्वरूपीं संचरें तेणें देहिं भरे विदेहता ८
विदेहता देहिं अलक्ष लक्षावें निःशब्दा बोलावें संतसंगें ९
संतसंगें घडे निःसंगाचा संग राघविं संयोग रामदासीं १०

८५

ओळखतां ज्ञान ओळखि मोडली भेटि हे जोडली आपणासी १
आपणासी भेटि झालि बहुता दिसा तुटला वळसा मीपणाचा २
मीपणाचा भाव भावें केला वाव दास म्हणे देव प्रगटला ३

८६

प्रगटला देव जयाचे अंतरीं तया नाहीं उरी मीपणाची १
मीपणाची उरि तुंपणा भेटतां आपणा पहातां वाव झाली २

बाव झाली देव देखतां दाटणी दास म्हणे वाणी वेडावली ३

८७

वेडावली वाणि देवचि बोलतां देव बोलुं जातां अनिर्वाच्य १
अनिर्वाच्य देव वाचा बोलुं गेली जिव्हाहि चिरली भूधराची[१] २
भूधराचि जिव्हा झालिसे कुंठित दास म्हणे अंत अनंताचा ३

८८

नित्य निरंतर सर्वांचे अंतरीं तोचि निराकारीं बोलिजेतो १
बोलिजे तो संत महंत जाणती खुणेसि बाणती विवंचितां २
विवंचितां रामनामचि होयिजे ये गोष्टीची कीजे विचारणा ३
विचारणा सार विचारें उद्धार साधु योगेश्वर विचारेंची ४
विचारेंचि जनिं होतसे सार्थक धन्य हा विवेक दास म्हणे ५

८९

करिं घेतां नये टाकितां नजाये तैसें रूप आहे राघवाचें १
राघवाचें रूप पाहतां नदिसे डोळां भरलेंसे सर्वकाळ २
सर्वकाळ भेटी कदां नाहीं तुटी रामदासीं लुटी स्वरूपाची ३

९०

तत्वमसि जाण अहं ब्रम्ह ऐसें जाण हें विश्वासें महावाक्यें १
अहं आत्मा ब्रम्ह आणि ब्रम्ह-ज्ञान दास म्हणे वर्म वेदवाक्यें २
वेदवाक्यें रामीं रामदास पाहे मुख्य पद लाहे निवेदनें ३

९१

---

१ शेषाची.

तुंचि ब्रम्ह ऐसें वेदाचें वचन तेंचि संतजन दृढ करी १
दृढ करी साधु तुंचि ब्रंम्ह ऐसें तरि कां विश्वासें धरिजेना २
धरिजेना मनिं साधुचें वचन विदेहि अमान्य कां करावा ३
कां करावा निश्चय स्वयें स्वरूपाचा तिर्हिं प्रतीतिचा ऐक्यभाव
ऐक्यभावें जरि संतांचे वचनीं तरि समाधानी पाविजेल ५
पाविजेल निज स्वरूप आपुलें जरि विश्वासलें मन तेथें ६
मनाचा विश्राम तोचि आत्माराम रामदासिं वर्म संतसंगें ७

९२

गीता भागवतिं उपदेश केला अर्जुना दाविला देव कृष्णें १
कृष्णें दाखविला देव तो वेगळा बोलिजे आगळा सर्वांहुनी २
सर्वांहुनी सार देव तो साचार दास म्हणे पार कल्पनेचा ३

९३

कल्पनेचा देव कल्पनेचि पूजा तेथें कोणि दुजा आढळेना
आढळेना देव आढळेना भक्त कल्पने-रहित काय आहे २
आहे तैसें आहे कल्पना नसाहे दास म्हणे पाहें अनुभवें ३

९४

अनुभवें वाचे बोलिला नजाय भाव नेणें काय भाउं आतां१
भाउं आतां देव कैसा निरावेव[1] म्हणोनियां भाव सगुणासी२
सगुणासी भाव लावितां स्वभाव पालटे अभाव दास म्हणे३

९५

---

१ अवयवरहित.

भावनेचा देव भावार्थें भाविला देव भक्त झाला भावनेचा १
भावनेचा देव भावनेचा भक्त भावनेनें मुक्त भावितसे २
भावितसे मन त्याहुनि तें भिन्न दास म्हणे ज्ञान वोळखावें ३

९६

माझा स्वामी असे संकल्पा-परता शब्दीं काय आतां स्तुति करूं
स्तुति करूं जातां अंतरला दुरी मी तुंपणा उरी उरों नेदी २
उरों नेदी उरी स्वामी-सेवा-पण एकाकि आपण काय केलें ३
केलें संघटण कापुर-अग्निसी जैसी भिन्नत्वासि उरि नाहीं ४
तैसी नाहीं उरि रामिं रामदासा स्वयें होय ऐसा तोचि धन्य ५

९७

प्रवृत्ति सासुरें निवृत्ति माहेर तेथें निरंतर मन माझें १
माझे मनीं सदा माहेर तुटेना सासुरि सुटेना काय करूं २
काय करूं मज लागला लौकिक तेणें हा विवेक दुरि जाय ३
दुरि जाय हित मजचि देखतां प्रयत्न करूं जातां होत नाहीं
होत नाहीं यत्न संत-संगा-विण रामदासिं खुण सांगतसे ५

९८

अर्थाविणें पाठ कासया करावें व्यर्थचि मरावें घोकोनियां १
घोकुनियां काय वेगीं अर्थ पाहें अर्थरूप राहें देखोनियां २
देखोनियां अर्थ सार्थक करावें रामदास भावें सांगतसे ३

९९

वस्तुचा निर्धार होय अपरंपार साधनाचें सार निरूपण १
निरूपणाऐसें सार नाहीं दुजें जेणें सर्व बीजें हाता येती २
हाता येती बीजें ज्ञानाचिं सहजें निःसंदेह भोजें नाचतसे ३
नाचतसे सदा विवेक अंतरीं माया-मोह-पूरीं बुडों नेदी ४
बुडों नेदी कदाकाळिं निरूपण रामदासिं खुण संतसंगें ५

१००

निरुपण सार अद्वैत करावें तेणें उद्धरावें निश्चयेंसी १
निश्चयेंसि पाही आपुलि वोळखि तोचि एक सुखी जनामधें
जनामधें सुखी परत्र-साधनें संसार-बंधनें तया नाहीं ३
तया नाहीं देहबुद्धिची अहंता देहिं वीदेहता वस्तुरूप ४
वस्तुरूप होय मीपण त्यागितां शाश्वत भावितां दास मुक्त ५

१०१

निरूपणें भक्ति निरूपणें ज्ञान अनुताप पूर्ण निरूपणें १
निरुपणें योग योगाचा संयोग निरूपणें त्याग घडतसे २
घडतसे सर्व काहिं निरूपणें बाणति लक्षणें सज्जनाचीं ३
सज्जनाचीं मतें सज्जन जाणती येर ते नेणती जाणपणें ४
जाणत्या नेणत्या होय समाधान करावें मनन दास म्हणे ५

१०२

पूर्ण समाधान होय निरूपणें परि जाणपणें बुडविलें १
बुडविलें देहातीत समाधान देह-अभिमान वाढविला २

वाढविला तर्क वायां निरूपणीं जाणावें पापिणी काय केलें ३
काय केलें ऐसें जाणत जाणतां स्वरूपीं अहंता कामा नये ४
कामा नये देहबुद्धिचें जाणणें दास निरूपणें सावधान ५

१०३

गीतेचें लक्षण हेंचि हें प्रमाण श्रवण मनन सर्वकाळ १
सर्वकाळ सारासार-विचारणा वस्तुचि चाळणा निरंतर २
निरंतर ध्यास लागला अंतरीं धारणाहि धरी निर्गुणाची ३
निर्गुणा-संगति निर्गुण होईजे प्रत्यावृत्ति कीजे निरूपणें ४
निरूपणें होय अलभ्याचा लाभ साधन सुलभ दास म्हणे ५

१०४

निरुपणा ऐसें नाहिं समाधान आणिक साधन आढळेना
भक्ति ज्ञान घडे वैराग्य आंतुडे भावार्थ सांपडे निरूपणें २
शांति दया क्षमा नैराश्यता मनीं आंतुडे उन्मनि तेणेंगुणें
रिद्धि सिद्धि दासि होति निरूपणें श्रवण-मननें निजध्यासें
भ्रांतिचा संदेह तुटे एकसरा दास म्हणे करा निरूपण ५

१०५

निरूपणें निज लाभे सर्व कांहीं दुजें ऐसें नाहीं पाहों जातां
साराचेंहि सार मना अगोचर तें लाभे साचार निरूपणें २
दाखवितां नये बोलिलें नजाय त्याचि कळे सोय निरूपणें
मनासि नकळे मीपणा नाढळे तें गुज निवळे निरूपणें ४

चित्पत्तिचें कोडें तर्काचें सांकडें तें जोडे रोकडें निरूपणें ५
मन हें चंचळ तें होय निश्चळ साधनाचें फळ दास म्हणे६

१०६

केलेंचि करावें पुन्हा निरूपण तरि बाणे खूण कांहि एक१
कांहिं एक काळ निरूपणें गेला तोचि एक भला समाधानी२
समाधानी भला निरूपणिं राहे पाहिलेंचि पाहे निरूपणें३
निरूपणें पाहे श्रवण मनन होय समाधान निजध्यास ४
निज-ध्यास निज-वस्तुचा-धरावा संसार तरावा दास म्हणे५

१०७

एकदां जेवितां नव्हे समाधान प्रतिदिनिं अन्न खाणें लागे१
तैसें निरूपणें केलेंचि करावें परि नकरावें उदासीन २
प्रतिदिनिं अन्न प्रत्यहि जीवन देह-संरक्षण करावया ३
प्रत्यहीं संसारिं बोलावें लागतें कांहि केलिया तें सुटेना कीं ४
प्रतिदिनिं देह पाळावा लागतो शुद्ध करावा तो रात्रंदिवस५
प्रत्यहीं देहानें भोगिलें भोगावें त्यागिलें त्यागावें दास म्हणे६

१०८

आपुल्या भोजनिं पोट हें भरेना लागे उपार्जना दुसऱ्याची १
दुसऱ्याची सेवा करितां वेतन पाविजे तें अन्न लोकामध्यें२
लोकामध्यें उपासितां देह दारा मागावा मुद्दारा कोणापासीं ३
कोणापासिं कोणें काय हें सांगावें कैसेंनि मागावें वेतनासी४

वेतनासी जनिं तरिच पाविजे जरि सेवा कीजे स्वामीयाचि ५
स्वामीयाची सेवा करितां उत्पन्न स्वामि तो प्रसन्न होत असे
होत असे देव संतुष्ट भजतां मुक्ति सायुज्यता तणें लाभे
लाभे नवविधा तेणें चतुर्विधा पुसावे सुबद्धा सज्जनासी ८
सज्जनासी पूजा देहासि भजतां भार भगवंता कैसा पडे ९
कैसा भार पडे देहाचे भजनें भक्तिचेनि गुणें देव पावे १०
देव पावतसे भजतां देवासी सेवितां देहासी देव कैंचा ११
देव कैंचा देव सेविल्या वांचुनी तत्व-विवंचनीं दास म्हणे १२

१०९

शौच केलें तेणें शुचिर्भूत झाला जळस्नानें गेला मळ त्याचा
मळ-त्यागें झालें शरीर निर्मळ अंतरिंचा मळ कैसा जातो २
कैसा जातो काम-क्रोध-लोभ-दंभ नांदति स्वयंभ अंतर्यामी
अंतर्यामी आधिं होईजे निर्मळ तेणें तुटे मूळ संसाराचें ४
संसाराचें मूळ सूक्ष्मीं गुंतलें मनहि गुंतलें विभ्रमासी ५
विभ्रमासि बरें शोधोनि पहावें अंतरि रहावें निष्ठावंत ६
निष्ठावंत ज्ञान पूर्ण समाधान मग संध्या स्नान सफळित ७
सफळित संध्या संदेह नसतां निःसंदेह होतां समाधान ८
समाधान नाहीं स्नान संध्या काहीं लौकिकाचे ठाईं लोकलाज
लोकलाजे सर्व लौकिकचि केला देव दुरावला वरपणें १०
वरपणें देव कदा सांपडेना निष्ठेचा घडेना भक्ति भाव ११

भक्ति ते भावेंचि भाव तो जायांचा कर्म-लौकिकाचा खटाटोप
खटाटोपें देव कदा पाविजेना निश्चय घडेना शाश्वताचा १३
शाश्वताचा शोध अंतरिं असतां सर्व काहिं पहातां निरर्थक १४
निरर्थक तीर्थें निरर्थक व्रतें दास म्हणे जेथें ज्ञान नाहीं १५

११०

अनंताचा अंत पहावया गेलों तेणें विसरलों आपणासी १
आपणा आपण पहातां दिसेना रूप गवसेना दोहिंकडे २
दोहिंकडे देव आपणची आहे संग हा नसाहे माझा मज ३
माझा मज भार जाहला बहुत देखत देखत कळों आला ४
कळों आला भार पाहिला विचार पुढें सारासार विचारणा ५
विचारणा झाली रामिं रामदासीं सर्वहि संगासि मुक्त केली ६
मुक्त केली मोक्षा मुक्तिचि उपेक्षा तुटलि अपेक्षा कोणिएक ७

१११

पहिलें प्रथम मूळिं परब्रम्ह व्यापक सुक्षम जेथें तेथें १
जेथें तेथें वस्तु आहे निराकार शब्द व्योमाकार प्रगटित २
प्रगटित असे दिसेना ना भासे विचार विलसे ज्ञानियासी ३
ज्ञानियासी ज्ञान कळे निरंजन आणि जन वन सारिखेंची ४
सारिखेंची आहे देव ओळखतां जेथें तेथें जातां देव भासे ५
देव भासे मनिं नित्य निरंतर बाह्य अभ्यंतर व्यापुनियां ६
व्यापुनियां आहे सर्वांचे अंतरीं अनुभवें हरी ओळखावा ७

ओळखावा परिओळखतां नये म्हणोनि उपाये साधुसंग ८
साधु-संग धरिं श्रवण विवरी सारासार करी विचारणा ९
विचारणा करि देवा निर्गुणाची आणि सगुणाची उपासना १०
उपासना कर्म हो आधिं पाळावें मग सांभाळावें ब्रम्हज्ञान ११
ब्रम्हज्ञान नसे तें जन आंधळें सन्मार्गि पांगुळें क्रियाभ्रष्ट
क्रियाभ्रष्ट कर्म-उपासनेविण नेणातां निर्गुण सर्व मिथ्या १३
सर्व मिथ्या जंव ब्रम्हज्ञान नाहीं क्रिया कर्म काहीं सोडविना
सोडविना कर्म या कर्मापासोनी भगवंता वाचोनी तारांबळी
तारांबळी झाली देवासि नेणतां कर्मि गुंडाळितां देव कैंचा
देव कैंचा भेटे कर्म उरे पुढें संशयची वाढे सर्व काळ १७
सर्व काळ गेला संदेहीं पडतां नित्य चोरवाकितां कलिवर १८
कलिवर काय नित्य धूत गेला लावितो कोणाला उपकार १९
उपकार कैंचा सेवक देहाचा आणि कुटुंबाचा भारवाही २०
भारवाही झाला देवासि चुकला लौकिकचि केला जन्मवरी
जन्मवरी केलें अंतिं व्यर्थ गेलें कासाविस झालें वायाविण
वायाविण काळ गेला किं निर्फळ कर्म हें सबळ सुटेना कीं
सुटेना कीं कर्म कोण सोडविता सोडुनि अनंता कर्में केलीं २४
कर्में केलीं देह चालतां निर्मळ खंगतां ओंगळ देह झाला २५
देह झाला क्षीण सदा हगवण मृत्तिकेचा शिण कोण करी
कोण करी तेव्हां कर्माचें पाळण झाली भणभण शरीराची २७

शरीराची जेव्हां झालि भणभण तेव्हां नारायण भजों पाहे
भजों पाहे तेव्हां नारायण कैंचा गेला अभाग्याचा व्यर्थ काळ
व्यर्थ काळ गेला देवा नभजतां देह चोरवाळीतां चोरवाळेना
चोरवाळिला देहो वाढला संदेहो अंतकाळिं पाहो दैन्यवाणा ३१
दैन्यवाणा पाहे देवा नभजतां पाहा तुला आतां कोण सोडी ३२
कोण सोडि देव धुंडिल्या वांचुनी म्हणोनी भजनी सावधान
सावधानपणें देवासि शोधावें तेणेंचि साधावें परलोक ३४
परलोक साधे संताचे संगती चुके अधोगती गर्भवास ३५
गर्भवास चुके ज्ञान अभ्यासितां वस्तुसि पाहतां वस्तुरूप
वस्तुरूप होणें विवेकाच्या गुणें नित्य निरूपणें सारासार
सारासार घडे असाराचा त्याग योगिया निःसंग सहजची
सहजची कर्मापासुनि सुटला बोधें विनटला परब्रम्हीं ३९
परब्रम्हीं हेतु लागतां अहेतु देहें देहातीतु रामदास ४०

११२

कर्मे चित्त-शुधि होउनियां गेली मग उपासली उपासना १
उपासना-मिसें देव ठाई पडे संदेहाचि उडे एकसरा २
एकसरा पंथें सांपडे सुगम जैसे विहंगम फळावरी ३
फळावरी झड जातां अनायासी निर्फळ असोसी वायावीण
वायांविण शीण कासया करावा निर्फळ जाणावा संसार हा ५
संसाराचा सोस कर्मी निजध्यास तेणें जगदीश अंतरला ६

अंतरला देव अंतरीं नद्यावा विवेक पाहावा सज्जनाचा ७
सज्जनाचा योग सर्वांचा वियोग आणि त्याचा त्याग चमत्कारें
चमत्कारें त्याग तत्व-विहरणें शीघ्रचि पावणें मोक्षपदीं ९
मोक्षपदीं ज्ञान रामदासीं झालें बंधन तुटलें संशयाचें १०

११३

संशयाचें कर्म संशयिं पडिलें तें कोणें सोडिलें ज्ञानेविण १
ज्ञानेविण देव कैंचा ठायिं पडे अज्ञानें बापुडें गुंडाळलें २
गुंडाळले सर्व लौकिकाकरितां लौकीक पाहतां उध्दरेना ३
उध्दरेना लोक हे कोणि कोणासी व्यर्थचि देवासी अंतरावें ४
अंतरावें व्हावें बहुत आधीन बहुतांचें मन राखवेना ५
राखवेना मन बहुता जनाचें आणि सज्जनाचें वर्म चुके ६
वर्म चुके कर्म आडवेंचि आलें नाहीं वोळखिलें आत्मयासी
आत्मयासी जाणे तोचि एक भला संसारिं सुटला विवेकानें ८
विवेकानें लाभ पावावा आपुला लोकीकें देवाला सोडुं नये ९
सोडुं नये ज्ञान सगुणिं भजणें भक्ति निवेदनें वोळखावी १०
वोळखावी भक्ति सायुज्यता मुक्ती येणें होय गती दास म्हणे

११४

अस्थिचा विटाळ होतां स्नान केलें चुडे दातवलें कासयासी
आचमन करावें शूद्राच्या विटाळें हाटाचे चौढाळे[1] कोण जाणे २
नदीचे प्रवाहिं आंत पाहों नये स्नान संध्या होये अग्रोदकीं ३

१ गर्दित.

ओले चर्मि दूध होत आहे हिंग स्वयंपाकीं सांग सेवितातीं ४
रामदास म्हणे हे कोणि नपाहे देह मूळीं आहे विटाळाचा ५

११५

विटाळाचा देह विटाळें वाढला तुवां शुद्ध केला कोणेपरी १
पातकाचा देह पातकें वाढला विचारितां आला प्रत्ययासी २
अस्थिचा पंजर चर्मे गुंडाळिला विष्ठेनें भरला मळमूत्रें ३
जंत किडे ओक आंतडि कातडीं बाह्यात्कारीं वेडीं भादरलीं
भादरले केश माघुति निघती पुन्हा भादरती लागवेगें ५
भादरिली डोयि घेत प्रायश्चित अपानिं घासित मृत्तिकेसी
भादरीली डोई पळाला विटाळ माघुता चांडाळ भादरितो ७
बरा शुद्ध केला पुन्हा पापि झाला पुन्हा भादरिला सावकाश ८
सावकाश कांहीं विचार पहावा जेणें करीं देवा पाविजेतो ९
पाविजेतो देवा भक्तिनिवेदनें शुद्ध ब्रम्हज्ञानें रामदासीं १०

११६

पोट भरावया मांडिला उपास झाला कासाविस रामाविणें १
राजा पहावया प्रजा धुंडाळितो कासाविस होतो वाउगाची २
द्रव्य साधावया निर्द्रव्याचा संग तेथें कैंचें मग द्रव्य मिळे ३
ब्रम्ह साधावया कर्मामागें गेला तंव कर्मे केला कासाविस ४
सुटिका व्हावया बंधनचि केलें तेणें तें सुटलें केविं घडे ५
केविं घडे दृढरोगें आरोग्यता कुपथ्यानें व्यथा वाढतसे ६

एका व्यथा एकिं औषध घेतलें दास म्हणे झालें तयापरी ७

११७

चित्त आहे कैसें मळिण तें कैसें शुद्ध होतें कैसें विचारावें १
वैद्य ओळखिना रोगहि कळेना औषध मिळेना प्रचितिचें
अनुमानें देव अनुमानें भक्त अनुमानें मुक्त आनुमानी ३
अनुमानें केलें अनुमानें कल्पिलें निर्फळ जाहलें सर्वकाहीं
सर्व काहीं बरें प्रचिति आलिया दास म्हणे वायां अप्रचिती

११८

प्रचितीचा देव प्रचितीचा भाव करावा उपाव सप्रचित १
प्रचितीचा वैद्य प्रचितीचि मात्रा प्रचीतीच्या मंत्रा पाठ कीजे २
प्रचितीनें कोणिएक तें पाहावें जन ओळखावें प्रचीतीनें ३
प्रचीतीनें इष्ट प्रचीतीनें मित्र प्रचीतीने सूत्र कोणि एक ४
कोणिएक काय प्रचीती उपाय दास म्हणे सोय प्रचितिची ५

११९

प्रचिती वेगळें मिथ्या सर्व कांहीं निर्फळचि पाहीं अप्रचिती
अप्रचिती जेथ फळ कैंचें तेथ निर्फळचि व्यर्थ कासाविस २
प्रचीतीची रीज जया अंगीं नसे व्यर्थ हेंचि पिसें लोभाविणें ३
लोभाविणें लाभ मानिला सुलभ लाभ नाहीं क्षोभ प्रगटला
प्रगटला लोभ केलें निरर्थक प्रचीती सार्थक दास म्हणे ५

१२०

होते आठवण तेंचि अंतःकर्ण आतां सावधानमनें ऐका १
संकल्प विकल्प होय नव्हे वाटे तेंचि मन खोटें कल्पनिक २
होय नव्हे ऐसा अनुमान झालें निश्चयचि केला तोचि बुद्धी
निश्चयचि केला तयाचें चिंतन तेंचि चित्त जाण निश्चयेंसी ४
अहंकारासवें देह चालताहे दास म्हणे पाहें अनुभवें ५

१२१

करावें तें काय तेणें होतें काय अनुमानें काय प्रत्यय होतो
प्रत्यय होतो काय ऐसेंहि कळेना नये अनुमाना सर्व काहीं २
सर्व काहीं एका आत्मज्ञानाविण दिसताहे शिण बापुडाची
बापुडाची लाभ प्रचिती केवळा उगाचि आगळा दिसताहे
दिसताहे फळ लोकचि म्हणती आपुले प्रचिती काहिं नाहीं
काहिंनाहीं पूर्वजन्मिचें स्मरण होय विस्मरण सर्व काहीं ६
सर्व काहीं मागें जाहालें कळेना म्हणोनि फळेना केलें कर्म
केलें कर्म कोणें कोणासि पुसावें अनुमानें व्हावें कासाविस ८
कासाविस झाला कर्मेंजाजावला व्यर्थ श्रम गेला अंतकाळीं
अंतकाळीं गेला सर्व सोडुनियां भ्रमला प्राणि या विस्मरणें
विस्मरणें जाय सद्गुरु करितां दास म्हणे आतां गुरु करीं ११

१२२

प्रत्ययाचें ज्ञान तेंचि तें प्रमाण येर अप्रमाण सर्व काहीं १
सर्व काहीं धर्म आणि कर्माऽकर्म चुकलिया वर्म व्यर्थ जाती

व्यर्थ जाती जन्म ज्ञानावांचुनियां केले कष्ट वायां निरर्थक ३
निरर्थक जन्म पशूंचिया परी जंव तें अंतरीं ज्ञान नव्हे ४
ज्ञान नव्हे सोपें तें आधिं पहावें शाश्वत शोधावें दास म्हणे ५

१२३

आई आधिं पुरुष हेंचि विचारावें आपुलें करावें समाधान १
समाधान होय देव देखिलिया देवाविण वायां शिणों नये २
शिणों नये देव असोनि सर्वत्र हें तों देहयंत्र नाशिवंत ३
नाशीवंत देहो नाहीं त्या संदेहो दास म्हणे पाहा हो परब्रंम्ह ४

१२४

ज्याचें नाम घेसि तोच तुं आहेसी पाहें आपणासि शोधोनियां
शोधितां शोधितां मीपणाचि नाहीं मीपणाचें पाहीं मूळ बरें २
मूळ बरें पाहिं न राहिं या राहा आहा तैसे आहा सर्वगत ३
सर्वगत आत्मा तोचि तुं परमात्मा दास अहमात्मा सांगतसे

१२५

सर्वांहोनि थोर देव निराकार मग हा विस्तार विस्तारला
विस्तारिला जन त्वां नानापरीचा निर्गुण पूर्विंचा देव आहे २
देव आहे सत्य येर हे असत्य जाणातिल्या नित्य विचारणा ३
विचारणा करि धुंडि नानापरी दास म्हणे तरी तरसील ४

१२६

पतीत म्हणिजे वेगळा पडिला पावन तो झाला एकरूप १

एकरूप देव आशेष गांईचा तेथें दुजा कैंचा कोण आहे २
कोण आहे दुजा स्वरूपीं पहातां विचारें पाहतां एक आहे ३
एक आहे मूळ आपुलें शोधितां मनासि बोधितां रामदास ४

१२७

तुकाई यमाइ नमू चंडाबाई जाखाइ जोखाइ सटवाइ ते १
सटवाइ जगदंबा आदिशक्ति अंबा तुम्हीं त्या स्वयंभा दाखवावें
दाखवावें तुम्हीं सर्व पैलिकडे देखतांचि घडे मोक्षपद ३
मोक्षपद घडे मोक्षासि पाहतां तद्रूपचि होतां दास म्हणे ४

१२८

नमूं राम कृष्णा आदिनारायणा तुम्हिं त्या निर्गुणा दाखवावें
दाखवावें निज स्वरूप आपुलें दिसेनासें झालें काय करूं २
काय करूं आतां देवा नरहरी पुढारी माझारी पांडुरंगा ३
पांडुरंगा देवा अगा महादेवा तुम्हीं मज द्यावा ठाव ब्रम्हीं ४
ब्रम्हीं ब्रम्हरूप तें मज करावें रामदास भावें प्रार्थितसे ५

१२९

सूर्यनारायणा देवा नमस्कार तुवां निराकार दाखवावें १
दाखवुन द्यावें निज जीवदावें चंद्रा तुज भावें प्रार्थितसें २
प्रार्थितसें महि आणि अंतरिक्षा आम्हां त्या अलक्षा लक्षवावें
लक्षवावें मज आपोनारायणें ब्रम्हप्रासि जाणें तें करावें ४
करावें सनाथ आजि प्रभंजनें[1] नक्षत्रें घरुणें दास म्हणे ५

१३०

1 वायूनें

तुम्हिं सर्वदेवीं मिळोनि पावावें मज वेगीं न्यावें परब्रम्हीं १
परब्रम्हीं न्यावें संत-अनुभवें मज या वैभवें चाड नाहीं २
चाड नाहीं एका निर्गुणा वांचुनीं माझे ध्यानिं मनिं निरंजन ३
निरंजन माजा मज भेटवावा तेणें होय जीवा समाधान ४
समाधान माझें करा या सर्वही तुम्हासि देहही विसरेना ५
विसरेना देही चालती तंवरी बाह्यअभ्यंतरीं दास म्हणे ६

१३१

तुं काय झालासि अगा निरंजना आम्ही भक्तजना सांभाळावें
सांभाळावें सदा सबाह्याभ्यंतरीं आम्हां क्षणभरी सोडुं नको
सोडुं नको यायां गुप्त कां झालासी देवा देखिलासि संतसंगें ३
संतसंगें गुप्त होउनि पाहिला संग त्याग झाला दर्शनेंची ४
दर्शन जाहलें तेंचि तें जाणलें नसोनि आसलें कल्प कोडी ५
कल्पकोडी जोडी झालि निर्गुणाची दास म्हणे केंचि देहबुद्धी

१३२

देवेंविण आतां मज कंठवेना कृपाळु तो नानावाईं वसे १
नानाठाई देव आहे जेथें तेथें तयाविण रीतें स्थळ नाहीं २
स्थळ नाहीं रितें ब्रम्ह तें पुरतें जेथें जावें तेथें मागें पुढें ३
मागें पुढें ब्रम्ह सर्वत्र व्यापक दास तो निःशंक तेणें गुणें ४

१३३

देव निर्विकार त्या नाहिं आकार तरि हा विस्तार कोणें केला १

कोणें केला ऐसा शोधुनि पाहावें पाहोनि राहावें समाधान २
समाधान घडे विचार पाहतां बुजोनि राहतां सर्वकाळ ३
सर्वकाळ पूर्वपक्ष हो सिधांत वेदांत धादांत सप्रचिती ४
सप्रचिति तरि विकारीं विकार देव निर्विकार जैसा तैसा ५
जैसा तैसा आहे विवेक पहावा पडों नये गोंवा दास म्हणे ६

१३४

नमूं वेदमाता जेकां सर्व सत्ता ब्रम्हज्ञान आतां बोलूं कांहिं १
बोलूं कांहिं ब्रम्ह जेणें तुटे भ्रम आणि सुखें वर्म ठायिं पडे २
ठायीं पडे देव आणि भावाभाव प्रकृति स्वभाव सर्वकाहिं ३
सर्व काहिं कळे संदेह मावळे अंतर निवळे साधकाचें ४
साधकाचें हित होय निरूपणें श्रवण-मननें दास म्हणे ५

१३५

श्रवण करावें जें तें ब्रम्हज्ञान ज्ञानेविण शिण कामा नये १
कामा नये येथें सारासार नाहीं कथेच्या प्रवाहीं कोण साध्य २
साध्य तेंचि घ्यावें येर तें सोडावें विचाराचे नावें जेथें शून्य ३
जेथें शून्य ज्ञान सर्व अनुमान अनुमानें धन्य होइजेना ४
होइजेना धन्य निरंजनेंविण रामदास खुण सांगतसे ५

१३६

राम कैसा आहे हें आधिं पाहावें मग सुखें नावें दास्य करूं १
दास्य करू जन देव वोळखेन देवासि चुकोन दास्य कैसें २

दास्य कैसें घडे देवासि नेणतां वाउगें भ्रमतां शिण उरे ३
शिणउरे साध्य तें काहिं साधेना अंतरिं वसेना समाधान ४
समाधान देव पाहतां घडेल येर विघडेल रामदास ५

१३७

शोधुनि पाहावें देव-ऋषि-मूळ निर्माण सकळ कोठुनियां १
कोठूनियां झालि सर्वहि उपाधी वरि घ्यावि शुद्धी शाश्वताची
शाश्वताची शुद्धी घेतां दृढ बुद्धी होयोनि समाधी ज्ञाता चढे ३
ज्ञाता चढे सर्व वेद-शास्त्र-बीज मुख्य गुह्य गुज योगियांचें ४
योगियांचें गुज सहजि सहज दास म्हणे निज ठायिं पडे ५

१३८

देव तो कळेना शाहिला चुकोनि संसारा येउनि काय केलें १
काय केलें बापा आपुलें अनहित देखत देखत चुकलासी २
चुकलासी धनि या भूमंडळींचा सर्वहि-देवांचा मुख्य देव ३
मुख्य देव आहे तो तुज कळेना शाहणा आपणा म्हणविशी ४
म्हणविशी परि दुसऱ्याचें सोंग उगें कोरि सुगें दास म्हणे ५

१३९

शाहणे दिसतां ब्रह्मज्ञानेविण संसाराचा शीण करोनियां १
करोनि संसार रात्रंदिवस धंदा कैसें हो गोविंदा चुकलेती २
चुकलेति वायां तुम्ही कां वंधें हो अंतरिं संदेहो जन्मवरी ३
जन्मवरी वोझें वाहिलें वाउगें व्यर्थ काम-रंगें रंगोनियां ४

रंगोनियां कामीं अंतरावें रामीं दास म्हणे ऊर्मि[1] कामा नये ५

१४०

नवस पुरवी तो देव पूजिला लोभालागीं झाला कासाविस १
कासाविस झाला प्रपंचाकरितां सर्वकाळ चिंता प्रपंचाची २
प्रपंचाचि चिंता करिताचि मेला तो काय देवाला उपकार ३
उपकार केला पूर्वजांलागुनी ते गेले मरोनि पहातसे ४
पाहतसे पुढें आपणाचि मेला देवासि चुकला दास म्हणे ५

१४१

लोभ नवसांचा तो देव बद्धाचा आणि मुमुक्षाचा गुरु देव १
गुरु देव जाण तया मुमुक्षाचा देव साधकाचा निरंजन २
निरंजन देव साधकाचे मनीं सिद्ध समाधानी देवरूप ३
देवरूप झाला संदेह तुटला तोचि एक भला भूमंडळीं ४
भूमंडळीं रामदास धन्य आहे अनन्यता पाहे शोधोनियां ५

१४२

तुजला तुं थोर मजला मी थोर तुं थोर मी थोर कामा नये १
कामा नये कोणालागीं मीतुंपणा पाहा थोरपण ईश्वराचें २
ईश्वराचें रूप पहातां निवावें मीतुंपणा जावें सांडुनियां ३
सांडुनियां जाय तें काय आपणा शाश्वताच्या खुणा पाहें बापा ४
पाहें बापा देव कोण निरावेव दास म्हणे भाव तेथें देवी ५

१४३

१ लहरी.

भाविला नजाये तेथें भाव कैंचीं परि हो गोसावि सांगतसीं १
सांगतसीं परि नये अनुमाना हें कांहिं कळेना आम्हांलागीं २
आम्हांलागीं कळे तें कांहीं सांगा हो गोसावी आहा हो भले तुम्हीं
भले तुम्हीं आहां मज उमजावें उकलुनी द्यावें सर्व कांहीं ४
सर्व कांहीं कळे सद्गुरु करितां दास म्हणे आतां गुरु करीं ५

१४४

गुरुविण प्राणि त्या होय जाचणी सत्य माझी वाणी मिथ्या नव्हे
मिथ्या नव्हे सत्य सांगतों तुम्हांला अंतिं यमघाला चुकेना कीं२
चुकेना कि यमयातना या जना वेगीं निरंजना ठायिं पाडा ३
ठायिं पाडा वेगिं देव निरंजन लावा तनमन सद्गुरुसीं ४
सद्गुरुसीं नाहीं जयाला वोळखी तया झोकाझोकी यातनेची
यातनेची चिंता तुटे एकसरीं वेगिं गुरु करीं दास म्हणे ६

१४५

ज्याचेनि जितोसि त्यासि चुकलासी व्यर्थचि झालासी भूमिभार
भूमिभार जिणे तुझें गुरुविणें वचनें प्रमाणें जाण बापा २
जाणें तूं हें गती गुरुविण नाहीं पडसि प्रवाहीं मायाजाळीं ३
मायाजळीं वायां गुंतलासि मूढा जन्मावरि वोढा तडातोडी ४
काहिं तडातोडि काहि देव जोडी आयुष्याचि घडी ऐसी वेचीं५
ऐसी वेचीं बापा आयुष्य[1] वैयसा दास म्हणे ऐवा काळीं घालीं६

१४६

---

१ आयुष्यता.

सर्व काळ गेला संसार करितां तरि सार्थकता कैसी होय १
कैसी घडे मुक्ति कैसी घडे भक्ती म्हणोनियां चित्तीं गोष्टि धरी
गोष्टि धरी मनीं स्वहितालागुनी बैसा देवध्यानीं क्षणएक ३
क्षण एक गेला सुखाचा बोलतां तेणें काहिं चिंता वोसरेल ४
वोसरेल चिंता संसाराचि माया भजा रामराया दास म्हणे ५

१४७

प्रपंचिं असोनि परमार्थ करावा बरा विवरावा निरंजन १
निरंजन देव प्रगटे अंतरीं मग भरोवरी करिना कां २
करिना कां परि संसार बाधिना परि तो साधेना काय करूं ३
काय करूं देवा लौकिका उपाय धरवेना सोय शाश्वताची ४
शाश्वताची सोय समाधान होय मोक्षाचा उपाय सद्गुरूची ५
सद्गुरूचि गति चुके अधोगती दास म्हणे मती पालटावी ६

१४८

संसार करावा सुखें यथासांग परि संत-संग मनीं धरा १
मनीं धरा संत-संगति विचार येणें पैलपार पाविजेतो २
पाविजे तो याचि प्रचिति पाहावी निरूपणीं व्हावी अति प्रीती
अति प्रीती तुम्हिं निरूपणीं धरा संसारीं उधरा असोनियां ४
असोनियां नाहीं हे माया सर्वही विवंचुनि पाहीं दास म्हणे ५

१४९

करूनि अकर्ते होउनियां गेले तेणे पथें चाले तोचि धन्य १

तोचि धन्य जनीं पूर्ण समाधानी जनीं आणि वनीं सारिखाची २
सारिखाची जेथें तेथें पालटेना नये अनुमाना कोणि एक ३
कोणिएक लोक देहासि पाहाती अंतरींची गती कोण जाणे ४
कोण जाणे काय परावे मनिचें जनास जनीचें कळतसे ५
कळतसे परी अंतरीं शोधावें मनासि बोधावें दास म्हणे ६

१५०

समाधान व्हावें विवेकें पाहावें वायूच्या स्वभावें सर्व काहीं १
सर्व काहीं घडे वायूची करितां वायु पाहों जातां आढळेना २
आढळेना वायु आकाशीं विराला कर्ता काय झाला अंतरींचा ३
अंतरींचा सर्व विवेकें पाहतां ब्रम्हरूप आतां सहजची ४
सहजची झालें विचारानें केलें माणूस पाहिलें शोधुनियां ५
शोधुनियां जीत माणुस पाहावें वर्म पडे ठावें दास म्हणे ६

१५१

शरीराचीं तत्वें तत्वांचें शरीर पाहावा विस्तार विस्तारुनी १
विस्तारुनी गुणी तत्वांचि मांडणी सिद्धांतें[1] जाणोनी आरंभावीं
आरंभावीं तत्वें तत्वें वेगळालीं मीपणा गळाली विवेकानें ३
विवेकें पाहतां कोणिच नाढळे समजतां कळे सर्व काहीं ४
सर्व काहीं लाभ होतो निरूपणें श्रवण-मननें दास म्हणे ५

१५२

माणुसाचें ब्रम्ह शोधितां होइल प्रचित येईल रोकडीच १

---

१ वास्तविकपणें.

रोकडी प्रचीति होति गुरुमुखें फुका सर्व सुखें हाता येती २
हाता येती बीजें सज्जनाच्या गुजें प्रचीतीच्या भोजें आनंदला ३
आनंदला प्राणि सद्गुरु सेवितां क्षुधार्थी जेवितां जेविं तृप्त ४
तृप्त झाली बुद्धि निर्गुणाची शुद्धी लागली समाधी रामदासीं ५

१५२

आतां काहिं बोलों धालों तृप्त झालों विवेकें राहिलों परब्रम्हीं १
परब्रम्हीं जातां ब्रम्हचि तत्वता विचारें पाहतां आपणाची २
आपणची असे कोणिहि न दिसे संसाराचें पिसें वाव झालें ३
वाव झालें भय सर्व संसारींचें लाधलें हरिचें निज धाम ४
निज धाम बोधें विवेकें पाहावें दास जीवें भावें सांगतसे ५

१५३

आकाराचें सुख निराकारा नये निराकारिं काये पाहसील १
पाहसील सुख सुखामागें दुःख शोक अवश्यक अंगीं वाजे
अंगीं वाजे शोक एरवादिये वेळीं सुख सर्वकाळीं सगुणाचें ३
सगुणाचें सुख नासोनि जायिल सगुण होईल नाहीं ऐसें ४
नाहीं ऐसें एक निर्गुण दिसतें रोकडेंचि तेथें काहिं नाहीं ५
काहीं नाहीं कैसें आहे घन दाट सर्वांचें सेवट परब्रम्ह ६
परब्रम्ह परि पाहतां दिसेना नये अनुमाना काहिं केल्या ७
काहीं केल्या नोव्हे पाषाणाचें सोनें तैसें हें अज्ञानें जाणिजेना ८
जाणिजेचि जनीं निज परब्रम्ह तंव कैंचा श्रम जाऊं पाहे ९

जाउं पाहे मन ब्रंम्हासि पहाया तंव तेथें माया दिसताहे १०
दिसता हे माया तंव निरूपासी येरवीं मायेसी ठाव कैंचा ११
कैंचा ठाव तया माया-ज्ञानियासी रामीं रामदासीं संतसंग १२

१५४

ऐसा कोण आहे सुकियाचा जाण कळे वोळखण नसांगतां १
नसांगतां जाण अंतरींचा हेत पूरवी आरत सर्व काहीं २
सर्व काहीं जाणें चतुराचा राणा धन्य नारायणा लीला तुझी ३
लीला तुझी जाणे ऐसा कोण आहे विरंचि तो राहे चोकटला
चाकटला मतु देवासि पाहतां दास म्हणे आता हद्द झाली ५

१५५

स्वप्नीं देखिलें तें स्वप्नायरी गेलें जागृतीनें केलें तेंचि खरें १
तेंचि खरें होतें येर सर्व जातें तैसें ज्ञानियानें संसारीक २
संसार-मायेचा होइल विलय वायां चिंता कांय दास म्हणे ३

१५६

चिंता काय आतां स्वामिचे सुखाची सर्व चाले तोंचि ब्रंम्ह दिसे
बरें दिसे तरी ज्ञाते नमानिती दास म्हणे चित्तीं पालटेना

१५७

देव निराकार त्या नाहीं आकार आकार-संहार होत आहे १
होत आहे जें जें सर्वहि जाणारें जाणारें होणारें सर्व माया २
सर्व माया दिसे हें पंचभूतिक आत्मा आहे एक निरंजन ३

---

१ चकित झाला.

निरंजनीं जन वन काहिं नसे द्वय भार भासे कल्पनेसी ४
कल्पेनेसि भासे तें सर्व कल्पित कल्पनेरहीत परब्रम्ह ५
परब्रम्ह नाहिं ऐसा ठाव कैंचा धन्य तो दैवाचा आत्मज्ञानी ६
आत्मज्ञानी नर पाहे सारासार पुढें तदाकार होत आहे ७
होत आहे जन्म सार्थक तयाचा जेथें सज्जनाचा अनुग्रह ८
अनुग्रह घडे बहुता सुकृतें साक्षात्कार जेथें रोकडाची ९
रोकडाची मोक्ष साधुचे संगती चुके अधोगती आत्मज्ञानें
आत्मज्ञानें होतें आत्मनिवेदन भक्तिचें लक्षण नवविधा ११
नवविधा भक्ति श्रवण करावी धारणा धरावी श्रवणाची १२
श्रवणाची स्थिति ब्रम्ह-निरूपण श्रवण मनन निजध्यास
निजध्यास नीजवस्तुचा धरावा विचार करावा आपुलाही १४
आपुलाहि ठाव ज्ञानें होतो वाव जाणते उपाव श्रवणाचे १५
श्रवणाचे भाव जाणते जाणती तिनिची प्रचीति ऐक्यभाव
ऐक्यभाव देव-भक्त-नामांकित अनन्य अनंत जैसा तैसा १७
जैसा आहे लाभ श्रवण-भक्तिचा तेथें विभक्तिचा ठाव नाहीं
ठाव नाहीं ऐसा श्रवणें जाणावें कीर्तन करावें हेंचि आता १९
हेंचि हें कीर्तन नित्य निरंतर ग्रंथाचें अंतर विवरावें २०
विवरावें जेणें तोचि तो जाहला रंक तो पावला राज्यपद २१
पदीं पद प्राप्त झालें संतसंगें सद्रुप अंतरंगें समाधान २२
समाधान झालें श्रवणें कीर्तनें रामाच्या स्मरणें चित्त-शुद्धी

चित्त- शुद्धी झाली जेणें तें धरावें सेवन करावें सद्गुरुचें २४
सद्गुरु करावा तें पादसेवन सद्गुरुनें ज्ञान होतअसे २५
होत आहे ज्ञान सद्गुरु करितां होय सार्थकता गुरुचेनी २६
गुरुचेनी पदें लोक ठायिं पडे सार तें निवडें प्रत्ययासी२७
प्रत्ययासी बोले तेंचि तें बोलणें अर्चन करणें गुरु-देवा २८
गुरु-देवालागीं कीजे नमस्कार साहावा विचार भक्ति ऐसी२९
सर्व-दास्य कीजे ते भक्ति सातवी सख्य ते आठवि भक्ति जाणा
नववियें लक्षण आत्मनिवेदन सर्वदा अभिन्न परब्रम्हीं३१
परब्रम्ह स्वयें आपणाचि होणे ऐसीं हि लक्षणें सार्थकाचीं ३२
सार्थक भजन आत्म-निवेदन विवेकें अभिन्न देव भक्त ३३
देव भक्त ऐसे हे आधीं पाहावें स्थितिनें राहावें सर्वकाळ
सर्वकाळ वस्तु आहे जैसी तैसी देह प्रारब्धासि समर्पिला
समर्पिला त्यासि होणार होइल जाणार जाइल पंचभूत
पंचभूत माया मायिक दिसते होते आणि जाते स्वप्नाकार
स्वप्नाकार माया आपण वेगळा असोनि निराळा सर्वांमध्यें३८
सर्वांमध्यें परि सर्वां बाह्य आहे आहे तैसें आहे सदोदीत३९
सदोदीत वस्तु तेंचि तें आपण रामदासीं खुण सांगतसे४०

१५८

विटाळाचा देह विटाळ जाणतां शुद्ध करुं जातां कोणेपरी१
कोणेपरी आतां देह शुद्ध होइल विटाळ जाइल कैसा याचा

याचा अर्थ घेतां या नये रुद्धता रुद्ध करु जातां पुन्हा पापी
पुन्हा पापी झाले पुन्हा रुद्ध केले आयुष्य वेचलें ऐशापरी४
ऐशापरी देह सर्वदा खंडिला दास म्हणे झाला कासावीस

१५९

स्नानिकेचा ऐशा करी नाना परी माउता दंकारि नर्क तेथें १
नर्क तेथें आहे केसा हा काढावा व्यर्थ वाढवावा लोकाचार २
लोकाचार केला लोकीकीं देखतां अंतरीं रुद्धता आढळेना
आढळेना ज्ञान पूर्ण समाधान सर्वदा बंधन संदेहाचें ४
संदेहाचें पाप झाला वज्रलेप विचार निष्पाप रामदासीं ५

१६०

प्रपंचि तें भाग्य परमार्थी वैराग्य दोनी यथासांग दोहींकडे १
दोहींकडे सांग होता तो समर्थ नाहींतरी व्यर्थ तारंबळी २
तारंबळी होता विचारनसतां दास म्हणे आतां सावधान ३

१६१

बंधाचा मुमुक्षें प्रबोध करावा मग उद्धरावा ज्ञानमार्गें १
ज्ञानमार्गें द्यावें सत्य समाधान तरी मग जन पाठीं लागे २
पाठीं लागे त्याचें अंतर जाणावें आपुलें म्हणावें दास म्हणे

१६२

पतित हे जन करावे पावन तेथें अनुमान करूं नये १
करूं नये गुण-दोष-उचाठेवी विवेकें लावावी बुद्धि जना २

---

१ जातें इत्यादिका सटांकी लावण्याचें कसब करणारी एक जाति आहे.

बुधि सांगे जना त्याना व सज्जन पतित-पावन दास म्हणे ३

१६३

महापापि लोक पूर्विचे आहेती तेचि पालटती जयाचेनी १
जयाचेनी योगें होतसे उपाय तुटति अपाय नानाविध २
नानाविध जन सुबुद्धचि होती साधुचे संगती दास म्हणे ३

१६४

लोखंडाचें सोनें परिसाचे गुणें साधुचेनि संगें बद्ध सिद्ध १
बद्ध सिद्ध होती देखतां देखतां होय सार्थकता तात्काळची २
तात्काळची झाला वाल्हा तो वाल्मिक दास पुण्यश्लोक रामनामीं

१६५

पावन असतां पतित झालासी सोय चुकलासी पावनाची १
पावनाची सोय धरितां अंतरीं स्वरुप विवरि समाधान २
समाधान झालें केलें पावनानें आत्मनिवेदनें दास म्हणे ३

१६६

आत्मनिवेदन नववें भजन येणे संतजन समाधानी १
समाधानी संत आत्मनिवेदन ज्ञानें भिन्नपण सांडवलें २
सांडवलें सर्व माइक संगासी रामी रामदासीं निःसंगता ३
निःसंगता झाली विवेकानें केली मुक्ति हि लाधली सायुज्यता ४

१६७

आतांचि हे मुक्ति देहिं पावे जना तरि कां सज्जना शरण जावें १

शरण जावें भावें सज्जनचि व्हावें शीघ्र उद्धरावें निरुपणें २
निरुपणें निज वस्तु तें सांपडे गुज गयींपडे अकस्मात ३
अकस्मात ठाव नदिसे आपुला निरंजनि झाला निरंजन ४
निरंजन झाला ये जनीं असोनी उन्मनि गिन्मनी नाढळती ५
नाढळति तेथें कांहिं देहेभाव तत्वज्ञान वाव देहबुद्धी ६
देहबुद्धी गेली देखतां देखतां मीकोण हें आतां सांपडेना ७
सांपडेना शुद्धी मीपणें पाहतां तें मीपण जातां वस्तुरूप ८
वस्तुरूपबोधें अरूप होइजे विवेकाचि कीजे विचारणा ९
विचारणा झाली रामीं रामदासी आतां या जन्मासी ठाव नाहीं
ठाव नाहीं ऐसें राघवाचें देणें थोराहुनि होणें थोर स्वयें ११

१६८

माझें थोरपण देव वाखाणिती ऐसी हे प्रचीती सिद्ध आतां
सिद्ध आतां बोध देखत देखतां होय सार्थकता शीघ्रकाळें २
शीघ्रकाळें काळ सर्व संहारिला अनुभव आला रोकडाची ३
रोकडाची आतां तुम्हिं तरी पाहा विवेकानें आहा काय नेणे
नेणो महिमान विवेकी-जनाचे होय सज्जनाचें मूळस्थान ५
मूळस्थान मूळ होइजे केवळ कोण रे चांडाळ मिथ्या बोले ६
मिथ्या बोलवेना पाहा विवंचना सिद्ध अनुमाना कैसी येते ७
कैसी येते आत्मप्रचीति आपण मी तु ऐसें कोण सांग बापा ८
सांग बापा मनीं बरें विचारुनी तत्वाचि झाडणी करुनियां ९

करुनियां पंचीकर्ण-विवरण पुढें मींतूपण कोठें आहे १०
आहे तैसें आहे प्रत्यक्ष जाणावें कोणासि म्हणावें काय आतां
काय आतां होतें बहु बोलोनियां घेत लेंसे जायां सर्व कांहीं
सर्व काहीं ऐसें दृश्य जाइ जेणें माझें मीच जाणें कोणा सांगों
कोणा सांगों आतां हें कोण घेइल वायांची जायिल अभीमानें
अभिमानें सत्य राम कोपताहे सिद्धचि नलाहे आत्मरूपा१५
आत्मरूप स्वयें आपण नाव्हिजे तरि वायां कीजे रामदास१६

१६९

कदाकाळीं राम दासा उपेक्षिना राम-उपासना ऐसी आहे१
ऐसी आहे सार राघोबाची भक्ती भक्तिचि विभक्ती जेथें नाहीं
जेथें नाहीं काहिं वावुगें मायिक राम-उपासक दास म्हणे ३

१७०

मायिकाचि भक्ति उधाराचि मुक्ती तैसि नाहीं स्थिती राघवाची
राघवाची कृपा सध्या मोक्षफळ तुटे तळमळ चमत्कारें २
चमत्कार आतां जो कोणि पाहिना त्याचा पंथ उणा कोटिगुणें
कोटीगुणें उणें जिणें त्या नराचें तेथें विचाराचें वोस घर ४
वोसघरिं कोण कासयासि धांवे व्यर्थचि शिणावें कामाविण ५
कामाविण काम राहे आत्माराम जेथेंचि विश्राम पाविजेल६
पाविजेल परि विवरित जावें सर्वहि सांडावें वोळखोनी ७
वोळखतां त्याग सर्वांचा घडेल मार्ग सांपडेल योगियांचा ८

योगियांचा पंथ योगिच जाणती तिन्हींचि प्रचीति एक जेथें ९
एक जेथें आत्मा शास्त्र गुरुवाक्य पाहे महावाक्य विवरुनी १०
विवरुनि ब्रम्ही ब्रम्ह अहमस्मि[1] राम आहे रामी रामदास ११

१७१

मग्रचित बहि मिथ्या कोण करी धन्य जो विवरी विवेकानें १
विवेकानें जन भेटतां संकट त्याचि खटपट सुखरूप २
स्वरूप संत सत्या साभिमानी तयांसिच मनीं येरा नाहीं
येरा नाहिं गति सत्यावांचुनियां असत्याचे पायां कोण पडे ४
कोण पडे आतां संदेहाच्या डोहीं कोपणाविण नाहीं चाड आम्हां
आम्हां नाहिं चाड ते कोणाएकाची द्दढ राघवाची कास धरूं ६
कास धरूं जेणें पावन हो केलें तेथें माझें झालें समाधान ७
समाधान झालें प्रत्ययासि आलें धन्य तीं पाउलें राघवाचीं ८
राघवाचीं पदें मानसिं धरिन विश्व उद्धरिन हेळोमात्रें ९
हेळामात्रें मुक्त करिन हा जन तरिच पावन राघवाचा १०
राघवाचा दास मी झालों पावन पतितें कोण उरों शके ११
उरों शके ऐसें कल्पांति घडेना जो कोणि पुसेना त्यासि उणें १२
उणें नसांगतां माझ्या सूर्यवंशा कोणाचि दुराशा नाहिं आम्हां १३
नाहिं आम्हां उणें राघवाच्यागुणें ब्रीदचि राखणें पावनाचें १४
पावनाचें बीज आम्हां प्राप्त झालें प्रचितीस आलें कांहिएक
तारकाकचि मोक्ष हें ब्रीद रामाचें होतआहे साचें येणें काळें १६

---

१ अहं-अस्मि-मीआहें. २ क्रीडेकरून.

कितिएक जन ज्ञानें उद्धरिले कृतकृत्य झाले तात्काळची १७
येणेकाळें मोक्ष जरि मी देईन दास म्हणविन राघवाचा १८
राघवाचा वर पावलों सत्वर जनाचा उद्धार करावया १९
कराया समर्थ राम सूर्यवंशीं मज कासयासि रोग आतां २०
रोग जातां राग येईल समर्था हेतों काहिं सत्ता माझि एक २१
माझि सर्व सत्ता जानकिजीवना आतां मी लेखिना ब्रम्हादिकां २२
ब्रम्हादिक माये जनकापासुनी तयासी व्यापुनी राम आहे २३
राम आहे जनिं राम आहे वनीं राम निरंजनीं सारिखाची २४
सारिखाची राम सृष्टि पाहों जातां तोचि पाहा आतां निरंजन २५
निरंजन राम काहो अंतरता मोहुनियां जातां एकिकडे २६
एकिकडे जातां तेथें तोहि राम सांडोनियां राम बरें पाहा २७
बरें पाहा तुम्हीं आतांचि पावाल पावनचि व्हाल रामरूपें २८
रामरूपें सर्व रूपें निवारिलीं आसतचि झालीं नाहिं ऐसीं २९
नाहिं ऐसीं रूपें भिंति चित्राकार तैसा हा आकार स्वप्न जैसा ३०
स्वप्नींचा आकार कल्पनेसि भासे रामरूप ऐसें निर्विकल्प ३१
निर्विकल्प राम कल्पितां होईजे मिळोनि जाईजे रामरूपीं ३२
रामरूपिं सर्व साधन जाहलें पावनचि केलें पावतानें ३३
पावन हो राम जो कोणि पावेल रामचि होइल निजध्यासें ३४
निजध्यास निजवस्तुचा धरावा श्रवण करावा साक्षात्कार ३५
साक्षात्कार होतां सत्य निर्गुणाचा मग या गुणाचा पांग नाहीं ३६

पांग नाहिं ऐसें नेमस्त जाणावें शीघ्रचि सुटावे संवसारीं ३७
संसारीं सुटिजे संसार करितां सर्वहि भोगिता भोगातीत ३८
भोगातीत जैसा श्रीकृष्ण दुर्वासा आत्मज्ञानि ऐसा सर्वकाळ ३९
सर्वकाळ देही आसतां विदेही रामदासिं नाही जन्म मृत्यु ४०

१७२

जाणे सुख दुःख राम माझा एक येरेते मायिक वैभवाची १
वैभवाचि सखि वीरगोनि जाती आत्माराम अंतीं जीवलग २
जीवलग नाहीं श्रीरामावाचूनीं हाचि माझे मनीं दृढ भाव ३
भाव अनन्याचा आहे वरपंगाचा रामेविण केचा अंतरंग ४
अंतरीची व्यथा श्रीराम सर्वथा जाणवल्या चिंता दुर करी ५
करितो प्रतिपाळ शरण आलियाचा राम त्रैलोक्याचा मायबाप ६
माय बाप बंधु सज्जन सोयरा एका रघुवीराविण नाहीं ७
नाही मज कोणि श्रीराम असतां सत्वर वाहतां उडि घाली ८
उडि घाली मज अनाथा कारणें राम सर्व जाणें अंतरिचें ९
अंतरिचे गुज राम सर्व बीज रामदासीं निज प्रगटलें १०

१७३

छत्रसिंहासनि अयोध्येचा राजा मांदतसे माझा माय बाप १
माझा माय बाप त्रैलोकिं समर्थ सर्व मनोरथ पूर्ण करी २
पूर्ण प्रतापाचा कैवारी देवाचा नाथ अनाथाचा स्वामि माझा ३
स्वामि माझा राम योगियां विश्राम सांपडले वर्म थोर भाग्य ४

थोर भाग्य त्याचें राम ज्याचे कुळीं संकटीं सांभाळीं भावबळें ५
भावबळें जीहिं धरिला अंतरीं तया क्षणभरीं विसंबेना ६
विसंबेना कदा आपुल्या दासासीं राम रामदासी कुळस्वामी ७

१७४

सोडवि जो देव तोचि देवराव येरे सर्व नाव नाथिलेची १
नाथिलेचि नाव लोकामध्यें पाहे ठेवि जेथ आहे प्रतापाचें २
प्रतापाचे नाव एका राघवासी रामीं रामदासी देवराव ३

१७५

पुण्याचें माहेर साधकाचें घर बहुतिचें छत्र स्वामी माझा १
स्वामी माझा राम रायाचें मंडण संसार खंडन महाभय २
महाभय कैसें अभेद भक्तासी रामीं रामदासी धन्य बोला ३

१७६

धन्य सूर्यवंश पुण्य परायण सर्वही सगुण समुदाय १
समुदाय काय सांगु या रामाचा अंतरीं कामाचा लेश नाहीं २
लेश नाही मनीं तया भरतासी सर्वही राज्यासी त्यागीयेलें ३
त्यागीयेलें अन्न केलें उपोषण धन्य लक्षुमण ब्रंम्हचारी ४
धन्य ब्रंम्हचारी मारुति सेवक श्रीरामीं सार्थक धन्य केलें ५
धन्य केला जन्म वाल्मिकीऋषीनें धन्य तीं वचनें भविष्याचीं ६
भविष्य पाहात धन्य विभीषण राघवीं शरण सर्व भावें ७
सर्वभावें रामीं सर्वही वानर शरण अवतार विभुधांचे ८

विबुधमंडळी राम सर्वगुण अनन्यशरण रामदास ६

१७७

मनुष्याचि आशा तेचि पैं निराशा एका जगदीशा वांचुनीयां १
वांचुनीयां राम सर्वही विराम नव्हे पूर्ण काम रामेविण २
रामेवीण नव्हे हे कोणि कोणाचे सर्वही मायेचे जायेजणें ३
जायजणें ऐसें कोणासि नेणवें वेळेसि जाणवे संकटीच्या ४
संकटाचे वेळे निजाचा सांगाती रामी आदि अंति रामदासी ५

१७८

काय ते करावे संपत्तिचे लोक जानकीनायक जेथें नाहीं १
जेथें नाहीं माझा श्रीराम समर्थ त्याचें जिणें व्यर्थ कोटिगुणें २
कोटीगुणें उणें जिणें त्या नराचें जानकी वराचें नामनाहीं ३
नाम नाही मनी नाही जो कीर्तिनी तया कां जननी प्रसवली ४
प्रसवली जरि झाला भूमिभार दुस्तर संसार उल्लंघेना ५
उल्लंघेना एका राम नामावीण रामदासी खूण प्रेम भावें ६

१७९

दासाची संपत्ति राम सीतापती जीवाचा सांगाती रामएक १
राम एक माता राम एक पीता राम एक भ्राता सहोदर २
सहोदर विद्या वैभव कांचन सर्वही स्वजन राम एक ३
राम एक स्वामी रामचि कैवारी लाभ तो संसारीं राम एक ४
राम एक ज्ञान राम एक ध्यान राम समाधान रामदासी ५

१८०

१ उसवे.

अभंग.

अनाथाचा नाथ देव तो कैवारी सिंहासनावरीं शोभतसे १
शोभतसे राम प्रतापी आगळा दिसे सौम्य लीळा सत्वगुणी २
सत्वगुणी होय सात्विका कारणे कोपें संहारणें दुर्जनासी ३
दुर्जना संहार सज्जना आधार भाविकासि पार पाववितो ४
पाववितो पार या भवसिंधूचा राघव दिनाचा दीनानाथ ५
दिनानाथ नाम पतित पावन योगीयां जीवन योग लीळा ६
लीळावेष-धारी भक्ताचे माहेर ध्यानीं गौरीहार चिंतितसे ७
चिंतितसे नाम राम पूर्ण काम पावला विश्राम राम नामें ८
रामनामीं हरु विश्रांती पावला हेतों समस्तांला श्रुत आहे ९
श्रुत आहे व्योम-योगाचें मंडण संसार खंडण महाभय १०
महा-भय कैचें रामासी भजता हें जाण अन्यथा वाक्य नव्हे ११
नव्हे सोडवण रामनामाविण रामदासी खुण सांगतसे १२

१८१

रामाचें चरित्र सांगतां अपार जाहाला विस्तार तिहीं लोकीं १
तिहीं-लोकीं हेच वाहूनी दिधलें तें आम्हां लाधलें काहिंएक २
काहींएक पुण्य होतें पूर्वजाचें पापीयासि कैंचे राम नाम ३
रामनामें कोटि कुळें उद्धरती संशय धरिती तेचि पापी ४
पापीयाचें पाप जाय एकसरी जरि मनिं धरी राम नाम ५
राम नाम कासी शिव उपदेसी आधार सर्वांसी सर्व जाणे ६
सर्व जाणें अंति रामनामें गती आणि वेदश्रुती गर्जताती ७

गर्जती पुराणें आणि संतजन करावें भजन राघवाचें ८
राघवाचें ध्यान आवडे कीर्तन तोचि तो पावन लोकांमाजीं ९
लोकामाजी तरे आणि जना तारी धन्य तो संसारी दास म्हणे १०

१८२

क्षण एक चित्तिं राम आठविती तेणें उद्धरती कोटी कुळें १
कोटी कुळें वाट पाहाती तयाची आवडि जयाची रामनामीं २
रामनामें तुटे कुळाचें बंधन पुत्र तो निधान हरि-भक्त ३
हरीभक्त एक जन्मला प्रह्लाद जयाचा गोविंद कयवारी ४
कयवारी हरी राखे नानापरी ऐसा भाव धरी आत्मयारे ५
आत्मयारे हित विचारीं आपुलें सर्व नाशियेलें मायाजाळ ६
मायाजाळ दिसे दृष्टिचें बंधन जाणति सज्ञान अनुभवी ७
अनुभवी संत सज्जन देखसी तेथें राघवासी ठाईं पाडी ८
ठाईं पाडी राम जीवाचा विश्राम जेणें सर्व काम पूर्ण होती ९
पूर्ण होती तुझे मनोरथ सर्व राघवाचा भाव मनीं धरीं १०
मनीं धरी सर्व देवाचा कैवारी ध्यातसे अंतरीं माहादेव ११
महादेव सर्व-जनां उपदेसी रामीं रामदासीं दृढभाव १२

१८३

सोपें सुगम हें नाम राघोबाचें सर्वकाळ वाचे येउं द्यावें १
क्षण एक राम हृदयीं धरीजे तेणें तें पाविजे निज सुख २
येऊं द्यावें वाचे नाम निरंतर तेणें हा संसार तरीजेल ३

तारिजेल रामीं रामदास म्हणे सावधान होणें रामनामी ४

१८४

प्रातःकाळ झाला राम आठवावा हृदयीं धरावा क्षणएक १
क्षणएक राम हृदयीं धरिजे संसारिं तारिजे हेळामात्रें २
हेळामात्रें राम नामें होय गती भाग्यवंत घेती सर्व काळ ३
सर्वकाळ राम नामासीं धरावा वाचे उच्चारावा नाम घोष ४
नामघोष वाचें श्रवण कीर्तन चरणिं गमन देवालयीं ५
देवालयां जातां सार्थक जाहलें कारणिं लागलें कलिवर ६
कलिवर त्वचा जोडूनि हस्तक ठेवावें मस्तक राम-पायीं ७
रामपायीं शिळा झाली दिव्य बाळा तैसाचि सोहळा मानवांसी ८
मानवासी अंतिं रामनामें गती सांगे उमापती महादेव ९
महादेव सांगे जप पार्वतिसी तोचि तो विश्वासीं राम-दासीं १०

१८५

विश्वासिला जेथें कैलासिचा राव तेथें एक भाव दृढ धरीं १
दृढ धरी भाव वाल्मिकाचें परीं सर्व ऋषिश्वरीं जाणिजेती २
जाणिजे वाल्मीक ऋषि रामायण तारिले पाषाण रामनामें ३
रामनामें उद्धरिलि ती गणिका नेली दिव्यलोका येचि देहीं ४
येचि देहीं गति पावली कुंटणी रामनाम वाणीं उच्चारितां ५
उच्चारितां राम पूर्ण सर्वकाम संसारीचा श्रम दुरी जाय ६
दुरी जाय श्रम आनंद मानसीं रामी रामदासी दृढ-भाव ७

१८६

हरिभक्ती करी धन्य तो संसारी जयाचा कैवारी देव राणा १
देव-राणा सदा सर्वदा मस्तकीं तयासि या लोकीं चाड नाहीं २
चाड नाही जनी राघवाचा दास सार्थक वयस राम-दासीं ३

१८७

धन्य त्याचें कूळ धन्य त्याचा वंश जे कुळीं हरिदास अवतरे १
धन्य ते जननी धन्य तेचि कुशी जे हरिप्रियासी प्रसवली २
धन्य ते संमंधी संताचे सोयीरे सत्संगें उद्धरें कूळ त्याचें ३
धन्य पै तो ग्राम धन्य पै तो देश जेथें हरीदास वैष्णवाचा ४
धन्य त्याचें सख्य वैष्णवीं सर्वदा तेसंगे गोविंदा जीव-लग ५
धन्य ते भाविक वंदिती हरिदास तया ऋषिकेशा वंदितसें ६
धन्य ते निंदक निंदिती सज्जना येणें भावें ध्यान घडे त्यांसी ७
धन्य दासि दास सज्जन सेवेसी ते सुरवरासी वंद्य होती ८
धन्य पशु श्वान वैष्णवा घरीचें कळिकाळ त्यांचें पायवंदी ९
रामदास म्हणे तरी धन्य होणें हरिसंग लाधनें वैष्णवाचा १०

१८८

हरिभक्तिविण जाऊंनये क्षण या नाव लक्षण सार्थकाचें १
सार्थकाचें जिणें कथा निरूपणें श्रवण मननें काळ गेला २
काळ गेला हरि-भक्तिचेनि योगें साधुचेनि संगे दास म्हणे ३

१८९

सुपुत्र संसारीं कुळाचें मंडण वंश उद्धरण हरिभक्त १

भक्तिं तरतांति वेनाळिस कुळें भक्तिचेनि गुणें जगोध्धार २
जगोद्धार करी सगुण संसारी येरे अनाचारी पापरूप ३
पापरूपी नर अभक्त जाणावे तयांसीं नेणवे देव-राणा ४
देव-राणा वळे देखोनियां भाव दास म्हणे भाव कामा नये ५

१९०

धाकुवाचि धुरु तो नव्हे लेकरु जया सर्वेश्वरु प्रगटला १
प्रगटला देव तया उपमन्या भावार्थ अनन्या क्षीरसिंधू २
क्षिरसिंधुवासी स्वयें नारायण प्रल्हाद रक्षण करितसे ३
करितो रक्षण-दासासि संकटीं त्याचें नाम कंठीं असोद्यावें ४
असोद्यावें सदा देवाचें चिंतन गजेंद्र पावन नामघोषें ५

१९१

आलिया देवासी वाट चुकलासी म्हणोनि आळसी सवसारीं १
संसाराचें दुःखें करिसि रुदन चुकलें भजन राघवाचें २
राघवाचि भक्ती नेणतां विरक्ती तुज अधोगती जन्म झाला ३
जन्म झाला परि वेगे सोय धरी सत्वर संसारी मोकळिक. ४
मोकळिक होय भक्तिपंथें जातां वाक्य हें तत्वता दास म्हणे ५

१९२

विषय रुदन सोडुनियां द्यावें नित्य नित्य जावें संतसंगें १
संतसंगें बापा होईरे निश्चळ मग तळमळ विसरसी २
विसरसी दुःख संताचे संगती चुके अधोगती गर्भवास ३

गर्भवास आता चुकवि आपुलें धरावी पाउलें राघवाचीं ४
राघवाचें भक्त राघवीं मिळती भेटे सीतापती दास म्हणे ५

१९३

माता पिता जन स्वजन कांचन प्रिया पुत्रीं मन गोऊं नये १
गोवुं नको मन राघवा वांचुनी लोक लाज जनीं खागलीसे २
लागलिसे परि तुवा न धरावी स्वहितें करावी रामभक्ती ३
रामभक्ती विण होसील हिंपुटी येकले सेवटी जाणें लागे ४
जाणें लागे आतां बाळा सुलक्षणा ध्यायि रामराणा दास म्हणे

१९४

माझें मनिं सर्व सुख व्हावें तुज म्हणोनियां गुज सांगतसें १
सांगतसें हित तें जिवीं धरावें भजन करावें राघोबाचें २
राघोबाचें प्रेम तें करी विश्राम येरे सर्व श्रम जाण बापा ३
जाण बापा वचन हें माझें प्रमाण वाहतसे आण राघवाची ४
राघवाची भक्ती ते माझी विश्रांती असो-द्यावी चित्तीं दास म्हणे

१९५

राघवाचें नाम राखसील जरी तुज राखे तरी रामराणा १
रामराणा माझे जिविचें जिवन आवडिने खुण सांगतसे २
सांगतसे खुण माझे अंतरीची सर्वही सुखाची सुखमूर्ती ३
सुख-मूर्ती राम सांडुं नको कदा तुज तो आपदा लागों-नेदी ४
लागों नेदी कष्ट आपुल्या दासासी रामी रामदासी साह्यकारी ५

१९६

रानीं वनिं मनिं राम आसों धावा करील कुडावा सेवकाचा १
सेवकाचा भार घेतसें साचार म्हणोनि अंतर पडोंनेदी २
पडोनेदी शब्द माझा भूमीवरी दृढ चित्तीं धरी देवराणा ३
देवराणा सर्व देवां सोडविता लागलीसे चिंता त्यास तुझी ४
तुझी चिंता करी राजा अयोध्येचा कृपाळु दिनाचा दास म्हणे

१९७

कोणाचें हें घर कोणाचा संसार सांडुनि शरीर जाणें लागे १
जाणें लागे अंतीं एकलें एकटें व्यर्थ खटपटें जन्मवरी २
जन्मवरी देह संसारीं गोविलें नाहिं कांहीं केलें आत्महित ३
आत्महित केलें संसाराचे वोडी अंति कोण सोडी रामाविण ४
रामाविण कोणी सोडविना अंती वायाचि रडती जीवलगे ५
जिवलग राम दुरि दुरावला विचार आपुला जाणवेना ६
जाणवेना पूर्व सुकृतावाचुनी पापियाचेमनीं रामकैंचा ७
रामकैचा जया लौकिकाचि चाड पुरविती कोड संसाराचें ८
संसाराचें कोड तेंचि वाटे सोड जया नाहीं चाड अनुतापीं ९
अनुतापीं जाले संसारी सुटले राजे राज्य गेले सांडोनिया
सांडोनियां गेले वैभव संपत्ती पुढें याता यातीचेनि भेणे ११
भेणें ते शरण निघाले देवासी नेले वैकुंठासी भक्तराज १२
भक्तराज भावें भेटले देवासी रामी रामदासी धन्यवेळ १३

१९८

आपुलि पारखी सर्व पारखिलीं नाहि कामा आलीं रामाविणे
रामाविणे जाण सर्वहि पिसुणें मायेचें कारण नाथिलेची २
नाथिलेचि आहे जनाचे साजणे तृणाचें तापणें तयापरी
तयापरी ऐसा निश्चय जाणावा सतिचा बोलावा लोक आहे४
लोक बहु रंग जाणुनि बोरंग रामदाससंग सांडियेला ५

१९९

सुखाचे संगति सर्वही मिळती दुःख होता जाती निघोनियां१
निघोनिया जाती संकटाचे वेळे सुख होता मिळे समुदाय २
समुदाय सर्व देहाचे समंधी तुटली उपाधी रामदासीं ३

२००

मूर्ख तो संसारी माझे माझे करी मृत्यु बरोबरी हिंडतसे १
हिंडतसे काळ संगाति सरिसा मनीं भरवसा नेणोनिया २
नेणोनियां प्राणि संसारासि आला आला तैसा गेला दैन्यवाणा
दैन्यवाणा गेला सर्वही सांडुनी ठेविलें जोडूनि जना लागी ४
लागहि लागले दोषचि सुटेना अभक्ति तुटेना अंतरिची५
अंतरिची मूर्ति अंतरलि द्वारी कदा काळी हरी आठविना६
आठविना अंतकाळी रामाविण धन्य तें मरण दासम्हणे ७

२०१

काया हे काळाची घेवोनि जाणार तुजेनि होणार काय बापा
काय बापा ऐसें जाणोनि नेणसी मिमि म्हणतोसि वायाविण२

वायाविण शीण केला जन्मवरी दंभ लोकाचारी नागवण ३
नागवण आली परलोका जातां स्वहिताचि चिंता केली नाही ४
केली नाही चिंता नामी कान कोंडे अंति कोण्या तोंडें जात असे
जात असें सर्व सांडोनि करंटा जन्मावरि ताटा धरुनिया ६
धरुनियां ताटा कासया मरावें भजन करावें दास म्हणे ७

२०२

चंद्रासि उद्योग सर्वकाळ मनी माझें पद कोणी घेईनाकी १
घेईनाकी कोणी बळियादानव घालिनाकि देव कारागृहीं २
कारागृह देवादिकांचें चुकेना तेथें काय जना चुकवेल ३
चुकवेल भोग हे काहि घडावें लागेल भोगावें केलें कर्म ४
केलें कर्म सुटें जरि भ्रांति फिटे दास म्हणे भेटे संतजना ५

२०३

रावणासारिखे कोणाचि संपत्ति तोहि गेला अंति एकलाची १
एकलाचि गेला वाळितो वान्नर कपि थोर थोर तेहि गेले २
गेले चक्रवर्ति थोरा वैभवाचे फार आयुष्याचे ऋषेश्वर ३
ऋषेश्वर गेले मार्कंडासारिखे इतराचे लेखें कोण करी ४
कोण करी सर्व शाश्वत आपुलें सर्व राज्य गेलें कौरवांचें ५
कौरव निमाले पांडव गळाले यादवहि गेले एकसरें ६
एकसरें गेले राजे थोर थोर आणिक श्रीधर भाग्यवंत ७
भाग्यवंत गेले एका मागें एक हरिश्चंद्रादिक पुण्यशीळ ८

पुण्यशीळ गेले कीर्ति ठेउनिया पापि गेले वाया अधोगती ९
अधोगती गेले देवा न भजतां संसारीं म्हणतां माझें माझें १०
माझें माझें करी साचाचिये परी अंति दुराचारी एकलाची ११
एकलाची येतां एकलाची जातां मध्येचि दुश्चिंता मायाजाळ १२
मायाजाळीं पापीजन गुंडाळले पुण्यशीळ गेले सुटोनिया १३
सुटोनियां गेले सायोज्यपदासी रमी रामदासी चिरंजीव १४

२०४

स्वप्न हा संसार मायिक वेव्हार म्हणोनि साचार मानुं नये १
मानुं नये सर्व जायाचें आपुलें त्याचें त्याणें नेलें दुःख काय २
दुःख काय आतां स्वप्नसुख जातां साच तें तत्वतां दृढ धरा ३
दृढ धरा मनीं जानकीजीवन तेणें समाधान पावशील ४
पावसील सुख स्वरूप आपुलें जरि तें घडलें रामदास ५

२०५

रामदासा घडें बहुतां सुकृतें कांहीं पुण्य होतें पूर्वजाचें १
स्वप्नींच्या सुखानें सुखावला प्राणी थोर झाली हाणी जागृतीसी २
जागृतीस नाहीं स्वप्नींचें तें सुख तेणें झालें दुःख बहुसाल
बहुसाल खेद मानिला अंतरीं वायां झडकरी जागा जाला ४
जागा झाला म्हणे वाया अवचिता निजोनि मागुता सुख पाहे
सुख पाहे पुन्हा स्वप्नी तें ना दिसे भयानक दिसे प्राणियासी ६
प्राणियासी दुःख जाहलें मागुतें जागा जालिया तें सर्व मिथ्या

मिथ्या सुख दुःख स्वप्नींचा वेव्हार तैसा हा संसार नाथिलाची
नाथिलाचि जाय क्षण आनंदाचा सर्वेंची दुःखाचा क्षण आहे
क्षण एक मन राघवीं सावध तेणें नव्हे खेद दास म्हणे १९

२०६

सुख पाहों जाता कायेची नादिसे संसार हा असे दुःखमूळ
दुःखमूळें जन्म नरा आणि नारी पाहातां संसारीं सुख नाहीं
सुख नाहीं कदा शास्त्रें ताचोनी जाणतील ज्ञानी दास म्हणे

२०७

स्त्रियाचें हो जिणें पराधीन झालें पुरुषें विकीलें आपणासी
आपणा विकीलें या पोटा कारणें पराधीन जीणें सहजची २
सहजची झालें सर्व पराधीन सत्यचि वचन दास म्हणे ३

२०८

वासनेची झाडी कुबुद्धि वांकुडी वाजे हुडहुडी ममतेची १
वैराग्याचा वन्ही विझोनियां गेला संचित खायाला पुण्य नाहीं २
भक्तिपांघुरण तें माझें सांडलें मज वोसंडिले संतजनीं ३
नामसंजीवनि मुखिं नाहीं पाणी निंदेचि पोहणी प्रबळेची ४
रामदास म्हणे ऐसियाचें जिणें सदा दैन्यवाणें रामेविण ५

२०९

लोभाचे विराडीं कामि घाली उडी वायाची वेगडी वकलसे १
सदा भक्तीवीण जालें उपोषण झड घाली अन्न खावयासी

मायाजाळें आगी फुटली अंतरीं पराघरीं चोरी करीतसे ३
अंगही चोरीतां अंगही फुजलें नाहि झिजविलें रामालागी ४
रामदास म्हणे प्राणि भक्तिउणे तयालागी सूणे आतळेना ५

२१०

रात्रंदिवस मन राघवीं असावें चिंतन नसावें कांचनाचें १
कांचनाचें ध्यान परस्त्री चिंतन जन्मासि कारण हेंचि दोन्ही
दोनि नको धरु नको निंदा करु तेणें हा संसारु तरसील ३
तरसील भवसागरीं बुडतां सत्य या अनंताचेचि नामें ४
नामरुपातीत जाणावा अनंत दास म्हणे संतरंग धरा ५

२११

ब्रम्हा विष्णु रुद्र जयाचे अवतार तोचि देव थोर जाण बापा १
जाण बापा देव देवासि निर्मिता देव तूं तत्वता ठाईं पाडी २
ठाईं पाडी देव संताचे संगती दास म्हणे गती पावशील ३

२१२

मर्यादा सागरा आणि दिनकरा अंतरिक्ष तारा जयाचेनी १
जयाचेनी मेघ पडे भूमंडळीं पिके यथाकाळीं वसुंधरा २
वसुंधरा बहु रंग विस्तारिली जीवसृष्टी झाली जयाचेनी ३
जयाचेनी सर्व सृष्टि चालताहे तयालागी पाहे शोधूनिया ४
शोधूनिया पाहे देव सर्व कर्ता तरिजे ओवर्ता जयाचेनी ५
जयाचेनी भक्ती जयाचेनी मुक्ती जयाचेनी युक्ती वाटतसे ६

---

१ साधुप्रीति. २ संसारचक्र.

संतसंग जया मानवा आवडे तेणेंगुणें घडे समाधान ६
समाधान घडे सज्जनाचे संगें स्वरूपाच्या योगें रामदासीं ७

२१३

ज्याच्या निरूपणें संदेह फिटती त्यागती संगती सज्जनाची १
दुर्जनाची कळा सज्जनाचे परी मथिंद्राची सरी आम्हणासी २
आम्हणासी नाहीं सर्वदा मत्सर शुद्ध निरंतर दास म्हणे ३

२१४

जया जैसि गती त्या तैसी संगती समागमें रिती सर्वकाहीं १
सर्व काहीं घडे संगतिच्या गुणें साधुचीं लक्षणें साधूसंगें २
साधूसंगें साधू होयिजे आपण रामदास खूण सांगतसे ३

२१५

दुर्लभ हा जन्म विषय नर देह याहिवरी सोय राघवाची १
राघवाची सोय सद्भावें भजन आणि संतजन समागमीं २
समागमीं संत श्रवणीं निवांत अनंताचा अंत ठाईं पडे ३
ठायींपडे देव संतसमागमें आपल्या स्वधर्में पुण्यशीळ ४
पुण्यशीळ देह ज्ञानी निःसंदेहें सर्वकाळ राहे स्वस्वरूपीं ५
स्वस्वरूपीं मन गेलिया उन्मन मग मिथ्या मान आढळेना ६
आढळेना कदा मिथ्या माया-जाळ तोचि तो केवळ समाधानी ७
समाधानी साधू जेथें ज्ञानबोधु रामदासीं बोधू निर्गुणाचा ८

२१६

समाप्त.